

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τῆς Διευθύνσεως: Δημοτικισμός, κομμουνισμός καὶ ἀντικλασικισμός	Σελ. 353
Νικολάου Ἐξαρχοπούλου. Ἀκαδημαϊκοῦ, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου	
Ἡ γλῶσσα τοῦ παιδὸς καὶ ἡ καλλιέργεια αὐτῆς (Α')	» 355
Ἡ διδασκαλία τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων (Α')	» 359
Δημητρίου Μωραΐτου	
Ἡ ἀγωγή τοῦ νηπίου	» 364
Γεωργ. Ν. Παλαιολόγου. Γεν. Δ/τοῦ Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας	
Ἰωάννης Ἑρρίκος Πεσταλότης (ΣΤ')	» 367
Χ. Σκαλισιάνου: Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ ἕκτη τάξει τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου	» 373
Γρηγορίου Οἰκονομάκου. Καθηγητοῦ	
Ἡ τριχοτομία τοῦ πνεύματος	» 380
Ἡ διεθνὴς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	
Κωνσταντίνου Βασιλάκη. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Π.Σ.Π.Α.	
Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Γενεύῃ συγκροτηθείσης Χίτης Διεθνoῦς Διασκέψεως Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως	» 387
Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	
Δαζ. Γαβαλά. Δημ/λου. Ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη τοῦ προτύπου τῆς Μαρασλείου. (Β').	» 391
Παναγ. Κρήτα. Καθηγητοῦ	
Ὁ «Ἐκδικητὴς» τοῦ Καρκαβίτσα (Πορεία μιᾶς διδασκαλίας)	» 395
Ἀνδρέου Σταυρουλάκη. Δημοδιδασκάλου	
Παιδαγωγικὸν Συνέδριον Β' Περιφερείας Ρεθύμνης.	» 397

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 3.000

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΧΑΡ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

Γραμματεὺς Διευθύνσεως : ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΣ : Ἐπιτροπὴ ἐξ ἐγκρίτων παιδαγωγικῶν καὶ λογοτεχνῶν ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ.

Τὴν προεδρίαν τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς εὐηρεστήθη νὰ δεχθῇ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ν. Ἐξάρχου.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Αἱ συνδρομαὶ εἶναι προπληρωτέαι καὶ καταβάλλονται μαζὶ μετὰ τὴν δὴλῶσιν ἐγγραφῆς. **Δι' ἐμβάσματα** καὶ ἐν γένει διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν τοῦ περιοδικοῦ ἀπευθυντέον : Πρὸς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Πέτρου Δημητράκου, ὁδὸς Περμαζό-γλου 9—Ἀθήνας.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Σχολικῶν Ἐφορειῶν κ.λπ.)

Ἐτησίᾳ (10 τεύχη) Δοχ. 30.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη) > 15.000

ΔΙΑ ΤΟΥΣ κ.κ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ἐτησίᾳ (10 τεύχη) Δοχ. 20.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη) > 10.000

ΚΑΘΕ ΝΕΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕ ΝΕΑ διαφωτίζεται στὰ ζητήματα τῆς κληρονομι-
κότητος, τῆς εὐγονικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ γάμου.
ΚΑΘΕ ΝΕΟΝΥΜΦΟΣ διαφωτίζεται εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τῆς Ἐγκυμοσύνης.—
Σύλληψις καὶ Ἐγκυμοσύνη, τὰ συμπτώματα, μνηολόγιό τῆς ἐγκύου. Πότε θὰ
γεννηθῇ τὸ παιδί, Ὑγιεινὴ καὶ Διαιτητικὴ τῆς Ἐγκυμοσύνης, Καλλιπαιδιά κ.λ.π.
ΚΑΘΕ ΜΗΤΕΡΑ θὰ ἀναθρέψῃ μετὰ λιγώτερον κόπον τὸ παιδί τῆς καὶ θὰ τοῦ
ἐξασφαλίσῃ σιδερένια ὑγεία μετὰ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

τοῦ ἱατροῦ—καθηγητοῦ ΚΩΣΤΗ ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Ὁ ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε νεονύμφου καὶ κάθε μητέρας. Πλήρης
βρεφοκομία καὶ παιδοκομία. Ὑγιεινὴ καὶ περιποίηση τοῦ βρέφους καὶ τοῦ
παιδιοῦ μῆνα πρὸς μῆνα. Πρόχειρη ἱατρικὴ τοῦ σπιτιοῦ. Οἰκογενειακὸ
Φαρμακεῖο, νοσηλευτικὴ, πρῶτες βοήθειες κλπ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ 1948

Τόμος πολυτελὲς πλουσίως εἰκονογραφημένος μετὰ 415 σελίδας.

Τιμᾶται Ἀδετον Δραχ. 30.000 Χρυσόδετον 40.000

ΕΤΟΣ Β'

ΑΘΗΝΑΙ, 1—30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1948

ΤΕΥΧΟΣ 10 (20)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ, ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΛΑΣΣΙΚΙΣΜΟΣ

Ἡ ἰδεολογικὴ συγγένεια τοῦ δημοτικισμοῦ πρὸς τὸν κομμουνισμόν, περὶ ἧς ὠμιλήσαμεν ἐν τῷ ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης ἄρθρῳ μας τοῦ προηγουμένου διπλοῦ τεύχους τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου, ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ ἐν ἄλλο κοινὸν παρ' ἀμφοτέροις χαρακτηριστικόν, ἀπὸ τὴν ἀντιπάθειαν καὶ τὸν ἀμείλικτον ἐκ μέρους τῶν πόλεμον κατὰ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν.

Ὅπως εἶναι γνωστόν, οἱ ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου, καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ οἱ παρ' ἡμῖν, κομμουνισταὶ εἶναι σφόδρα πολέμιοι τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Ὁ λόγος εἶναι εὐνόητος. Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ὑπῆρξαν καὶ εἶναι πάντοτε τὸ λίκνον τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὧν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν αὐτοῦ, ὡς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐθνῶν. Ἦτο διὰ τοῦτο φυσικὸν ὁ τὴν Ἀσιατικὴν βαρβαρότητα ἐκπροσωπῶν κομμουνισμὸς νὰ κηρύξῃ κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον. Ὄντως ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῶν ὀλιστικῶν κηρυγμάτων τοῦ κομμουνισμοῦ, ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ εἶχον ἀρχίσει νὰ παραμελῶνται ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ, ἥδη δὲ μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον καὶ κατηργήθησαν αὐταὶ ἐντελῶς εἰς τὰ ὑπὸ κομμουνιστικὸν ἔλεγχον κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Τὴν ἀντιπάθειαν αὐτὴν πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς καὶ τὴν ἐκστρατείαν πρὸς κατάργησιν αὐτῶν ἐκ τῶν σχολείων τῆς Μέσης Παιδείας ἐπροπαγάνδισαν καὶ παρ' ἡμῖν οἱ κομμουνισταὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ δημοτικισμοῦ προπαγάνδαν τῶν. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν δὲ αὐτὴν εὖρον προθύμους συμμάχους πλείστους ἐκ τῶν ὁπαδῶν τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων λόγων δυσμενῶς διατεθειμένους πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν :

α') Ἐκεῖνοι ἐκ τῶν δημοτικιστῶν, οἵτινες ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν μας ἀσμάτων καὶ τῆς ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτῶν βασινοῦσης νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐθεώρουν τὰς κλασσικὰς σπουδὰς ὡς ἐνισχυούσας τοὺς νέους Ἕλληνας εἰς τὴν τᾶσιν τῶν, ὅπως πλουτίζουν τὴν ἐθνικὴν τῶν γλῶσσαν ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως καὶ ἀποστρεφούσας αὐτοὺς ἀπὸ τῆς δημοτικῆς.

β') Ἄλλοι δημοτικισταὶ, πολιτικοὶ καὶ ἄλλοι λόγοι παρ' ἡμῖν οἵτινες νες μυκτηρίζοντες ὡς προγονοπληξίαν τὴν λατρείαν τῶν νέων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἀρχαίους προγόνους τῶν καὶ ἀποδίδοντες εἰς αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὧν τῶν κατατρυχόντων τὴν νεοπαγῇ ἑλληνικῇ πολιτείαν δεινῶν ἐθεώρουν ὡς ἐνισχυτικὴν τῆς προγονοπληξίας τῶν αὐτῆς τὴν ἐν τοῖς ἡμετέροις γυμνασίοις καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς ἐμβάλλουσιν εἰς αὐτοὺς ἀλαζονείαν ἐπὶ τῇ εὐγενείᾳ τῶν καταγωγῇ καὶ παραλύουσιν τὴν δραστὴν τῶν πρὸς πρόοδον. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῶν τοιούτων ἀντιλήψεων πολλῶν δημοτικιστῶν πολιτικῶν καὶ λογίων μας εἶναι τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τῆς «Νέας Ἑστίας» ἐν τῷ πανηγυρικῷ ὑπὲρ τοῦ δημοτικισμοῦ τεύχει τῆς 15ης Ἰουλίου ἐ. ἔ. ὡς λεχθέν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου λογίου δημοτικιστοῦ καὶ μεγάλου Ἑλλήνος πατριώτου Ἰωάνος Δραγοῦμη, τὸ ἐξῆς : «Τὸ κράτος γιὰ νὰ προοδέῃ δὲ θὰ προκόψῃ μετὰ τὰ ἀρχαῖα γράμ-

ΔΟΡΕΑ Δ. ΒΑΝΤΛΙΝ 11-8-93 46420

ματα. Μὲ τὸ νὰ λέμε πὼς ὁ Περικλῆς ἦταν παπούλης μας καὶ ἦταν μεγάλος ἄνθρωπος δὲν πᾶει νὰ πῇ πὼς καὶ μεῖς εἴμαστε μεγάλοι!».

γ') Μερικοὶ αὐτοκαλοῦμενοι πρακτικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀποβλέποντες ἐν γένει εἰς τὸ σχολεῖον ἀπλῶς ὡς εἰς φυτώριον πλουτοπαραγωγῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ μὴ δυνάμενοι ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀξίαν τῆς διὰ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν παρεχομένης ἐν τῷ γυμνασίῳ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως ἀξιοῦν τὴν κατάργησιν αὐτῶν. «Τί χρειάζονται», λέγουν, «ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ὀμηρὸς εἰς τὰ παιδιὰ μας! Διατί νὰ χάνουν τὰ χρόνια τῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ;».

Πάντων τῶν ἀνωτέρω τὴν πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς δυσμένειαν ἐπαφελθέντες οἱ κομμουνισταὶ ἀνέλαβον τὴν κατεύθυνσιν τοῦ κατ' αὐτῶν ἀγῶνος. Ὁ γνωστὸς πρωτεργάτης τῆς διὰ τῶν σχολείων ἐπιβολῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης παρ' ἡμῖν, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ φανατικὸς κομμουνιστῆς ἡγέτης Δημ. Γληνός, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ μνηθέντες εἰς τὸν δημοτικισμόν καὶ τὸν κομμουνισμόν ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ διεκήρυξαν ὡς ἓνα ἐκ τῶν κυρίων σκοπῶν τῶν τὴν ἐπέκτασιν τῆς διδασκαλίας τῆς δημοτικῆς καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Παιδείας καὶ τὴν καθιέρωσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ οἱ ποιητῶν ἀπὸ μεταφράσεων εἰς τὴν δημοτικὴν. Οὕτω, ἔλεγον, θὰ τυγχάνουν καὶ οἱ Ἑλληνόπαιδες, ὡς καὶ οἱ τῶν ἄλλων χωρῶν ὁμηλικῆς τῶν, κλασσικῆς μορφώσεως, χωρὶς νὰ δαπανοῦν χρόνον καὶ κόπους διὰ νὰ ἐκμάθουν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὥστε νὰ ἐννοοῦν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Τὰ πονηρὰ ταῦτα ἐπιχειρήματα τῶν κομμουνιστῶν ἐκπαιδευτικῶν εὗρον ἀπήχησιν καὶ εἰς τοὺς προαναφερθέντας, τοὺς ἐξ ἄλλων λόγων δυσμενῶς διατεθειμένους πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς, ὡς καὶ εἰς τινὰς ἐκ τῶν νέων φιλολόγων ἐκπαιδευτικῶν, οἵτινες μὴ τυχόντες ἀρτίως προπαιδείας εἰς τὰς ἀρχαίας γλώσσας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ὄντες φύσει ὀκνητοὶ, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ συμπληρώσουν τὸν ἐπαγγελματικὸν καταρτισμόν τῶν δι' ἐπὶ τούτῳ ἐνδελεχοῦς μελέτης, εἰλκύνοντο ἀπὸ τὴν ιδέαν, ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ σταδιοδρομήσουν ἐπιτυχῶς χωρὶς καὶ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους θὰ ἀπότηι ἡ ὑπ' αὐτῶν πρόσκτησις τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν διδασκαλία τῶν συγγραφέων τούτων εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Δὲν θ' ἀπαντήσωμεν εἰς τοὺς κομμουνιστὰς ἐκπαιδευτικούς, τοὺς ὑποβλεῖς τῶν πονηρῶν τούτων ἐπιχειρημάτων, διότι γνωρίζομεν ὅτι γνωρίζουν εἰς τί ὄντως συνίσταται ἡ κλασσικὴ παιδεία. Γνωρίζομεν ὅτι δὲν ἀγνοοῦν τὴν περὶ τούτου γνώμην ὅλων τῶν σοφῶν τῆς γῆς, ὅτι διδασκαλία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ μεταφράσεων εἰς τὴν μητρικὴν εἶναι παρὰ διὰ κλασσικῆς παιδείας, καὶ ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὅπου παρέχεται κλασσικὴ μόρφωσις εἰς τὴν νεολαίαν κατηργήθη ἡ διδασκαλία τῶν δύο ἀρχαίων γλωσσῶν. Ἀπευθυνόμεθα μόνον πρὸς ἐκείνους ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν καὶ ἄλλων λογίων τοὺς ἀποφαινομένους ἀβασανίστως γνώμην ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος. Τούτους, ἀπαξιῶντας τυχὸν νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τῶν τὰ ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ γραφέντα ὑπὸ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων παιδαγωγῶν καὶ φιλοσόφων, τῶν μόνων δικαιουμένων ν' ἀποφαίνωνται μετὰ κύρους ἐπ' αὐτοῦ, παραπέμπομεν εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 τεύχει τοῦ Α' ἔτους τοῦ περιοδικοῦ τούτου (σελ. 102) σύστασιν τοῦ κατὰ τὸ 1946 συνελθόντος ἐν Γενεύῃ διεθνοῦς ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας ὅλων τῶν χωρῶν, ἐν ᾗ, ἐνῶς ἐξαίρεται ἡ μεγάλη παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ λογοτεχνιῶν καὶ συνιστᾶται θερμῶς ἡ ἐνίσχυσις τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἀνὰ τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, τονίζεται ἰδιαίτερος ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκλήσεως τῶν δύο ἀρχαίων γλωσσῶν διὰ συστηματικῆς αὐτῶν

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναθημαϊκοῦ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Γλῶσσα εἶναι ἡ δι' ἰδιαιτέρων τινῶν κινήσεων τοῦ σώματος, καὶ δι' ἐνάριθρων φωνῶν, ἐκδήλωσις τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἡ γλῶσσα ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐκφραστικῶν κινήσεων καὶ ὅπως τὸ ἐρυθριᾶν, γελᾶν, κλαίειν κ.λ.π. ἐξωτερικεύει καὶ αὕτη ψυχικὰς καταστάσεις, φαινόμενα ἐσωτερικά, τ. ἔ. αἰσθήματα, ιδέας, συναισθήματα, βουλήματα. Δικαίως δ' ὑπολαμβάνεται ἡ ἔρευνα τῆς γενέσεως καὶ ἐξελέξεως τοῦ φαινομένου τούτου παρὰ τῷ παιδί ὡς ἔχουσα ὑψίστην ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν σημασίαν. Ἐν πρώτοις αὕτη παρέχει ἀσφαλῆς κριτήριον πρὸς γνῶσιν τῆς ὅλης τοῦ παιδὸς ψυχικῆς ἐξελέξεως. Ἡ γλῶσσα, διὰ τῆς ὁποίας κυρίως καθίσταται ὁ ἄνθρωπος κατὰ πολὺν ὑπέρτερος τοῦ ζῴου, εἶναι μέσον σκοπιμώτατον πρὸς γνῶσιν τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ παιδὸς εἶναι δυνατόν νὰ μορφώσῃ τις ιδέαν περὶ τῆς καταστάσεως πολλῶν αὐτοῦ ψυχικῶν δεξιότητων. Ἰδίᾳ δὲ παρέχει αὕτη κριτήριον ἀσφαλῆς περὶ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Τοῦτο κατανοοῦμεν, ἀναλογιζόμενοι τὴν στενὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μετὰ τὴν γλῶσσαν καὶ νοήσεως. Ὑπάρχει παραλληλία μετὰ τῶν διανοημάτων τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον ταῦτα ἐκδηλοῦνται ὑπ' αὐτοῦ γλωσσικῶς. Ἡ φύσις τοῦ λέγειν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ὁ μὴ ὀρθῶς ἐκφραζόμενος δὲν ἔχει καὶ διανοητῇ ὀρθῶς.

Τὴν σχέσιν ταύτην κυροῦσι καὶ τὰ ἐπόμενα δεδομένα τῆς ἐμπειρίας: Ἐν πρώτοις ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελισσομένης παιδικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐξελισσομένης διανοήσεως καταδεικνύει, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ ἰσχυρότατον κίνητρον τῆς πνευματικῆς ἐξελέξεως. Ὅσο μᾶλλον προβαίνει ἡ γλωσσικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδὸς, τοσούτῳ περισσότερον ἐνισχύεται παρ' αὐτῷ τὸ νοεῖν καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ἱκανότης πρὸς μόρφωσιν ἐννοιῶν, κρίσεων, συλλογισμῶν. Τὴν στενὴν σχέσιν

διδασκαλίας. «Εἶναι εὐκταῖον», λέγει ἐν τέλει ἡ ἐν λόγῳ σύστασις, «ὅπως οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς σήμερον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν Δυτικὸν πολιτισμόν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοὺς προγονικοὺς τῶν πολιτισμῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης δι' ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως τῶν κειμένων τῶν συγγραφέων τῶν, διότι μόνον μία τοιαύτη ἀνάγνωσις καθιστᾷ δυνατόν τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν πολιτισμῶν αὐτῶν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς χώρας τῶν λαῶν αὐτῶν πρέπει νὰ παρέχεται εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης...»

Ὅποιον αἶσχος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμόν της, ἐάν οἱ 52 σοφοὶ σύμβουλοι τοῦ Συνεδρίου τούτου, παιδαγωγοὶ καὶ φιλόσοφοι ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς γῆς, ἐπληροφοροῦντο ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα παιδαγωγοὶ καὶ φιλόλογοι καὶ πολιτικοὶ πρεσβεύοντες ὅτι οἱ Ἑλληνόπαιδες οἱ μέλλοντες ν' ἀποτελέσουν τὴν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, τῶν νὰ διδάσκωνται τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, τῶν προγόνων τῶν διότι δὲν ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε ἐξ αὐτῆς!

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

μνεία, ὅτι καὶ τὰ φυτὰ εἶναι ἠναγκασμένα νὰ ἀμύνωνται κατὰ μυριῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, τ. ἔ. ὑγρασίας, ψύχους, ξηρασίας, θυέλλης, ἐχθριῶν ζώων κ.ο.κ. ὅτι καὶ ταῦτα φροντίζουν κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον περὶ διατηρήσεως τοῦ εἶδους των, ὅτι τὰ ἄνθη αὐτῶν διακρίνονται ἐπὶ ποικιλία καὶ λαμπρότητι, ἵνα προσελκύωσι τὰ ἔντομα, ὅτι χάριν τῶν ἐντόμων παράγουσιν εὐωδία καὶ μέλι, ὅτι διὰ παντοίων μέσων προσπαθοῦσιν, ἵνα οἱ σπόροι αὐτῶν ἐξαπλῶνται ἐπὶ ὅς οἶόν τε εὐρυτέρας ἐκτάσεις, ὅτι ἀμύνονται ποικιλοτρόπως δεξιότατα κατὰ τῶν ἀνωφελῶν ἐντόμων κ.ο.κ.».

Σημειώτεον προσέτι, ὅτι ἡ τοιαύτη καθαρῶς μορφολογικὴ διδασκαλία ἀποβαίνει μονότονος καὶ ἀνιαρά. Οἱ μαθηταὶ μετὰ τινα μαθήματα καθίστανται ἱκανοὶ νὰ περιγράψωσι συμφώνως τῷ διαγραφέντι σχήματι πᾶν νέον φυτὸν ἀπὸ τῆς οἴζης μέχρι τοῦ ἄνθους καὶ πᾶν ζῶον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς. Ἡ ἐργασία ὅμως αὕτη οὐδὲν θέλητρον ἔχει καὶ οὐδὲν διαφέρον γεννᾷ. Καὶ οἱ διδάσκοντες δὲ ἀγόμενοι ταχέως εἰς τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἡ διδασκαλία πενιχρὸς ἀποφέρει καρπὸς, πειρῶνται κατὰ ποικίλους τρόπους νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἐπαγωγόν. Περαιτέρω, κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ προσοχὴ τῶν παιδῶν στρέφεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γνῶσιν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων καὶ τὴν ἀπομνημόνευσιν τεχνικῶν ὄρων καὶ ὀνομασιῶν, καταναλίσκεται χρόνος πολύτιμος πρὸς πρόκλησιν γνώσεων, αἵτινες δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν καὶ τὰς ὁποίας ἀπορρίπτει ὁ παῖς ὡς ἐπαχθὴ φόρτον, ἅμα ὡς ἀπαλλαγὴ τοῦ σχολικοῦ καταναγκασμοῦ.

Ἔνεκα τούτων τῶν λόγων ἡ μορφολογία κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, χωρὶς νὰ ὑποτιμᾶται ἡ σημασία της, πρέπει νὰ θεωρῇται οὐχὶ ὡς κύριος σκοπός, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἐν ἐκ τῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν ἄλλων σκοπῶν.

Βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων ἡσκησαν αἱ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐν τῇ Φυσικῇ Ἱστορίᾳ διὰ τοῦ Καρόλου Λίννέ. Καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸν σημαντικώτατον ἐν τῇ Διδακτικῇ τῶν μαθημάτων τούτων ἡ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκράτησεν ἐν τῇ ἐπιστῇ ἡ ἐν συστήματι διάταξις τῶν φυσικῶν ὄντων. Ὁ Λίννέ ἐξήγησε νὰ ἐπενέγκῃ τάξιν ἐν τῇ ὕλῃ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἣτις εἶχε συσσωρευθῇ διὰ τῆς ἐργασίας πολλῶν αἰώνων καὶ εὗρίσκετο ἀτακτος καὶ ἀταξινόμητος. Προσελάθησε λοιπὸν νὰ τοποθετήσῃ ἕκαστον φυσικὸν ὄν ἐν ὀρισμένῃ θέσει ἐντὸς συστήματος θαυμασίου, ὅπερ ἐδημιούργησεν. Ἐν αὐτῷ εἶναι κατατεταγμένα τὰ φυσικὰ ὄντα εἰς διάφορα εἶδη, γένη, οἰκογενεῖας, τάξεις, ὁμοταξίας κτλ. ἀναλόγως τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν καὶ τῶν κυρίων αὐτῶν γνωρισμάτων. Οὕτω δ' ἤχθη δι' αὐτοῦ τὸ σύστημα εἰς ὑψίστην περιωπὴν καὶ ἐθεωρήθη ὡς σκοπὸς τῆς ἐπιστημονικῆς φυσικῆς ἱστορίας ἡ ταξινόμησις τῶν φυσικῶν ὄντων ἐν συστήματι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ κατάταξις ὄντος τινὸς ἐν τῷ συστήματι ἀπῆλθε ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς μορφῆς αὐτοῦ, συνεδέθη μετὰ τῆς συστηματικῆς μεθόδου καὶ βραχεῖα περιγραφῇ.

Ἐκτοτε οἱ ἐπιστήμονες, οἱ περὶ τοὺς κλάδους τούτους ἀσχολούμενοι, ἐθεώρουν ἐπὶ μακρὸν ὡς κύριον ἔργον τὸν πλουτισμὸν τῆς φυσικῆς ἱστορίας δι' ἀνακαλύψεως νέων φυσικῶν ὄντων, τέως ἀγνώστων καὶ κατατάξεως αὐτῶν ἐν τῷ συστήματι. Καὶ αἱ ἐπιστῆμαι δέ, αἱ θεραπεύουσιν τοὺς κλάδους τούτους, ἐκλήθησαν περιγραφικαὶ ἐπιστῆμαι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν θεωρικῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Φυσικῆς καὶ Χημείας).

Ἐκ τῆς ἐπιστήμης δ' εἰσῆλθεν ἡ συστηματικὴ μέθοδος καὶ εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἐξήσκησεν οὕτω βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῶν Φυσιγνωστικῶν μαθημάτων, ὥστε καὶ σήμερον ἀκόμη, παρ' ὅλας τὰς προόδους, τὰς γενομένας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ τὸν πόλεμον, τὸν κηρυχθέντα κατὰ τῆς συστηματικῆς μεθόδου, ἡ ἄρχουσα ἐν πολλοῖς σχολείοις μέθοδος τῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος καὶ ὁ κύριος σκοπὸς ὁ δι' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενος ἡ γνῶσις τοῦ συστήματος.

Δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν σημασίαν τῆς συστηματοποιήσεως διὰ τὴν

Ἐπιστήμην. Δι' αὐτῆς κατορθοῦσιν οἱ ἐπιστήμονες νὰ συνεννοῶνται εὐκόλως μετὰ τῶν καὶ γινώσκουσι, ποῦ νὰ ἀναζητήσωσιν ὃν τι μετὰ τῶν χιλιάδων, αἵτινα παράγει ἡ φύσις καὶ ποῦ νὰ κατατάξωσι νέον τι, ὅπερ αὐτοὶ ἀνεκάλυψαν καὶ τίνας παραστάσεις νὰ συνδέσωσι μετὰ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ὄρου. Καὶ ἀπὸ τῆς σχολικῆς δὲ διδασκαλίας, τόσον τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων δὲν εἶναι ὁρθὸν νὰ λείψῃ τὸ σύστημα. Εἶναι ἀνάγκη τὰ φυσικὰ ὄντα, τὰ διδασκόμενα ἐν τῷ σχολείῳ, νὰ ταξινομῶνται ἀναλόγως τῶν μορφολογικῶν, ἀνατομικῶν, φυσιολογικῶν ὁμοιοτήτων των. Πλὴν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, αἵτινα συνεπάγεται ἡ φυσιολογικὴ ὁμοιοτήτων των. Πλὴν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, αἵτινα συνεπάγεται ἡ ἐργασία αὕτη⁽¹⁾, δι' αὐτῆς ἐπέρχεται τάξις εἰς τὰς γνώσεις, ἣτις διευκολύνει τὸν μαθητὴν, ὅπως παρὰ τὴν ποικιλίαν τῶν γνωστῶν εἰς αὐτὸν ὄντων ἐπισκοπῇ αὐτὰ καὶ συγκρατῇ ἐν τῇ μνήμῃ του τὰ κύρια αὐτῶν χαρακτηριστικά, ἐνῷ ἐλλείποντος τοῦ συστήματος ἡ ποικιλία θὰ ἀπέβαινε εἰς αὐτὸν δυσάρεστος φόρτος.

Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο τὸ σχολικόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπιστημονικόν, οὐδεμίαν ἀξίωσιν τελειότητος δύναται νὰ ἔχῃ. Τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι πόρισμα τῆς ἐμπειρίας τῶν μαθητῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου δεόν νὰ περιλαμβάνῃ μόνον ἐκεῖνα τὰ φυσιολογικὰ ὄντα, αἵτινα οὗτοι ἔσχον εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσωσιν ἐπιμελῶς καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο εἰς αὐτοὺς ἡ δέουσα διδασκαλία, οὐχὶ δὲ πᾶσαν τὴν πληθὺν τῶν ὄντων, αἵτινα περιέχονται ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ συστήματι.

Δέον προσέτι πάσης ἀποπειράς πρὸς τοποθέτησιν τῶν φυσικῶν ὄντων ἐν συστήματι νὰ προηγήται βαθεῖα κατανόησις αὐτοῦ. Ὁ μαθητὴς, ἀφοῦ διὰ τῶν ἰδίων παρατηρήσεων καὶ τῆς διδασκαλίας καταστῇ κάτοχος ἐπαρκὸς ὕλης, θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην νὰ τακτοποιήσῃ τὰς παραστάσεις αὐτοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀναγνώρισις κοινῶν γνωρισμάτων καὶ ἡ ταξινόμησις θὰ τελῇ οὐχὶ ἐπὶ ἀγνώστον σωματίον, ἢ τοιούτων, αἵτινα μόνον κατ' ὄνομα τυγχάνουσιν εἰς αὐτὸν γνωστά, ἀλλ' ἐπὶ σωματίον, τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικά γινώσκει οὗτος ἐξ ἀμέσου παρατηρήσεως. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται προσέτι, ὅτι τὸ σχολικὸν σύστημα πρέπει νὰ πλάττῃται ὑπὸ τῶν μαθητῶν βαθμιαίως, συμπληρούμενον διαρκῶς σὺν τῇ προόδῳ τῆς διδασκαλίας, οὐχὶ δὲ νὰ παρέχῃται εἰς αὐτοὺς ἑτοιμον.

Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, τὸ οὕτω μορφούμενον ἐν τῷ σχολείῳ, πρέπει νὰ θεωρῇται μόνον ὡς μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέρχεται τάξις ἐν τῇ πληθύνει τῶν γνώσεων τοῦ μαθητοῦ περὶ τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἐποπτεία αὐτῶν, οὐχὶ δὲ νὰ ἀποτελῇ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, οὐδὲ τὴν βάσιν, τὴν ρυθμίζουσαν τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὸν τρόπον τῆς οἰκονομίας, οὐδὲ τὴν ἀνάγκην νὰ τακτοποιήσῃ τὰς παραστάσεις αὐτοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀναγνώρισις κοινῶν γνωρισμάτων καὶ ἡ ταξινόμησις θὰ τελῇ οὐχὶ ἐπὶ ἀγνώστον σωματίον, ἢ τοιούτων, αἵτινα μόνον κατ' ὄνομα τυγχάνουσιν εἰς αὐτὸν γνωστά, ἀλλ' ἐπὶ σωματίον, τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικά γινώσκει οὗτος ἐξ ἀμέσου παρατηρήσεως. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται προσέτι, ὅτι τὸ σχολικὸν σύστημα πρέπει νὰ πλάττῃται ὑπὸ τῶν μαθητῶν βαθμιαίως, συμπληρούμενον διαρκῶς σὺν τῇ προόδῳ τῆς διδασκαλίας, οὐχὶ δὲ νὰ παρέχῃται εἰς αὐτοὺς ἑτοιμον.

Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, τὸ οὕτω μορφούμενον ἐν τῷ σχολείῳ, πρέπει νὰ θεωρῇται μόνον ὡς μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέρχεται τάξις ἐν τῇ πληθύνει τῶν γνώσεων τοῦ μαθητοῦ περὶ τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἐποπτεία αὐτῶν, οὐχὶ δὲ νὰ ἀποτελῇ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, οὐδὲ τὴν βάσιν, τὴν ρυθμίζουσαν τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὸν τρόπον τῆς οἰκονομίας, οὐδὲ τὴν ἀνάγκην νὰ τακτοποιήσῃ τὰς παραστάσεις αὐτοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀναγνώρισις κοινῶν γνωρισμάτων καὶ ἡ ταξινόμησις θὰ τελῇ οὐχὶ ἐπὶ ἀγνώστον σωματίον, ἢ τοιούτων, αἵτινα μόνον κατ' ὄνομα τυγχάνουσιν εἰς αὐτὸν γνωστά, ἀλλ' ἐπὶ σωματίον, τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικά γινώσκει οὗτος ἐξ ἀμέσου παρατηρήσεως. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται προσέτι, ὅτι τὸ σχολικὸν σύστημα πρέπει νὰ πλάττῃται ὑπὸ τῶν μαθητῶν βαθμιαίως, συμπληρούμενον διαρκῶς σὺν τῇ προόδῳ τῆς διδασκαλίας, οὐχὶ δὲ νὰ παρέχῃται εἰς αὐτοὺς ἑτοιμον.

(Ἐπεται συνέχεια)

(1) Ἴδε καὶ τὰ λεγόμενα ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἐν κεφ. «Πορεία τῆς διδασκαλίας».

Δ. ΜΩΡΑΪΤΟΥ

Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΝΗΠΙΟΥ

Εν πρώτοις τίθεται το ερώτημα, εάν υπάρχει ανάγκη ανατροφής ή μορφώσεως χαρακτήρος κατά το πρώτον έτος της ζωής του ανθρώπου, όποτε ούτος φέρει τὰ όνομα νήπιον, υπάρχει δηλ. πρόβλημα άγωγής του νηπίου; Η Ατομική Ψυχολογία διά πολλών παρατηρήσεων έλυσε το πρόβλημα αυτό. Κατά την ψυχολογικήν εξέτασιν παιδιών και ώριμων απέδειχθη ότι τὰς θεμελιώδεις γραμμάς του χαρακτήρος απέκτησαν από το πρώτον έτος της ζωής των, έμμηχανοποίησαν δέ μέχρι του τρίτου ή πέμπτου έτους. Διότι, ως γνωστόν, ο χαρακτήρ του ανθρώπου θεμελιώνεται εις δύο κυρίως βιώματα, εις μίαν συναισθηματικήν κρίσιν ή στάσιν απέναντι του έαυτού του (που είναι κατ' αρχάς το σώμα του) και απέναντι του περιβάλλοντος. Ήδη από τον πρώτον μήνα του νηπίου δυνάμεθα να παρατηρήσωμεν τὰ ίχνη των βιωμάτων αυτών. Πώς π. χ. δέχεται τὰ πρόσωπα του περιβάλλοντος και πώς αντιδρά εις τὰς ανάγκας του. Ίδου τι γράφει περί αυτού ο Adler. «Ήδη από των πρώτων μηνών εκφαίνονται τὰ ίχνη κοσμοθεωρίας έστω και υπό στοιχειωδестаτήν μορφήν. Διά τούτων θέλομεν να είπωμεν ότι τὰ θεμέλια των προσιτών εις ήμās παραγόντων του ψυχικού βίου τίθενται κατ' αυτήν την παιδικήν ηλικίαν... «Διά ταύτα δέν δυνάμεθα να επικρίνωμεν τους έρευνητάς εκείνους, οίτινες εξαίρουν ότι τὰ στοιχεία του χαρακτήρος ήδη απ' αυτής της νηπιακής ηλικίας γίνονται αντιληπτά. Τούτου ένεκα πολλοί ισχυρίζονται ότι ο χαρακτήρ του ανθρώπου είναι έμφυτος. Αντιθέτως όμως δύναται να διαπιστωθή, ότι ή αντίληψις, κατ' ήν ο χαρακτήρ κληρονομείται παρὰ των γονέων του, είναι όχι μόνον ανακριβής, αλλά και κοινωνικώς επιβλαβής. Διότι παρεμποδίζει τον παιδαγωγόν να επιδοθή μετά πίστεως εις το έργον του» (1). Εκ τούτων τίθεται το τίθε-ται το ζήτημα της άγωγής του νηπίου.

Ο σκοπός προς τον όποιον θά τείνη κυρίως ή άγωγή αυτή είναι να προλάβωμεν την μόρφωσιν έσφαλμένης κοσμοθεωρίας. Ποία όμως είναι ή όρθή κοσμοθεωρία, την όποιαν πρέπει να μορφώση το παιδί; Ός τοιαύτη είναι ή **αίσιόδοξος κοσμοθεωρία**, κατά την όποιαν το παιδί θά πιστεύση ότι αυτό είναι ικανόν να αναπτυχθή και ότι οί άλλοι άνθρωποι είναι βοηθοί του (2), ήτοι άλλως θά αποκτήση αυτοπεποίθησιν ή θάρρος και θά αναπτύξη το κοινωνικόν συναισθημα.

Το πρώτον έργον της μητέρας διά την ανατροφήν του νηπίου είναι να προφυλάξη αυτό από κάθε δυσάρεστον σωματικόν αίσθημα, τούναντίον δέ να βοηθήση να διατηρή το νήπιον το γνωστόν ευχάριστον συναισθημα γενικής σωματικής ευεξίας. Δι' αυτού θά διεγείρη εις το παιδί το θάρρος, μένει τούτο θά λάβη αντικειμενικήν στάσιν απέναντι των δυσκολιών της ζωής και θά σχηματίση την πεποίθησιν ότι το αγαπούν.

Τὰ μέσα προς τούτο, που διαθέτει ή μητέρα είναι ο μητρικός θηλασμός, διαρκής επαγρύπνησις, διατήρησις της ήσυχίας και του ύπνου του παιδιού της. Αυτά έχει κατ' αρχάς να κανονίση ή μητέρα. Όλα αυτά απαιτούν τουλάχιστον επί ένα έτος **τελείαν άφροσίωσιν της μητέρας προς το παιδί**. Είς κανένα άλλο πρόσωπον δέν δύναται να έμπιστευθή ή μητέρα το έργον αυτό. Όσον εύσυνείδητα θά εκτελέση αυτό, τόσον ή επιτυχία της ανατροφής θά είναι πλήρης και θά απαλλάξη την μητέρα από πολλάς κατοπινάς δυσκολίας της ανατροφής.

Ας ίδωμεν πώς θά κανονίση τούτο ή μητέρα.

Ενα από τα συχνότατα σφάλματα της ανατροφής του νηπίου είναι χωρίς

άμφιβολίαν το ότι κατά την εποχήν αυτήν τίθενται αί άπαρχαί της χαϊδεμένης ανατροφής. Αυτή δέ, ως γνωστόν, παρεμποδίζει την ανάπτυξιν των δύο βασικών τάσεων, της αυτοπεποιθήσεως και του κοινωνικού συναισθήματος. Η κοσμοθεωρία του χαϊδεμένου παιδιού είναι περίπου ή εξής: «Εγώ δέν είμαι ικανός να κάμω κάτι, οί άλλοι πρέπει να με υπηρετήσουν και μάλιστα άμέσως». Ούτε αυτοπεποίθησιν, ούτε κοινωνικόν συναισθημα περιέχει ή κοσμοθεωρία αυτή.

Διά να παρεμποδίση την μόρφωσιν τοιαύτης στάσεως ή μητέρα πρέπει να δείξη εύσυνειδησίαν και αντικειμενικότητα. Κάθε άπασχόλησις με το παιδί της, που δέν είναι αναγκαία διά την υγείαν του, πρέπει να λείψη, ούτε να επιτραπή επέμβασις από άλλους. Το παιδί κατά την ηλικίαν αυτήν έχει ανάγκην από τροφήν, ύπνον, ήσυχίαν, καθαριότητα και ζέσθην. Εάν σκεφθώμεν πώς εξη εις την κοιλίαν της μητέρας του θά έννοήσωμεν ότι το παιδί πρέπει βαθμιαίως να προσαρμοσθή εις το νέον περιβάλλον. Εξη χωρίς έξωτερικούς έρεθισμούς (φώς, θόρυβον κλπ.), ήσυχον και σάν παράσιτον. Η ανατροφή του νηπίου θά διευκολύνη την μετάβασιν αυτήν εκ του ένός περιβάλλοντος εις το άλλο. Θηλασμός κατά ώρισμένα χρονικά διαστήματα, ύπνος εις μέρος χωρίς πολυ φώς, την νύκτα δέ σκοτεινά έντελώς, θερμός χώρος και άθόρυβος, ίδου τί έχει ανάγκην στην άρχή το νήπιον.

Ο θηλασμός του νηπίου θά γίνεται κατά ώρισμένα χρονικά διαστήματα όχι μόνον χάριν της σωματικής υγείας, αλλά και χάριν της κοινωνικής του μορφώσεως. Δι' αυτού του τρόπου διδάσκεται να αναμένη την ικανοποίησιν μιάς επιθυμίας, μιάς ανάγκης. Παρεμποδίζεται ή μόρφωσις του κανόνος, που έχουν τα χαϊδεμένα παιδιά, που μοιάζει σάν θεία προσταγή: «είπε και έγινετο».

Όσον άφορᾷ τον ύπνον δέν χρειάζεται το παιδί ούτε κουνήματα, ούτε να-νουρίσματα διά να κοιμηθή άμέσως. Ούτε φώς, ούτε συντροφιά χρειάζεται. Εάν δέν κοιμάται θά το παρατηρήσωμε μήπως είναι λερωμένο ή μήπως δέν έθίλασεν επαρκώς ή μήπως είναι άρρωστον.

Ούτε και στά χέρια θά το περιφέρωμεν, ούτε ως παιγνίδι θά το μεταχειρι-σθώμεν. Η περιφορά δημιουργεί άνύπαρκτον ανάγκην. Το νήπιον απαιτεί άργό-τερα διά κραυγών την περιφοράν αυτήν. Έτσι άπασχολεί το παιδί την μητέρα, άνευ ανάγκης. Έπειδή δέ ένίστε θά άρνηθῇ την εκπλήρωσιν της επικτήτου αυτής τάσεως, το παιδί θά αντιδράση ζωηρώς και πεισμώνως. Έτσι ή τυραννία του παιδιού εγκαθίσταται.

Η συνήθεια να παίζουν οί ώριμοι με το νήπιον με πολλά φιλία, άγκαλιά-σματα και γαργαλισματα εις διάφορα μέρη του σώματός του, διά να το κάμουν να γελά, είναι πολυ βλαβερά. Πρώτον έτσι διαταράσσουν την ήσυχίαν, που πράγματι θέλει το παιδί, δεύτερον έρεθίζουν επιβλαβώς τὰ ήδονοπαραγωγά μέρη του σώματός του, ένεκα δέ της παραχθείσης ήδονής επιδιώκει το παιδί την επανά-ληψιν των. Τούτο δέ είναι προπαρασκευή διά την πρώτιμον άσκησιν εις τον ανανι-ληψιν των. Μετά μεγάλης προσοχής θά πλύνωμεν τὰ μέρη όπου είναι τὰ γεννητικά του όργανα, διά να μη τὰ έρεθίσωμεν. Ούτε δέ και οί γονεΐς θά συνουσιάζωνται πα-ρουσία του παιδιού των. Σήμερον είναι γνωστόν ότι ο νεαρός άνθρωπος αντιλαμβάνεται πολλά, όσον μικρόν την ηλικίαν και άν είναι. Έχω εκ της ψυχολογικής εξέτασεως εξακριβώσει ποίαν τραυματικήν έντύπωσιν προξενεί εις το μικρό παιδί ή αντίληψις της συνουσίας. Ούτε δέ και θά έρρίζουν οί γονεΐς πρέπει να είναι τε-άγωγής. Τούναντίον εις την μέθοδον της ανατροφής οί γονεΐς πρέπει να είναι τε-λείως σύμφωνοι. Συναισθήματα άνασφαλείας παράγονται στα παιδιά, που έζησαν μέσα σε γονεΐς έρίζοντας ή και άπλως διαφωνούντας.

Καθ' όλον τον χρόνον, που το νήπιον είναι ξύπνιο, προσπαθεί άδιακόπως να άσκηση όλας τὰς λανθανούσας δυνάμεις του. Άσκειται εις το να πιάνη τὰ αντι-κείμενα, να μεταφέρεται μόνον του, κατ' αρχάς με τὰ τέσσαρα δηλ. να έρπη, να διακρίνη τους ήχους, τον φωτισμόν, την σκληρότητα ή μαλακότητα των αντι-κειμένων κ.λ.π.

Διά τούτο το νήπιον πρέπει να έχη όσον το δυνατόν περισσοτέραν έλευθερίαν

(1) Ίδε Α. Adler, Άνθρωπογνωσία, μετ. Γ. Παλαιολόγου, σελ. 17 εις την πρώτην έλλ. έκδοσιν.

(2) Ίδε άρθρον μας «Η άτομική ψυχολογία ως έρευνα απόψεων», τεύχος 3 και 4 του παρόντος και βιβλίον «Ατομ. ψυχολογία» σελ. 80.

κινήσεων. Τὰ φορέματά του θὰ εἶναι τοιαῦτα ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῇ. Ἐπίσης δὲν θὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀταξίαν τὸ ὅτι τὸ παιδί ζητεῖ νὰ πιάνη διάφορα ἀντικείμενα. Ἐνθυμοῦμαι ἓνα ἐπεισόδιον στὸν Ἑθνικὸν κήπον. Μία νταντὰ κτύπησε τὸ χέρι ἐνὸς νηπίου, ποὺ ἔλιανε τὴν κουρτίνα ἀπὸ τὸ καροτσάκι του. Ἄν ἐγνώριζε ἡ γυναῖκα αὐτὴ τί κακὸ κάμνει στὰ παιδιὰ!! Τὸ παιδί εἶναι ἀληθινὸς ἐξερευνητὴς τοῦ κόσμου εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ, προσπαθεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς ιδιότητας τῶν διαφόρων σωμάτων διὰ τῆς ἀντιλήψεως. Μία αἰσθησις τὴν ὁποίαν συχνὰ μεταχειρίζεται τὸ νεογνὸν εἶναι καὶ ἡ γεύσις. Φέρει τὰ ἀντικείμενα καὶ εἰς τὸ στόμα διὰ νὰ τὰ γνωρίσῃ. Διὰ τὴν νταντὰ, καὶ διὰ πολλὰς μητέρας αὐτὸ εἶναι ἀταξία καὶ πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἀφίνουν τὸ παιδί νὰ προετοιμασθῇ διὰ τὴν ζωὴν, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἱκανότητάς του, νὰ γνωρίσῃ τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζῇ.

Τὸ πιάσιμο καὶ ψηλάφισμα τῶν διαφόρων ἀντικειμένων εἶναι ἀναγκαῖα προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ πρὸς προσανατολισμὸν, εἶναι προετοιμασία διὰ κάθε κατοπινὴν χρήσιμον ἐργασίαν μὲ συνειδητοὺς σκοποὺς. Ἡ παρεμπόδισις τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἐπιφέρει εἰς τὸ παιδί ἀποθάρρυνσιν, διότι θάρος τῆς ζωῆς διεγείρεται ἐκ τῆς ἐπιτυχίας κάποιας δοκιμῆς θετικῆς, ὠφελίμου. Ἄμα τὸ παιδί ἐπιτυχῶς εἰς κάποιαν προσπάθειαν προσανατολισμοῦ πρὸς τὴν ζωὴν αἰσθάνεται εὐχαρίστησιν. Αὕτη δὲ τὸ ὠθεῖ πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ συνεπῶς τῆς ἀσκήσεως τῶν διαφόρων λειτουργιῶν. Ἔτσι τὸ παιδί γίνεται αἰσιόδοξον, δηλ. πιστεύει ὅτι εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀναπτύχῃ μέσα στὸ περιβάλλον, νὰ τὸ γνωρίσῃ καὶ τὸ χρησιμοποίῃ καταλλήλως.

Ἄμα ὅμως αἱ ἐνέργειαι αὗται τοῦ προσανατολισμοῦ παρεμποδισθοῦν συστηματικῶς, τότε τὸ παιδί θὰ πιστεύσῃ πὼς δὲν ἔμπορεῖ μόνον του νὰ προσανατολισθῇ, χάνει τὸ θάρρος του, δηλ. γίνεται ἀπαισιόδοξον καὶ προσπαθεῖ νὰ θέσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος. Ἔτσι γίνεται ἀληθινὸς τύραννος. Ὑπάρχουν βέβαια ἐλάχιστοι περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας δυνατόν νὰ κινδυνεύῃ ἡ υγεία τοῦ παιδιοῦ. Εἰς αὐτὰς θὰ τὸ συγκρατήσωμεν ἡρέμως. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅλως λόγοι τάξεως, καθαριότητος καὶ προσωπικῆς ἀνέσεως τοῦ ἀνατρέφοντος γίνονται αἰτία νὰ περιορίζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ παιδιοῦ. Ἐπίσης πολλὸ ὀλίγοι γονεῖς ἀφίνουν τὸ παιδί νὰ προετοιμασθῇ εἰς τὸ βάδισμα διὰ τοῦ ἔρπειν. Ἐν τούτοις πολλὰ ὄργανα σωματικὰ ἀσχοῦνται μὲ τὸ ἔρπειν, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτενέργεια, ἡ χωρὶς βοήθειαν ἐκμάθησις τοῦ βαδίσματος ὑπὸ τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν θὰ σπεύδωμεν νὰ βοηθήσωμεν τὸ παιδί κατὰ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ βαδίσματος, τοῦ νὰ κάθηται καὶ νὰ στέκεται ὀρθιον. Ἄν ἐνίστε πίπτῃ δὲν θὰ σπεύδωμεν νὰ τὸ βοηθήσωμεν. Παιδί ποὺ κλαίει ὅταν συναντήσῃ δυσκολίαν δὲν ἀνετράφη καλῶς. Τεραστίαν ὑπομονὴν ἔχει τὸ παιδί κατὰ τὴν ἀσκήσιν τῶν δυνάμεων του. Εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω ἓνα παιδί, μικρότερον τοῦ ἔτους, ποὺ προσεπάθει νὰ βαδίσῃ. Κατ' ἀρχὰς ἐστηρίζετο εἰς διάφορα ἐπιπλα. Πολλὰς φορὰς ἔπιπτε, ἀλλ' ἐσηκώνετο χωρὶς κραυγὰς καὶ ἐξηκολούθει τὴν προσπάθειάν του. Ὅταν μετ' ἀρχετὴν ὥραν κατὰσθωσε νὰ βαδίσῃ χωρὶς νὰ στηρίζεται παρετήρησα μίαν καταφανὴ ἑκφράσιν θριάμβου στὸ πρόσωπόν του. Ὅλη αὕτη ἡ πορεία τῆς ἐκμάθησος τοῦ βαδίσματος μοῦ ὑπενθυμίζει τὴν ἀποψιν, ποὺ συχνὰ λέγω στοὺς ἀσθενεῖς μου. Στὴ ζωὴ κάμνομεν σειρὰν σφαλμάτων μετὰ τὴν ἀσκήσιν ὅμως τὰ σφάλματα γίνονται ὀλιγώτερα.

Κατωτέρω θὰ ἀναφέρωμεν ἐλαττώματά τινα, ποὺ συχνὰ παρουσιάζονται εἰς τὰ νήπια. Πρῶτα τὸ γλύψιμον τῶν δακτύλων. Αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος θηλασμοῦ, ποὺ πολλὰς φορὰς τὸ διδάσκουν οἱ ἀνατρέφοντες, ὅταν δίδουν στὸ παιδί μιὰ λαστιχένια ρόγα νὰ θηλάξῃ γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἢ διὰ νὰ κοιμηθῇ. Ὁ θηλασμὸς διὰ τὸ νήπιον εἶναι ἡδονοπαραγωγός, ἐπιθυμεῖ λοιπὸν νὰ διεγείρῃ διαρκῶς τὸν ἡδονικὸν αὐτὸν ἐρεθισμόν. Ὅταν δὲν ἔχῃ τὴν ρόγα βάλλῃ τὸ δάκτυλο στὸ στόμα. Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι ἀβλαβὴς καὶ θὰ παύσῃ μετὰ τινα χρόνον χωρὶς νὰ ἐπέμβωμεν. Ἡ δραστηριότης ἐπέμβωσις διὰ κτυπήματος τῆς χειρὸς θὰ παρτείνῃ τὴν συνήθειαν καὶ θὰ διεγείρῃ τὸ πείσμα τοῦ παιδιοῦ. Δὲν θὰ προσέξωμεν λοιπὸν αὐτό, ἰδίως ὅταν τὸ νή-

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
Γεν. Διευτ. Μαρμαρῆς Παιδ. Ἀκαδημίας

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ

Βα ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1781 — 1799)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 9ου τεύχους)

Ὡς πρὸς τὴν σύλληψιν καὶ διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματος τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης», μὰς παρέχονται σχετικαὶ πληροφορίες καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Πεσταλότση εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του καὶ παρὰ τῶν βιογράφων του. Κατ' αὐτὰς φέρεται τὸ ἐν λόγῳ ἔργον τοῦ Πεσταλότση, ὡς προσελθὼν εἰς ἱκανὸν βαθμὸν ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἵνα διὰ τῆς συγγραφῆς του ἐξεύρῃ πόρους διὰ τὴν πάσχουσαν οἰκογένειάν του, μετὰ τὴν οἰκονομικὴν του κατάρρευσιν εἰς Neuhof, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς προηγουμένοις. «Καὶ περὶ οὗτοις ἀκόμη θὰ κατεσκεύαζον, ἵνα θρέψω τὴν λιμώττουσαν οἰκογένειάν μου», κατήντησε νὰ γράψῃ κατὰ τὴν θλίβεράν ἐκείνην ἐποχὴν.

Ἡ ἀδήριτος ἀνάγκη, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Πεσταλότσης, ὡς καὶ ἡ ἐγκατάλειψις του καὶ ὑπὸ τῶν οἰκειοτάτων του ἀκόμη, δὲν ἀποκλείεται νὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης». Εἰς ταύτην ἴσως νὰ ὠδήθῃ ἀσυνειδήτως ὁ Πεσταλότσης καὶ ἐξ ἀντιδράσεως εἰς τὴν ἐναντί του περιφρονητικὴν στάσιν καὶ τῶν καλυτέρων φίλων του.

πιοι εὐρίσκεται στὴν ἡλικίαν τοῦ πείσματος, ποὺ παρουσιάζεται πέραν τοῦ 8ου μηνὸς τῆς ἡλικίας του. Ἡ ὀρθὴ μέθοδος ἀποκοιμήσεως τοῦ παιδιοῦ προλαμβάνει τὴν παράτασιν τοῦ ἐλαττώματος αὐτοῦ.

Τὸ πείσμα ἐμφανίζεται ὅταν οἱ ἀνατρέφοντες περιορίζουν ὑπερβολικὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀνάπτειν, π.χ. τὰς κινήσεις, τὸ φαγητόν του, τὸν ὕπνον του, τὰς ἀσχολίας του. Πρὸς θεραπείαν τοῦ πείσματος δὲν θὰ χρησιμοποιήσωμεν καμμίαν τιμωρίαν, τοῦναντίον θὰ παρὰσχωμεν πᾶσαν λογικὴν ἐλευθερίαν. Εἰς τὸ πείσμα τοῦ παιδιοῦ δὲν θὰ ἀντιτάξωμεν ἄλλο πείσμα ἡμεῖς οἱ ἀνατρέφοντες.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ ἡ μητέρα εἶναι ἡ συνεχὴς ἐπαγρύπνησις. Τὸ παιδί θὰ κοιμᾶται κατ' ἀρχὰς στὴν κούμα του, δίπλα στὸ κορβέτι τῆς μητέρας, ὥστε σὲ κάθε ἀνάγκη τοῦ παιδιοῦ νὰ σπεύδῃ. Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶ διὰ τὴν καλὴν μητέρα νὰ ξυπνήσῃ ὅταν κινδυνεύῃ τὸ παιδί. Πολλὰ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουν πόσον εὐκόλως ξυπνᾷ ἡ μητέρα εἰς τοιοῦτον κίνδυνον. Τοιοῦτοι κίνδυνοι π.χ. εἶναι νὰ μὴ πνιγῇ ἀπὸ ἐμέτους, νὰ μὴ πέσῃ, νὰ μὴ κρυώσῃ κλπ.

Ὅταν ἀργότερα ἀφήσωμεν τὸ παιδί ἐλεύθερον νὰ ἔρπῃ καὶ νὰ πιάνῃ διάφορα ἀντικείμενα, πρέπει ἡ μητέρα νὰ προσέχῃ ποὺ διενθύνονται καὶ τί ἀντικείμενα πιάνουν.

Τέλος, ὅχι μόνον ἡσυχίαν ὀλίγη χρειάζεται ἡ πρώτη αὐτὴ ἀνατροφή, ἀλλὰ καὶ ἀτμόσφαιραν ψυχικῆς ἡρεμίας καὶ γαλήνης. Οὔτε μὲ νευρικότητα ἢ ἀνυπομονήσιν ἢ δυσφορίαν θὰ πλησιάζῃ ἡ μητέρα τὸ παιδί. Ἐπίσης θὰ φροντίζουν οἱ γονεῖς νὰ ὑπάρχῃ εἰρήνη καὶ ἀγάπη μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Μέσα εἰς τοιαύτην ἀτμόσφαιραν ἀναπτύσσονται τὸ συναίσθημα ἀσφαλείας, καθὼς καὶ τὸ κοινωνικὸν συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ. Δι' αὐτῆς μορφώνει τὸ παιδί τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι καλὴ καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ἐντὸς αὐτῆς. Αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ βασικὰ βιώματα διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ καλοῦ χαρακτῆρος. Ἐὰν ἡ μητέρα κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἐτήρησε τοὺς κανόνας αὐτούς, τότε ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ θὰ γίνῃ κανονικὴ. Ἡ κανονικότης δὲ αὕτη ἐκδηλοῦται ὡς ἑξῆς: Τὸ παιδί θὰ εἶναι ἡσυχον, εὐθυμον, θὰ τρώγῃ εἰς ὁρισμένους ὥρας καὶ ὡς ἑξῆς: Τὸ παιδί θὰ εἶναι εἰρηνικὸν καὶ ἀγαπᾷ τὴν περιφορὰν, κάθεται ἡσυχον. Κραυγάζει μόνον ὅταν ἔχῃ ὀρισμένην ἀνάγκην. Γελά ὅχι μόνον πρὸς τὴν μητέρα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἕνα πρόσωπα, δὲν δεικνύει πείσμα, εἶναι φιλικὸν πρὸς τοὺς πλησιάζοντας αὐτὸ μετὰ φιλικότητος.

ὅποιον οἱ ἀναγνῶσται τῶν ἐφημερίδων ἤδη γνωρίζουν πρὸ πολλοῦ, ὡς ἄνθρωπον ἄξιον πολὺ μεγάλης ἐκτιμήσεως».

Περαίνοντες τὰ περὶ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης», δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ κάμωμεν λόγον καὶ περὶ τῆς **Γερτρούδης** τοῦ Πέσταλότη, ἂν τ. ἔ. ὑπὸ τὸ ὄνομα ταύτης ὑποκρύπτεται ὑπάρξαν πραγματικόν τι πρόσωπον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰς κυρίας ιδιότητας τῆς Γερτρούδης ἢ τὸ ὄνομα Γερτρούδη τυγχάνει ἀπλῶς συμβολικόν. Ὑπὸ διαφόρων μελετητῶν καὶ βιογράφων τοῦ Πέσταλότη⁽¹⁾ ἀναγράφεται, ὅτι ὡς πρότυπον διὰ τὴν Γερτρούδην τοῦ ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Πέσταλότη ἡ **Ἐλισάβετ Naef**, ἡ τρίτη ἐξαιρετικὴ γυναῖκα (μετὰ τὴν μητέρα του καὶ τὴν Babeli), τῆς ὁποίας ἡ μορφή ἐξαράχθη ἀνεξαλείπτως εἰς τὴν καρδίαν του.

Καὶ δικαίως! Διότι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀθλιότητος καὶ ἀπογνώσεως τοῦ Πέσταλότη, ἣτις ἐπηκολούθησε τὴν κατάρρευσιν τοῦ Neuhoof, προσῆλθεν αὐτῇ ἐπικουρὸς αὐτόκλητος καὶ πλήρης ἀφοσιώσεως πρὸς τε τὸν Πέσταλότην καὶ τὴν ὑπὸ μακροχρονίου ἀσθενείας κατατρυνωμένην σύζυγόν του Ἀνναν Πέσταλότη.

Ἡ Naef εἶχε ποτε πρότερον γνωρίσει τὸν Πέσταλότην, ὅτε αὐτὴ εὗρίσκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν συγγενοῦς του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου της, αὐτὴ, ἐλευθερὰ ὑποχρεώσεων, ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της πρὸς τὴν δυστυχισμένην καὶ πενομένην οἰκογένειαν τοῦ Πέσταλότη, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ ἰδίου τοῦ Πέσταλότη, θεωροῦντος ἑαυτὸν ἀνίκανον νὰ βοηθήσῃ καὶ προστατεύσῃ ἄλλον ἄνθρωπον, καὶ συνεπῶς μὴ ἐπιθυμοῦντος νὰ πικράνῃ τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς της.

Ἡ ἀφίξις τῆς Naef ὑπῆρξεν ἀκτὺς φωτὸς καὶ θαλπωρῆς διὰ τοὺς πονεμένους ἐνοίκους του. Μόνη της ἀνέλαβε τὰ τοῦ οἴκου. Τάξις καὶ καθαριότης ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἐντὸς τοῦ οἴκου Πέσταλότη, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν καὶ ἐξοικονομήσας τῶν ἀναγκαίων διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας της εἰς τὸν κῆπον, τὸν περὶ τὴν οἰκίαν ἀγρὸν κ.τ.λ. Ὁ Roger de Guimps κάμνων λόγον περὶ αὐτῆς ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρξε διὰ τὸν Πέσταλότην τὸ πρότυπον διὰ τὴν χάραξιν τῆς εἰκόνος τῆς Γερτρούδης του⁽²⁾. «Αὕτη ἡ Ἐλισάβετ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον διὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς γενναίας, δραστηρίας, εὐκινήτου, γλυκείας καὶ ἀφωσιωμένης γυναικός, τὸσον καλῶς χρωματισμένον παρὰ τοῦ συγγραφῆος τοῦ Λεονάρδου καὶ τῆς Γερτρούδης».

Ὁ ἴδιος διηγείται, ὅτι ὁ **Νικολόβιος**, κάμνων λόγον περὶ τῆς ἐπισκέψεώς του πρὸς τὸν Πέσταλότην εἰς τὸ Neuhoof κατὰ τὸ 1791, εἶπε καὶ τὰ κάτωθι περὶ τῆς Ἐλισάβετ Naef καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκτιμήσεως, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς αὐτὴν ὁ Πέσταλότης:

«Ὁ Πέσταλότης ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν θαυμασμόν του, μοῦ εἶπεν: «Θὰ ἐπεθύμουν νὰ σὰς δώσω μίαν εἰκόνα τῆς γυναικὸς ταύτης μετὰ τὴν ἀθόρυβον δραστηριότητά της, ἵνα τὴν ἔχετε πάντοτε ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σας καὶ τὴν διατηρήσετε ἐν τῇ μνήμῃ σας. Ὅ,τι μέλλω νὰ εἶπω εἶναι ἐκπληκτικόν, πλὴν δὲν ἐντρέπομαι νὰ τὸ εἶπω. Βλέπετε τὸν ἥλιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀκολουθῇ τὴν πορείαν του ἀπὸ πρωῒας μέχρι ἐσπέρας. Ὁ ὀφθαλμὸς οὐδὲν ἐκ τῶν βημάτων του διακρίνει, ἢ ἀκοῇ σας δὲν ἀκούει τὴν διαδρομὴν του. Ὅταν ὅμως κατακλίνεται γινώριζετε ὅτι θὰ ἐγερθῇ ἐκ νέου, καὶ ὅτι θὰ συνεχίσῃ νὰ θερμαίνει τὴν γῆν, ἕως ὅτου ὠριμάσουν οἱ καρποί της. Εἶναι ἐκπληκτικόν ὅ,τι λέγω. Πλὴν δὲν ἐντρέπομαι νὰ τὸ εἶπω. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Γερτρούδης καὶ κάθε γυναῖκα, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ σπιτικό της κάμνει τὸ θυσιάστηριον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ὁποία κερδίζει τὸν οὐρανὸν διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιὰ της⁽³⁾».

«Ἐπεθύμουν νὰ ἴδω τὴν γυναῖκα, εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλε τόσον πολλὰ. Ἐπειδὴ

(1) Ὡς τῶν Roger de Guimps, Heubbaum, P. Natorp κ. ἄ.

(2) Roger de Guimps, ἐνθ. ἀν. σελ. 84 καὶ ἐξῆς.

(3) Ἡ περιγραφή αὕτη ἀπαντᾷται καὶ ἐν τῷ «Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης».

ὅμως αὕτη δὲν ἐνεφανίζετο, μετὰ ὁδήγησεν ὁ Πέσταλότης εἰς τὸν ἀγρὸν, ὅπου αὕτη εἰργάζετο, καὶ τῇ ἀπηύθυνεν ἐρωτήσεις, ἵνα εὔρω τὸν χρόνον καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν παρατηρήσω ἐξεταστικῶς. Κατόπιν, πρὸς τὸ ἐσπέρας, μοι εἶπεν ὁ Πέσταλότης: «Γινώριζετε πᾶν ὅ,τι πράττει δι' ἡμᾶς αὕτη τρώγει μαζί μας εἰς τὴν τράπεζάν μας ἐπιτρέψατε ἵνα καὶ σήμερον συμράγῃ». Αὕτη ὅμως δὲν ἤλθε καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ, ἕως ὅτου ἐγώ, ἕνας ξένος, ἐπῆγα καὶ τὴν παρεκάλεσα κατὰ τρόπον, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀρνηθῇ νὰ μοῦ κάμῃ τὴν χάριν. Μία θαυμασία λάμψις ταπεινῆς μετριοφροσύνης ἦτο διάχυτος εἰς ὅλον τὸ εἶναί της, ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν λάμψις διὰ μίαν τοιαύτην ιδιότητα».

Ὁ Ἐμμανουὴλ Fröhlich εἰς τὰς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν πατέρα Πέσταλότην» κάμνει ὡσαύτως λόγον περὶ τῆς Ἐλισάβετ. Ἐκεῖ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Πέσταλότης εἶχε τόσῃν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν κρίσιν της, ὥστε πολλάκις τῇ ἀνεγίνωσκεν ὁλοκλήρους περικοπὰς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, μάλιστα ὅταν ἐξεικονίζοντο χαρακτηριστεῖς, ἵνα μάθῃ τὴν γνώμην της καὶ ἐπωφεληθῇ ταύτης.

Τέλος καὶ ὁ Ramsauer⁽¹⁾ ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν διευθυντὴν Lahn γράφει: «Ἐγνώρισα καλῶς τὴν οἰκονόμον, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον διὰ τὴν Γερτρούδην, ζήσας ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην μετ' αὐτῆς ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη εἰς Yverdon. Ὁ Πέσταλότης μοι εἶπεν ἡμέραν τινά: «Θὰ ἐπέστρεφον εἰς τὸν τάφον μου καὶ δὲν θὰ ἦμην εὐτυχὴς εἰς τὸν οὐρανόν, ἐὰν δὲν ἐγνώριζον ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν μου αὕτη (δηλ. ἡ Ἐλισάβετ Naef) δὲν θὰ τιμᾶται περισσότερον ἀπὸ ἐμέ. Διότι ἄνευ αὐτῆς πρὸ πολλοῦ δὲν θὰ εὕρισκόμην ἐν τῇ ζωῇ. Καὶ σύ, Ramsauer, δὲν θὰ ἦσο ὅ,τι εἶσαι. Αὕτη ἦτο μιά ἐξαιρετικὴ γυναῖκα, ἂν καὶ χωρὶς ἀγωγῆν».

Ἡ Ἐλισάβετ, ἀφ' οὗ ὑπηρετήσε μετὰ ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν τὸ ζεῦγος Πέσταλότης καὶ περιέθαλψε τὸν ἀτυχῆ υἱόν των, τὸν Ἰάκωβον, μέχρι τοῦ θανάτου του, ὑπανδρεύθη τῷ 1801 τὸν Krusi, ἀδελφὸν τοῦ προσφιλοῦς συνεργάτου τοῦ Πέσταλότης. Ἀπὸ τοῦ 1805 ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Yverdon, ἀγαπωμένη ὑπὸ πάντων τῶν μαθητῶν.

Εἰς τὸ «κύκνειον ἄσμα» τοῦ Πέσταλότης κάμνει λόγον περὶ Γερτρούδης, χωρὶς ὅμως νὰ συνδέῃ τὸ ὄνομα τοῦτο ρητῶς πρὸς ὠρισμένον πρόσωπον. Οὕτω π.χ. ἐν § 168 ἐκδ. Mann γράφει τὰ ἀκόλουθα: «Τότε ἠγνόουν καὶ τὴν λέξιν «ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως» καὶ οὐδέποτε τὴν εἶχον ἀκούσει συνειδητῶς. Ἡ οὐσία ὅμως τῆς ἰδέας ταύτης καὶ τὸ πῶς αὕτη δύναται νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς εἰς τὸν κατώτερον, τὸν κοινὸν λαόν, καὶ πῶς τότε ἐν ἐμοὶ ἔφερον ταύτην, βέβαια ἀσυνειδήτως, ἐξεφράσθη ἐν τῇ πληρότητι της διὰ τῆς εἰκόνος τῆς Γερτρούδης». Καὶ ἄλλα, ἐν § 175 τοῦ κυκνείου ἁσματος, γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «Ἡ Γερτρούδη εἶναι, ὅπως ἐμφανίζεται, τέκνον τῆς φύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ φύσις ἐξέφρασε μετὰ μεγάλην καθαρότητα τὰ οὐσιώδη ἀποτελέσματα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, χωρὶς αὕτη νὰ κατέχῃ τὴν χρῆσιν οἰουδήποτε ἐκ τῶν παιδαγωγικῶν μέσων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν ιδιομορφίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καὶ μόνον εἶναι δυνατὴ, ἐν τῇ πραγματικότητι, εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις».

(1) Ὁ I. Ramsauer, πτωχὸς ὀρφανός, περισυνελέγη ὑπὸ τοῦ Πέσταλότη ἐν Burgdorf. Φοιτήσας παρὰ τῷ Πέσταλότη, ἐγένετο μετέπειτα ἐκλεκτὸς συνεργάτης του, ἰδίᾳ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστογραφίας, καὶ ἐδείχθη μέχρι τέλους πιστὸς καὶ εὐγνώμων μαθητὴς του. Οὗτος ἔγραψε τὸ περιέχον καὶ πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ παιδαγωγικῆς δράσεως τοῦ Πέσταλότη ἔργον του: «Kurze Skizze meines pädagogischen Lebens, mit besond. Berücksichtigung Pestalozzis und seiner Anstalten».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκφράσεων τοῦ Πεσταλότση, ἀφορῶσων εἰς τὴν Γερτρούδην, καταφαίνεται ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Γερτρούδης δὲν ὑπονοεῖται ὥρισμένον τι γυναικεῖον πρόσωπον, ἔστω καὶ ἐκ τῶν τὰ μάλιστα προσφιλῶν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ συμβολικῶς παρίσταται «*ἡ μητέρα*» ὡς ἡ πρώτη καὶ ἀρίστη παιδαγωγὸς διὰ τὴν παροχὴν τῆς στοιχειώδους μορφώσεως εἰς τὰ τέκνα τῆς *γενικώτερον δέ, ἡ «Γερτρούδη» παριστᾷ τὴν ἰδανικὴν εἰκόνα τῆς λαϊκῆς μητέρας, ὡς ὁργάνου πρᾶγματώσεως τῶν περὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐκπαιδευτικοκοινωνικῶν ἀπόψεων τοῦ Πεσταλότση.*

Ἡ ὑποκατάστασις εἰς τὴν Γερτρούδην τοῦ Πεσταλότση *μόνης* τῆς Ἑλισάβετ Naef δὲν φαίνεται καὶ τόσον πιθανὴ καὶ δικαιολογημένη, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι μεῖζονα δικαιώματα διὰ τοιαύτην ἐκπροσώπησιν θὰ εἶχεν ἡ ἐξαίρετος καὶ πλήρης αὐτοθυσίας διὰ τὰ τέκνα τῆς μητέρας του Σουζάννα· ὅτι, ἐπὶ πλέον, τὰ ἴδια πρὸς τὴν Ἑλισάβετ, ἂν μὴ μεγαλύτερα, δικαιώματα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης του εἶχε καὶ ἡ τόσον ὑμνηθεῖσα παρ' αὐτοῦ Babeli. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας, φρονοῦμεν ὅτι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰκόνης τῆς Γερτρούδης ὑπὸ τοῦ Πεσταλότση συνέβαλε, τὸ μὲν ἡ εὐγνώμων ἀνάμνησις τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτὸν τριῶν ἐξαιρετικῶν γυναικῶν, τὸ δὲ ἡ πίστις αὐτοῦ, ὅτι ἡ μητέρα τυγχάνει ἐκ φύσεως προωρισμένη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν πρώτη παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τῆς. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ἐξεφράσαμεν πληρέστερον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης πραγματείας ἡμῶν περὶ Πεσταλότση (1) διὰ τῶν κάτωθι:

«Ἡ ἀπέραντος εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὴν «μητέρα»—«γυναῖκα» ἀναμφιβόλως θὰ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν εἰς ἰκανὸν βαθμὸν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ μητέρα εἶναι ἡ ἀνυπερβλήτος παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας τῶν, ἀκολουθοῦσα ἐξ ἐνστίκτου τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς ἀγωγῆς. Ἡ τοιαύτη δ' ἐντύπωσις, ἐνισχυομένη σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπέβη διὰ τὸν Πεσταλότσην πεποίθησις, ὅτι ἡ στοιχειώδης ἀγωγή μόνον ἐν τῷ οἰκογενειακῷ περιβάλλοντι δύναται νὰ παρασχεθῇ κατὰ τρόπον ἀβίαστον καὶ φυσικόν, μὲ κύριον πρωταγωνιστὴν καὶ ὁδηγὸν τὴν μητέρα, τὴν «Γερτρούδην του».

Ἡ *Γερτρούδη*, τέκνον τοῦ λαοῦ καὶ αὕτη, εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς ἰδανικῆς μητέρας—τῆς πρώτης παιδαγωγοῦ τῶν τέκνων τῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ—ὅπως αὕτη συνελήφθη ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ Πεσταλότση ὑπὸ τὴν ἐπ' αὐτοῦ εὐεργετικὴν ἐπήρειαν δύο ἢ μᾶλλον τριῶν ἐξαιρετικῶν γυναικῶν—τῆς μητέρας του Σουζάννας, τῆς Babeli καὶ βραδύτερον τῆς Ἑλισάβετ Naef—καὶ ὅπως, περαιτέρω, τὴν διέπλασεν ὁ πόθος του πρὸς γενίκευσιν τῆς παροχῆς στοιχειώδους μορφώσεως εἰς τὰ τέκνα τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μέσῳ τῆς μητέρας, καταλλήλως καθοδηγουμένης καὶ ἀναπτυσσομένης τῶν ἐμφύτων παιδαγωγικῶν ἀρετῶν τῆς. Εὐνόητον, ἐπομένως, ἂν τὸ ὑποβλητικώτατον τῶν ἔργων του, «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη», καὶ τὸ ἀριστον τῶν παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων του, «Πῶς ἡ Γερτρούδη ἀνατρέφει τὰ τέκνα τῆς», ἀναφέρονται εἰς τὴν Γερτρούδην, τὴν αἰωνίαν μητέρα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν (ὁ Πεσταλότσης) ὑπερετίμησε τὰς δυνάμεις τῆς, ἢ ἂν διὰ τῆς μητέρας ἐπεδίωξε τὴν ἐπιτυχὴ ἐφαρμογὴν τῶν περὶ στοιχειώδους μορφώσεως ἰδεῶν του, ὑποκειμένων, ἄλλως τε, εἰς συζήτησιν καὶ ἀναθεώρησιν».

(Ἀκολουθεῖ)

(1) Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις, Β', σελ. 177—178.

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ

Ἡ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΕΝ Τῇ ΣΤ' ΤΑΞΕΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Κατὰ τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα ἐν τῇ τάξει ταύτῃ διδάσκεται κατὰ πρῶτον ἡ ἀπλὴ καὶ σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν ὡς προεισαγωγὴ εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων τοῦ τόκου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀσκήσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων τοῦ τόκου εἰσάγει αὐτοὺς εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων τοκοχρεολυτικῶν δανείων, εἰς τὰ τῆς προεξοφλήσεως δανείων καὶ τὴν ὑφαίρεσιν, εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἐννοιῶν *ἐμπορικὸν γραμματίον, χρεόγραφον, μετοχή, τοκομερίδιον*, εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων ἐταιρείας καὶ σύλληψιν τῆς ἐννοίας *μέρισμα*. Ἡ λύσις ἔπειτα προβλημάτων μερισμοῦ, μείξεως καὶ μέσου ὅρου προκύπτει ἀφ' ἐαυτῆς.

Α'. ΑΠΛΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ

α') *Ἀπλὴ μέθοδος τῶν τριῶν.* Πρὸ τοῦ νὰ εἰσαχθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν μέθοδον αὐτήν, πρέπει ν' ἀποκτήσουν ἐναργῆ τὴν ἐννοίαν τῶν ἀναλόγων καὶ ἀντιστρόφων ποσῶν καὶ ν' ἀσκηθοῦν εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων δι' ἀναγωγῆς εἰς τὴν μονάδα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει ὁ διδάσκαλος δίδων σχετικὰ προβλήματα πρὸς λύσιν, οἷα τὰ 1) Διὰ 4 πορτοκάλια ἐπληρώσαμεν 8 δραχμάς· πόσας θὰ πληρώσωμεν διὰ 6 πορτοκάλια; καὶ 2) Ἐνα ἔργον τελειώνουν 8 ἐργάται εἰς 24 ἡμέρας· εἰς πόσας ἡμέρας θὰ τελειώσουν τὸ αὐτὸ ἔργον 12 ἐργάται;

Μετὰ τὴν λύσιν διὰ τῆς ἀναγωγῆς εἰς τὴν μονάδα πολλῶν τοιούτων προβλημάτων οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν ὅτι εἰς μὲν τὰ τοῦ πρώτου εἴδους προβλήματα τὸ ποσὸν τῶν πορτοκαλίων, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν τῶν πληρωνομένων δι' αὐτὰ δραμῶν, εἰς δὲ τὰ τοῦ δευτέρου εἴδους τὸ ποσὸν τῶν ἐργατῶν εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογον ἢ ἀντίστροφον πρὸς τὸ ποσὸν τῶν απαιτούμενων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς ἔργου ἡμερῶν.

Διὰ νὰ εὗρουν ἔπειτα ἕνα γενικὸν τύπον λύσεως παρομοίων προβλημάτων, ὁ διδάσκαλος λαμβάνει κατ' ἀρχὰς ὡς βάσιν ἐν τοῦ πρώτου εἴδους πρόβλημα, ὅπου τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 1, καὶ ἀναγράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ τετράδιά των τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ προβλήματος οὕτως:

4 πορτ. 8 δραχ. καὶ ἐξηγεῖ ὅτι τὸ X ἐκεῖνο σημαίνει πόσας δραχμάς.
6 πορτ. X δραχ.

Οἱ μαθηταὶ τότε εὐρίσκουν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ 1 πορτοκαλίου εἶναι $\frac{8}{4}$ καὶ ἔπο-
μένως ἡ τιμὴ τῶν 6 πορτοκαλίων, δηλαδή τὸ X, θὰ εἶναι $\frac{8 \times 6}{4}$, δηλαδή $X = 8 \times \frac{6}{4}$.

Ἐξάγομεν ὡς ἐκ τούτου μετὰ τὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λύσιν πολλῶν προβλη-
μάτων μὲ ἀνάλογα ποσὰ ὅτι, διὰ νὰ εὗρουν τὸν ἀγνώστον X, πολλαπλασιάζουν τὸν
ἀριθμὸν ποῦ εὐρίσκεται ἀνωθεν τοῦ X ἐπὶ τὸ κλάσμα, ποῦ ἀποτελοῦν οἱ δύο ἄλλοι
ἀριθμοί, ἀντεστραμμένον.
Προκειμένου ἔπειτα περὶ προβλημάτων μὲ ἀντίστροφα ποσὰ, ὡς τὸ ὑπ' ἀριθ.
2, καταστρώνουν τὴν πρᾶξιν οὕτω: $\frac{8 \text{ ἐρ.}}{12 \text{ ἐρ.}}$ καὶ $\frac{24 \text{ ἡμ.}}{X \text{ ἡμ.}}$. Ἀφοῦ οἱ 8 ἐργάται τελειώ-
νουν τὸ ἔργον εἰς 24 ἡμέρας, ὁ 1 ἐργάτης τὸ τελειώνει εἰς 24×8 ἡμέρας καὶ οἱ
12 ἐργάται εἰς $\frac{24 \times 8}{12}$ ἢ $24 \times \frac{8}{12}$. ἄρα $X = 24 \times \frac{8}{12}$. Ἐξάγουν ὅθεν τὸν κανόνα,
ὅτι εἰς προβλήματα μὲ ἀντίστροφα ποσὰ, διὰ νὰ εὗρουν τὸν ἀγνώστον X, πολλα-

πλασιάζουν τὸν ἄνωθεν τοῦ Χ ἀριθμὸν ἐπὶ τὸ κλάσμα, ποὺ ἀποτελοῦν οἱ ἄλλοι δύο ἀριθμοί, ὅπως ἔχει.

Ἐν τέλει ἐξηγεῖται ἡ ὀνομασία τῆς μεθόδου τῶν τριῶν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰ δι' αὐτῆς λυόμενα προβλήματα δίδονται τρεῖς ἀριθμοὶ καὶ ζητεῖται ὁ τέταρτος.

β') **Σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν.** Ἡ μέθοδος λέγεται σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν, διότι τὰ δι' αὐτῆς λυόμενα προβλήματα ἀναλύονται εἰς δύο ἢ περισσό-τερα προβλήματα ἀπλῆς μεθόδου τῶν τριῶν καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς διδόμενοι ἀριθμοὶ εἶναι πλείονες τῶν τριῶν.

Προβάλλονται πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διάφορα προβλήματα, οἷον τό: Ἐνας ἐργάτης ὑφάινει 80 μέτρα ὕφασμα εἰς 25 ἡμέρας ἐργαζόμενος 6 ὥρας τὴν ἡμέραν· πόσας ὥρας πρέπει νὰ ἐργάζεται ὁ αὐτὸς ἐργάτης διὰ νὰ ὑφάνῃ 120 μέτρα ὕφασμα εἰς 30 ἡμέρας;

Διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ καταστρώνουν κατὰ τ' ἄνωτέρω τὴν πράξιν οὕτως:

$$\begin{array}{l} 80 \text{ μ. εἰς } 25 \text{ ἡμ. } 6 \text{ ὥρ.} \\ 120 \text{ μ. » } 30 \text{ ἡμ. } X \text{ ὥρ.} \end{array}$$

Τὸ πρόβλημα ἀναλύεται εἰς δύο: α') Δι' 80 μέτρα πρέπει νὰ ἐργάζεται 6 ὥρας τὴν ἡμέραν, δι' 120 μ. πρέπει νὰ ἐργάζεται περισσοτέρας ὥρας τὴν ἡμέραν· ἄρα τὸ ποσὸν τῶν μέτρων καὶ τὸ ποσὸν τῶν ὥρων τῆς ἡμερησίας ἐργασίας εἶναι ἀνάλογα. β') Διὰ νὰ ὑφάνῃ ἐν ποσὸν μέτρων εἰς 25 ἡμέρας, πρέπει νὰ ἐργάζεται 6 ὥρας τὴν ἡμέραν. Διὰ νὰ ὑφάνῃ τὸ αὐτὸ ποσὸν εἰς 30 ἡμέρας (περισσοτέρας ἀπὸ 25), πρέπει νὰ ἐργάζεται ὀλιγοτέρας ὥρας τὴν ἡμέραν. Ἄρα τὸ ποσὸν τῶν ἡμερῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐνὸς ἔργου καὶ τὸ ποσὸν τῶν ὥρων ἡμερησίας ἐργασίας εἶναι ἀντίστροφα.

$$\text{Ἐπομένως } X = 6 \times \frac{120}{80} \times \frac{25}{30}$$

Β'. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΚΟΥ

Κατ' ἀρχὰς ὁ διδάσκαλος κάμνει λόγον περὶ χρησιμοποίησεως κεφαλαίων ἐπὶ σκοπῷ κέρδους εἴτε εἰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις εἴτε διὰ δανεισμοῦ κεφαλαίων εἰς ἄλλους ἐπιχειρηματίας, τραπεζίτας, ιδιώτας, ἔχοντας ἀνάγκην νὰ δανεισθοῦν χρήματα κ. ἄ., ὑπὸ τὸν ὅρον οἱ δανειζόμενοι ν' ἀποδώσουν τὰ δανεισθέντα ποσά, πληρώνοντες συγχρόνως εἰς τὸν δανειστήν μικρὸν τι κέρδος. Τὸ κέρδος τοῦτο καλεῖται **τόκος**.

Ὁ τόκος, τὸν ὅποιον θὰ πληρῶνῃ ὁ ὀφειλέτης εἰς τὸν δανειστήν κατ' ἔτος συμφωνεῖται προηγουμένως μεταξὺ τῶν. Ἡ συμφωνία γίνεται μετὰ τὸ ποσὸν τῶν 100 δραχμῶν δι' ἕν ἔτος. Εἰς κάθε 100 δραχμὰς ποὺ δανείζεται ὁ ὀφειλέτης, συμφωνεῖται νὰ πληρῶνῃ τόσας δραχμὰς τὸ ἔτος ὡς τόκον, τόσον τοῖς ἑκατόν. Συμφωνεῖται π.χ. 8 τοῖς ἑκατόν; Τότε αὐτὸ τὸ 8 τοῖς 100, ποὺ γράφεται ἔτσι 8%, λέγεται **ἐπιτόκιον**. Ἐνας ποὺ δὲν θέλει ἢ δὲν εὐρίσκει νὰ δανείσῃ ιδιώτας, ἢ μὴν ταχυδρ. ταμιευτήριον, ὅπου τὰ ἀσφαλίζει καὶ λαμβάνει συγχρόνως καὶ τὸν τόκον του. Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι καταθέτει τὰ χρήματά του εἰς μίαν Τράπεζαν ἢ εἰς τὸ ταμιευτήριον, θὰ λαμβάνῃ διὰ κάθε 100 δραχμὰς τοῦ κεφαλαίου του 4 δραχμὰς ὡς τόκον δι' ἕν ἔτος, τὰ καταθέτει δηλαδὴ μετὰ ἐπιτόκιον 4%.

Μετὰ τὴν εἰσήγησιν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς μαθητὰς βιβλίον ταμιευτηρίου μετὰ ἀναγεγραμμένας ἐπ' αὐτοῦ καταθέσεις καὶ καθιστὰ διὰ τοῦ ἐποπτικοῦ αὐτοῦ μέσου ἐναργεῖς τὰς ἐννοίας, **κεφάλαιον, ἐπιτόκιον, τόκος** καὶ **χρόνος**, καὶ προβάλλει ἀμέσως εἰς τοὺς μαθητὰς προβλήματα ὑπὸ τύπον ἐρωτήσεων, εἰς ἃς ἀπαντῶσιν οὗτοι εὐκόλως, οἷα τὰ ἑξῆς:

1) Κατέθεσα σήμερον εἰς τὸ ταμιευτήριον 500 δραχμὰς πρὸς 4% τόκον, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1 ἔτος; Πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1 ἔτος, ἂν κατα-

θέσω 200, 400, 700, 900, 600 δραχμὰς; Πόσον, ἂν καταθέσω 1000, 2000, 3000 . . . δραχμὰς;

2) Ἄν καταθέσω 400 δραχμὰς, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1 ἔτος; Πόσον μετὰ 2, 3, 4 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6 μῆνας; Πόσον μετὰ 3 μῆνας;

Ἄν καταθέσω 1000 δραχμὰς, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1, 2, 3, 4 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3 μῆνας;

Ἄν καταθέσω 1200 δραχμὰς, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1, 2, 3, 4 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3, 2, 1 μῆνας;

Ἄν καταθέσω 600 δραχμὰς, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1, 2, 3, 4, 5 ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3, 1, 2, 4, 5, 7, 9, 8, 10 μῆνας;

3) Εἰς τὸ ταμιευτήριον τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ὁ τόκος εἶναι 3%. Ἄν καταθέσω εἰς αὐτὸ 600, 1200, 1800 . . . δραχμὰς, πόσον τόκον θὰ λάβω μετὰ 1, 2, 3, 4, 5 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3, 1, 2, 4, 5, 7 . . . μῆνας;

Ἐδανείσθην ἀπὸ μίαν Τράπεζαν 10.000 δραχμὰς πρὸς 8%. Πόσον τόκον θὰ πληρώσω μετὰ 1, 2, 3, 4, 5 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3, 9 μῆνας;

Ἐδανείσθην ἀπὸ ἕνα ιδιώτην 24.000 δραχμὰς πρὸς 10%. Πόσον τόκον θὰ πληρώσω μετὰ 1, 2, 3, 4, 5 . . . ἔτη; Πόσον μετὰ 6, 3, 5, 2, 8 . . . μῆνας; Πόσον μετὰ 15 ἡμέρας;

Ἀφοῦ λύσουν οἱ μαθηταὶ νοερῶς πάντα τὰ ἄνωτέρω προβλήματα, εἰς τὰ ὅποια ζητεῖται ὁ τόκος διαφόρων κεφαλαίων μετὰ διάφορον χρόνον καταθέσεως καὶ μετὰ διάφορα ἐπιτόκια, λύουν τοιαῦτα καὶ γραπτῶς. Ἡ ἀνάγκη γραπτῆς λύσεως θὰ προκύψῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ὅταν οἱ προβαλλόμενοι ἐν αὐτοῖς ἀριθμοὶ εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε νὰ δυσχεραίνουν τὴν νοερὰν λύσιν.

Πρὸς τοῦτο προβάλλει αἴφνης ὁ διδάσκαλος ἄνευ ἄλλης προεισαγωγῆς ἐν τοιοῦτον πρὸς λύσιν, οἷον τό:

1) Κατέθεσεν ἕνας εἰς τὸ ταμιευτήριον 5.420 δραχμὰς πρὸς 4%. Πόσον τόκον θὰ λάβῃ μετὰ 2 ἔτη;

Οἱ μαθηταὶ ἀδυνατοῦν νὰ τὸ λύσουν νοερῶς. Τότε ὁ διδάσκαλος ἐπεμβαίνει λέγει. Ἐδῶ μᾶς δίδεται ὁ τόκος τῶν 100 δραχμῶν εἰς 1 ἔτος καὶ μᾶς ζητεῖται τί;... Ὁ τόκος τῶν 5420 δραχμῶν εἰς 2 ἔτη.

Οἱ μαθηταὶ τότε ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι τῆς συνθέτου μεθόδου καὶ καταστρώνουν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν γραπτὴν λύσιν τοῦ οὗτου:

$$\begin{array}{l} 100 \text{ δρ. } 1 \text{ ἔτ. } 4 \text{ δρ. } \tau' \\ 5420 \text{ δρ. } 2 \text{ ἔτ. } X \end{array}$$

καὶ εὐρίσκουν κατὰ τὴν γνωστὴν τὴν μεθόδον $X = 4 \times \frac{5420}{100} \times \frac{2}{1}$

Δίδονται κατόπιν πρὸς λύσιν ἄλλα προβλήματα, δι' ὧν ζητεῖται ὁ τόκος κεφαλαίου εἰς 3, 4 κ.λ.π. ἔτη καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξάγεται ὁ κανὼν, κατ' ὃν διὰ νὰ εὐρώμεν τὸν τόκον ἐνὸς κεφαλαίου μετὰ ὀρισμένον ἐπιτόκιον εἰς 2, 3, 4 κ.λ.π. ἔτη, πολλαπλασιάζομεν τὸ ἐπιτόκιον ἐπὶ τὸ κεφάλαιον καὶ ἐπὶ τὸν χρόνον, τὸ δὲ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ 100. Ἐποῦται μετὰ ταῦτα προβλήματα, ἐν οἷς ζητεῖται ὁ τόκος κεφαλαίου εἰς 1 ἔτος, ἐξ ὧν προκύπτει ὁ κανὼν, κατ' ὃν πρὸς εὐρεσιν τοῦ τόκου πολλαπλασιάζομεν τὸ ἐπιτόκιον μόνον ἐπὶ τὸ κεφάλαιον, τὸ δὲ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ 100, προφανῶς διότι τὸ κλάσμα τοῦ χρόνου εἶναι $\frac{1}{1} = 1$.

Ἐν τέλει δίδονται προβλήματα ἐν οἷς ζητεῖται ὁ τόκος κεφαλαίου εἰς μῆνας, ὅποτε ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν, ὅπως ἀναγράφουν ὡς χρόνον τῶν 100 δραχμῶν 12 μῆνας καὶ ὄχι 1 ἔτος. Ἀφοῦ λύσουν μερικὰ τοιαῦτα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, συνηθίζονται εἰς αὐτοὺς νὰ λύσουν τὰ ἴδια προβλήματα ἀναγράφοντες ὡς χρόνον μὲν τοῦ 100 τὸ 1 ἔτος, ὡς χρόνον δὲ τοῦ διδομένου κεφαλαίου κλάσμα τοῦ

έτους ίσον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μηνῶν καθ' οὓς ἐτοκίσθη τὸ κεφάλαιον, ἤτοι $\frac{1}{2}$ ἂν πρόκειται περὶ 6 μηνῶν, $\frac{1}{4}$ ἂν πρόκειται περὶ 3 μηνῶν, $\frac{1}{12}$ ἂν πρόκειται περὶ 1 μηνὸς κ.ο.κ. Διδομένων ἔπειτα προβλημάτων, ἐν οἷς ζητεῖται ὁ τόκος κεφαλαίου ἐπὶ τόσα ἔτη καὶ τόσους μῆνας, οἱ μαθηταὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι πρέπει νὰ ἀναγράφουν ὡς χρόνον τοῦ κεφαλαίου μικτὸν ἀριθμὸν, π.χ. $1\frac{1}{4}$ ἂν πρόκειται περὶ 1 ἔτους καὶ 3 μηνῶν, $3\frac{1}{6}$ ἂν πρόκειται περὶ 3 ἐτῶν καὶ 2 μηνῶν, $2\frac{1}{12}$ ἂν πρόκειται περὶ 2 ἐτῶν καὶ 1 μηνὸς κ.ο.κ.

Γ'. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΝ ΟΙΣ ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ἢ Ο ΧΡΟΝΟΣ ἢ ΤΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟΝ

α') **Προβλήματα ἐν οἷς ζητεῖται τὸ κεφάλαιον.** Δίδει ὁ διδάσκαλος ἐν πρόβλημα, οἷον τὸ ἑξῆς:

Ποῖον εἶναι τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον τοκισζόμενον πρὸς 6% ἐπὶ 5 ἔτη δίδει τόκον 7740 δραχμᾶς;

Τὸ κεφάλαιον καὶ ὁ χρόνος εἶναι ἀντίστροφα, τὸ δὲ κεφάλαιον καὶ ὁ τόκος εἶναι ἀνάλογα ποσά.

Κατὰ τὴν σύνθετον μέθοδον ἔχομεν:

$$X = 100 \times \frac{1}{5} \times \frac{100 \text{ δρ. } 1 \text{ ἔτ. } 6 \text{ δρ.}}{7740} = \frac{100 \times 7740}{5 \times 6} = 25800.$$

Μετὰ τὴν λύσιν καὶ ἄλλων τοιούτων προβλημάτων ἐξαγομεν τὸν κανόνα, καθ' ὃν πρὸς εὐρεσιν τοῦ κεφαλαίου πολλαπλασιάζομεν τὸν τόκον ἐπὶ 100 καὶ διαιροῦμεν τὸ γινόμενον διὰ τοῦ γινομένου τῶν δύο ἄλλων, τοῦ χρόνου ἐπὶ τὸ ἐπιτόκιο.

β') **Προβλήματα ἐν οἷς ζητεῖται ὁ χρόνος.** Δίδεται σχετικὸν πρόβλημα, οἷον τό: Κεφάλαιον 16.500 δραχμῶν τοκισζόμενον πρὸς 8% ἔδωσε τόκον 2640 δραχμᾶς. Ἐπὶ πόσον χρόνον ἔμεινε τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἰς τόκον;

$$X = 1 \times \frac{100}{16500} \times \frac{2640}{8} = \frac{100 \times 2640}{16500 \times 8} = 2 \text{ ἔτη.}$$

Μετὰ τὴν λύσιν καὶ ἄλλων τοιούτων ἐξάγεται ὁ κανὼν, καθ' ὃν πρὸς εὐρεσιν τοῦ χρόνου πολλαπλασιάζομεν τὸν τόκον ἐπὶ 100 καὶ τὸ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ γινομένου τῶν δύο ἄλλων, τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὸ ἐπιτόκιο.

γ') **Προβλήματα, ἐν οἷς ζητεῖται τὸ ἐπιτόκιο.** Δίδεται σχετικὸν πρόβλημα, οἷον τό: Κεφάλαιον 35.000 δρ. τοκισζόμενον ἐπὶ 3 ἔτη ἔδωσε τόκον 10.500 δρ. Πρὸς πόσον τοῖς ἑκατὸν ἐτοκίσθη;

Ἐδῶ ζητεῖται τὸ ἐπιτόκιο, δηλαδὴ ὁ τόκος τῶν 100 δρ. εἰς 1 ἔτος. Θὰ ἔχωμεν λοιπόν: 35.000 δρ. 3 ἔτ. 10.500 τ.

$$X = 10500 \times \frac{100}{35000} \times \frac{1}{3} = \frac{10500 \times 100}{35000 \times 3} = 10\%.$$

Μετὰ τὴν λύσιν καὶ ἄλλων τοιούτων ἐξάγεται ὁ κανὼν καθ' ὃν πρὸς εὐρεσιν τοῦ ἐπιτοκίου πολλαπλασιάζομεν τὸν τόκον ἐπὶ 100 καὶ τὸ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ γινομένου τῶν δύο ἄλλων, τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὸν χρόνον.

Συγκεφαλαίωσις: Ὅταν μᾶς ζητῆται ἐν ἐκ τῶν ἄλλων τριῶν ποσῶν, ἐκτὸς τοῦ τόκου, διὰ νὰ τὸ εὐρωμεν πολλαπλασιάζομεν τὸν τόκον ἐπὶ 100 καὶ τὸ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ γινομένου τῶν δύο ἄλλων.

Δ'. ΣΥΝΘΕΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΚΟΥ

Ἀφοῦ ἐξοικειωθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν λύσιν πολλῶν ἀπλῶν προβλημάτων τόκου τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων εἰδῶν, προβάλλονται εἰς αὐτοὺς πρὸς λύσιν σύνθετα τοιαῦτα, ἢτοι προβλήματα πρὸς λύσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλαι πράξεις. Παραθέτομεν κατωτέρω ἀνὰ ἐν ἑξ ἑκάστου τῶν 4 εἰδῶν.

1) Ἐνας κατέθεσεν εἰς τὴν Τράπεζαν 12.000 δρ. πρὸς 3,50%. Μετὰ 6 μῆνας τὰς ἀπέσυρε. Πόσα θὰ λάβῃ ἐν ὅλῳ κεφάλαιον καὶ τόκον;

2) Ἐνας ἡγόρασε μίαν οἰκίαν ἀντὶ 250.000 δραχμῶν καὶ ἀπ' αὐτὴν λαμβάνει ἐνοίκιον 1250 δρ. τὸν μῆνα. Πρὸς πόσον τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔρχονται τὰ χρήματα ποῦ ἔδωσε διὰ τὴν οἰκίαν;

3) Ἐνας ὑπάλληλος λαμβάνει κατὰ μῆνα μισθὸν 5.800 δραχμᾶς. Μὲ τί κεφάλαιον ἀντιστοιχεῖ ὁ ἐτήσιος μισθὸς του, ἂν ὑπολογισθῇ πρὸς 6%;

4) Ἐνας ἡγόρασε μίαν οἰκίαν ἀντὶ 550.000 δρ. καὶ τὴν ἐπώλησε κατόπιν ἀντὶ 673.750 δρ., κερδίσας 15% ἐπὶ τῶν χρημάτων ποῦ ἔδωσε. Πόσον χρόνον διετήρησε τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς οἰκίας;

Σημ. Ἡ διαφορὰ 673.750—550.000 εἶναι ὁ τόκος τῶν 550.000 πρὸς 15%.

Ε'. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΚΟΧΡΕΟΛΥΤΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

Προβάλλεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τὸ ἑξῆς πρόβλημα:

Ἐδανείσθη ἓνας 80.000 δρ. διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ποσὸν ποῦ τοῦ ἐχρειάζετο πρὸς ἀγοράν μιᾶς οἰκίας. Τὸ δανεισθὲν αὐτὸ ποσὸν συνεφώνησε νὰ τὸ πληρώσῃ ἐντὸς 4 ἐτῶν εἰς 4 ἐτησίας δόσεις πρὸς 10%, νὰ πληρώνῃ δηλαδὴ εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους μαζὶ μὲ τὴν δόσιν καὶ τὸν τόκον τοῦ ὀφειλομένου ἑκάστοτε κεφαλαίου.

Ἐκάστη δόσις τοῦ κεφαλαίου θὰ εἶναι $80.000 : 4 = 20.000$, ἀλλ' ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὸ κεφάλαιον θὰ πληρώνῃ καὶ τὸν τόκον,

ἡ δόσις τοῦ Α' ἔτους θὰ εἶναι $20.000 + 8.000$ (τῷ τόκῳ τῶν 80.000 πρὸς 10%)
 » » Β' » » » $20.000 + 6.000$ (τῷ τόκῳ τῶν 60.000 » »)
 » » Γ' » » » $20.000 + 4.000$ (τῷ τόκῳ τῶν 40.000 » ») καὶ
 » » Δ' » » » $20.000 + 2.000$ (τῷ τόκῳ τῶν 20.000 » »)

Οὕτω αἱ πληρωθεῖσαι δόσεις ἦσαν ἄνιστοι, διότι ὁ τόκος ὁ προστιθέμενος εἰς ἑκάστην δόσιν ἐγένετο ὀλοῦν μικρότερος, ἀφοῦ καὶ τὸ κεφάλαιον καθ' ἑκάστον ἔτος ἡλαττοῦτο μετ' ἑκάστην πληρωμὴν.

Οἱ πληρωθέντες τόκοι ἦσαν $8000 + 6000 + 4000 + 2000 = 20000$, ἐνῶ, ἂν ὀλόκληρον τὸ δάνειον ἐξωφλεῖτο κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' ἔτους, θὰ ἐπλήρωνεν ὁ ὀφειλέτης τόκους δι' ὀλόκληρον τὸ κεφάλαιον τῶν 80000 ἐπὶ 4 ἔτη πρὸς 10%, ἢτοι 32000 δραχμᾶς.

Αὐτὸς ὁ τρόπος πληρωμῆς τῶν δανείων λέγεται **τοκοχρεολυτικὸς** καὶ τὰ προβλήματα αὐτά, εἰς τὰ ὁποῖα ζητεῖται νὰ καθορισθῇ τὸ ποσὸν ἑκάστης τῶν πληρωτέων δόσεων, λέγονται **προβλήματα τοκοχρεολυτικῶν δανείων**.

Ἄν θέλωμεν νὰ εἶναι ἴσαι οἱ ἐτήσιαι δόσεις, προσθέτομεν τὰ πληρωτέα εἰς κεφάλαια καὶ τόκους ποσὰ καὶ τῶν τεσσάρων δόσεων καὶ τὸ ἄθροισμα διαιροῦμεν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 4, ἢτοι ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος θὰ ἔχωμεν:
 $28000 + 26000 + 24000 + 22000 = 100000 : 4 = 25000.$

Ὅλοι ἄρα αἱ ἐτήσια δόσεις θὰ εἶναι ἀπὸ 25000 δραχμὰς ἑκάστη.
Τοιαῦτα ἄλλα προβλήματα προβάλλονται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθη-
τῶν καὶ λύνονται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον.

ΣΤ'. ΠΡΟΕΞΟΦΛΗΣΕΙΣ ΔΑΝΕΙΩΝ. ΥΦΑΙΡΕΣΙΣ

Δι' ἑνὸς προβλήματος προβαλλομένου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου δίδεται ἀφορμὴ
νὰ ἀποκτήσουν οἱ μαθηταὶ τὰς ἐννοίας **γραμμάτιον, ὀνομαστικὴ ἀξία, ὑφαίρε-
σις, παροῦσα ἀξία** κ.λ.π. Τοιοῦτον πρόβλημα ἔστω τὸ ἑξῆς :

Ἐνας ἔμπορος ἠγόρασεν ἀπὸ ἑνα ἐργοστασίου ὑφάσματα ἀξίας 120.000
δραχ. καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ νὰ τοῦ πληρώσῃ τὸ ποσὸν αὐτὸ μετὰ 6 μῆνας με-
τὸν τόκον τοῦ πρὸς 10%. Πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἐργοστασίου ὑπογράφει καὶ
τοῦ ἐγκριεῖται ἐν ἔγγραφον, **γραμμάτιον**, ἔχον οὕτω :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 194

Διὰ δραχμὰς 126.000

Μετὰ ἕξ μῆνας ἀπὸ σήμερον ὑπόσχομαι νὰ πληρώσω εἰς διαταγὴν τοῦ κ. . .
τὸ ἄνω ποσὸν τῶν δραχμῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἕξ χιλιάδων (126.000), ἀξίαν ληφθεῖσαν
παρ' αὐτοῦ εἰς ἔμπορεύματα.

Πρόθυμος
(Ὑπογράφῃ)

Αἱ ἐπὶ πλέον 6000 ποὺ ἀναγράφονται ἐν τῷ γραμματίῳ εἶναι ὁ τόκος τῶν
120.000 εἰς 6 μῆνας πρὸς 10%. Αἱ 126.000 εἶναι **ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία** τοῦ γραμ-
ματίου. Ἐάν μετὰ 2 μῆνας ὁ ἐργοστασιάρχης ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα καὶ δὲν
ἤμπορῇ νὰ περιμένῃ νὰ περάσουν 6 μῆνες διὰ νὰ λάβῃ τὰ χρήματά του, προσέρ-
χεται εἰς Τράπεζαν καὶ ζητεῖ νὰ προεξοφλήσῃ τὸ γραμμάτιον 4 μῆνας πρὸ τῆς
λήξεώς του. Ἡ τράπεζα, ἐννοεῖται, δὲν θὰ τοῦ δώσῃ ὅλον τὸ ἀναγραφόμενον ποσόν,
τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τοῦ γραμματίου, ἀλλὰ θὰ κρατήσῃ ἀπ' αὐτὸ τὸν τόκον τῆς
ὀνομαστικῆς αὐτῆς ἀξίας διὰ τοὺς ὑπολοίπους 4 μῆνας πρὸς 10%. Αὐτὸς ὁ τόκος
τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἑνὸς γραμματίου ποὺ κρατεῖται διὰ τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς
ἡμέρας τῆς προεξοφλήσεως μέχρι τῆς λήξεως τοῦ γραμματίου λέγεται **ὑφαίρεσις**.
Εἰς τὸ ἀνωτέρω πρόβλημα ἀκριβῶς ζητεῖται πόση εἶναι ἡ ὑφαίρεσις, δηλαδὴ
τί ποσὸν θὰ κρατήσῃ ἡ Τράπεζα εἰς ὄφελός της διὰ νὰ προεξοφλήσῃ τὸ γραμμά-
τιον. Τὸ πρόβλημα λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἀπλούστατα πρόβλημα τόκου, διότι ζητεῖται
ὁ τόκος τῶν 126.000 δραχ. εἰς 4 μῆνας πρὸς 10%.

$$\frac{126.000 \times \frac{1}{3} \times 10}{100} = 4200$$

Θὰ κρατήσῃ λοιπὸν ἡ Τράπεζα 4200 δραχμὰς ὑφαίρεσιν καὶ θὰ δώσῃ εἰς
τὸν κομιστὴν τοῦ γραμματίου 126.000—4200=121.800, τοῦτο δὲ τὸ ποσὸν τὸ
ὁποῖον εὐρίσκομεν, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἑνὸς γραμμα-
τίου τὴν ὑφαίρεσιν, καλεῖται **παροῦσα ἀξία** τοῦ γραμματίου.

Ἡ τράπεζα λοιπὸν θὰ πληρώσῃ εἰς τὸν κομιστὴν τοῦ γραμματίου τὴν παροῦ-
σαν ἀξίαν του καὶ θὰ εἰσπράξῃ μετὰ 4 μῆνας, ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην τὴν ὀνομαστικὴν
ἀξίαν αὐτοῦ.

Ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ὑφαίρεσις. Διὰ νὰ διακρίνουν οἱ μαθηταὶ
τὴν ἐξωτερικὴν ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ὑφαίρεσιν, προβάλλει ὁ διδάσκαλος ἕνα πρό-
βλημα, οἷον τὸ ἑξῆς : «Γραμμάτιον 7000 δραχμῶν προεξοφλεῖται 6 μῆνας πρὸ
τῆς λήξεώς του πρὸς 8%. Πόση θὰ εἶναι ἡ ὑφαίρεσις καὶ πόση ἡ παροῦσα
αὐτοῦ ἀξία;»

Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν ὅτι ἡ ὑφαίρεσις ποὺ θὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν

ἀξίαν τοῦ γραμματίου, ἥτοι ἀπὸ τὰς 7000 δραχμὰς, εἶναι 280 δραχμαί· ἄρα ἡ
παροῦσα αὐτοῦ ἀξία εἶναι 7000—280=6720. Αὐτὴν τὴν παροῦσαν ἀξίαν θὰ πλη-
ρώσῃ ὁ προεξοφλητὴς καὶ ἐπομένως θὰ ἔπρεπε αὐτῆς τὸν τόκον νὰ κρατήσῃ ὡς
ὑφαίρεσιν καὶ ὅχι τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας, ἥτοι τῶν 7000 δραχμῶν. Ὁ τόκος τῆς
ὀνομαστικῆς ἀξίας διὰ τὸν χρόνον τῆς προεξοφλήσεως λέγεται **ἐξωτερικὴ ὑφαί-
ρεσις**, ἐνῶ ὁ τόκος τῆς παρούσης ἀξίας λέγεται **ἐσωτερικὴ ὑφαίρεσις**. Εἰς τὸ
αὐτὸ πρόβλημα ἡ ἐξωτερικὴ ὑφαίρεσις, ἥτοι ὁ τόκος τῶν 7000 εἰς 6 μῆνας πρὸς
8% εἶναι ὅπως εἶδομεν, 280 δραχ., ἐνῶ ἡ ἐσωτερικὴ ὑφαίρεσις εἶναι, ὁ τόκος τῶν
6720 ἐπὶ 6 μῆνας πρὸς 8%, ἥτοι

$$\frac{6720 \times 6 \times 8}{100 \times 12} = 268.80$$

τοῦ ἐκράτησε λοιπὸν 280—268,80=11,20 δραχ. παραπάνω.

Ἐν τέλει παρατηρεῖται ὅτι ἂν καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ὑφαίρεσις εἶναι ἄδικος, ἐν
τούτοις εἶναι ἡ συνηθεστέρα εἰς τὰς προεξοφλήσεις γραμματίων, καὶ διότι εὐκο-
λότερον εὐρίσκεται καὶ διότι ὁ ἔχων τὴν ἀνάγκην ὑποχωρεῖ συνήθως εἰς τὰς ἀξιώ-
σεις τοῦ δανείζοντος.

Εἰς τὰ προβλήματα τῆς ὑφαίρεσεως, ὡς καὶ εἰς τὰ τοῦ τόκου, μᾶς δίδονται
τρία ποσά, τὸ κεφάλαιον (ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τοῦ γραμματίου), ὁ χρόνος (τῆς προε-
ξοφλήσεως) καὶ τὸ ἐπιτόκιον, μᾶς ζητεῖται δὲ ὁ τόκος (ἡ ὑφαίρεσις). Εἶναι ὅμως
δυνατόν, ὡς καὶ εἰς τὰ προβλήματα τοῦ τόκου, νὰ μᾶς ζητηθῇ ἐν ἑκ τῶν ἄλλων
τριῶν ποσῶν, ἐκτὸς τοῦ τόκου (ἐνταῦθα τῆς ὑφαίρεσεως). Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ
σχετικὰ προβλήματα τοῦ τόκου, ἵνα εὐρώμεν ἐν ἑκ τῶν τριῶν ἄλλων ποσῶν ἐκτὸς
τοῦ τόκου, πολλαπλασιάζομεν τὸν τόκον (ἐνταῦθα τὴν ὑφαίρεσιν) ἐπὶ 100 καὶ τὸ
γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ γινομένου τῶν δύο ἄλλων.

Οὕτω π.χ. διὰ νὰ εὐρώμεν τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν γραμματίου, τὸ ὁποῖον
προεξοφλήθη 2 μῆνας πρὸ τῆς λήξεώς του πρὸς 10% με ὑφαίρεσιν 98 δραχμὰς,
πολλαπλασιάζομεν τὴν ὑφαίρεσιν 98 ἐπὶ 100 καὶ τὸ γινόμενον διαιροῦμεν διὰ τοῦ
χρόνου $\frac{1}{6}$ ἐπὶ τὸ ἐπιτόκιον 10, ἥτοι

$$\frac{98 \times 100}{\frac{1}{6} \times 10} = \frac{98 \times 10}{\frac{1}{6}} = 980 : \frac{1}{6} = 980 \times \frac{6}{1} = 980 \times 6 = 5880$$

Ἡ ὀνομαστικὴ ἄρα ἀξία τοῦ γραμματίου ἦτο 5880 δραχμαί. Τὸ αὐτὸ πρᾶ-
τομεν ἂν ζητηθῇ ὁ χρόνος τῆς προεξοφλήσεως ἢ ἂν ζητηθῇ τὸ ἐπιτόκιον.

Ἐπεμείναμεν ἰδιαιτέρως εἰς τὰ προβλήματα τοῦ τόκου καὶ τῆς ὑφαίρεσεως,
διότι ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὰ παρ' ἡμῖν σχολεῖα ἡ διδασκαλία τῆς ἀρι-
θμητικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτυγχάνει εἰς τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια. Τὸ αὐτὸ διε-
πιστώσαμεν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν κλασμάτων ἐν τῇ Ε' τάξει καὶ ἐν γένει
εἰς τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν κλάδων τῶν μαθηματικῶν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν scho-
λείοις ὅλων τῶν βαθμίδων.

Πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς, εἰδικῶς διὰ τὸ
μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς ἐν τοῖς δημοτικῶς σχολείοις, παραπέμπομεν εἰς τὰ ὑφ'
ἡμῶν γραφέντα ἐν τῇ «Υλῇ καὶ Διδακτικῇ τῶν μαθημάτων τοῦ δημοτ. σχολείου»
καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν ἐν σελίδι 3670 κ. ἐ. (Ε' τάξις) παρατιθέμενον **Μεθοδικὸν Δεκά-
λογον τοῦ Διδασκάλου**, ἐν τῷ ὁποίῳ συνοψίζονται αἱ ὑφ' ἡμῶν παρατηρηθεῖσαι
μεθοδικαὶ ἀτέλειαι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ ὑποδεικνύεται ἐν
συνόψει ἡ ὀρθὴ πορεία, ἣν πρέπει νὰ λαμβάνῃ αὕτη, ἵνα καταστῇ ἀποτελεσματικὴ
καὶ καρποφόρος.

ἐστίν»⁽⁹⁾, εἶναι δηλαδή καθαρόν συναίσθημα, ἥτοι τὸ Ἐγὼ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξ ἑαυτοῦ ὡς κέντρου ὁρμώμενον καὶ διὰ κύκλων συνεχῶς εὐρυτέρων πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἐπεκτεινόμενον περιβάλλει διὰ τῆς ἀγάπης καὶ περικλείει ἐν ἑαυτῷ τελικῶς ὡς τέκνα αὐτοῦ καὶ ἀδελφὰ πρὸς ἄλληλα τὰ πάντα.

Ὁ δὲ Υἱὸς πάλιν ἢ Λόγος, ὅστις κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ὁρθοδόξων ἐγεννήθη, ἀλλὰ δὲ ἐποιήθη, ὑπὸ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, εἶναι ἡ ἐκφρασις τοῦ συναισθηματος τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Κόσμον καὶ ἰδίως πρὸς τὸν Ἄνθρωπον, ἥτις δὲν παραμένει παθητική, ἀλλὰ μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐκδηλοῦται ὡς ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Κόσμον καὶ καθόδος αὐτοῦ καὶ ἐνσάρκωσις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ Κόσμου τούτου. Εἶναι λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἡ ἐκφρασις τῆς θείας βουλῆσεως πρὸς σωτηρίαν τοῦ Κόσμου, πρὸς ἐξύψωσιν καὶ τελείωσιν τῆς ἀνθρωπότητος⁽¹⁰⁾.

Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τῆς Καινῆς Διαθήκης τῶν Χριστιανῶν, ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς, ἀντιστοιχεῖ προφανῶς πρὸς τὸ Γνωστικὸν μέρος τῆς ἀτομικῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτοι τὴν νόησιν⁽¹¹⁾.

Ἡ ἀκριβὴς αὕτη ἀντιστοιχία τῶν τριῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Θεότητος ἐνισχύει βεβαίως εἰς τὴν τριαδικὴν ἀντίληψιν καθόλου τοῦ πνεύματος· συγχρόνως ὅμως ἐξ αὐτῆς καταφαίνεται ἡ βαθύτης τῆς πίστεως καὶ τῶν δογμάτων τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα εἶναι θρησκευτικῆς καὶ θεολογικῆς ἐν γένει ὑφῆς καὶ δύνανται διὰ τοῦτο νὰ ἔχωσιν ἴσως κύρος καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὸν Ὁρθόδοξον Χριστιανόν, ὅστις παραδέχεται ἤδη τὸ τρισυπόστατον τοῦ Ἐνὸς Θεοῦ.

Ἡ δὲ θὰ ἀναζητήσωμεν ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν πειστικὰ δι' οἷον-δήποτε ἄνθρωπον, ἀκόμη καὶ μὴ Χριστιανόν. Πρὸς τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις τὸ Ἐγὼ καὶ θὰ ἀναλύσωμεν τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ.

Ἄρα ὁ Θεὸς ὡς πρὸς ἑαυτόν εἶναι Ἐγὼ. Ὁ δὲ Κόσμος διὰ τὸν Θεὸν εἶναι Μὴ Ἐγὼ. Τοῦτο ὅμως ἰσχύει καὶ διὰ πᾶν ἐπὶ μέρος ἐμψυχον ὄν· καὶ διὰ τοῦτο δηλαδή τὸ σύμπαν διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλους κύκλους ἢ τομεῖς, ὧν ὁ εἷς, τὸ Ἐγὼ, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐμψυχον ἄτομον ἑαυτὸ νοοῦν καὶ συναισθανόμενον, ὁ δ' ἕτερος, τὸ Μὴ Ἐγὼ, περιλαμβάνει πάντα τὰ ἄλλα ὄντα ἢ φαινόμενα ὡς σύνολον ἐκλαμβανόμενα, ἥτοι τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τομέων τοῦ Κόσμου, τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἢ ὑπάρχουσι σχέσεις ἄμεσοι ἢ δὲν ὑπάρχουσιν.

Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν, δηλαδή ὁσάκις ὑπάρχουν σχέσεις ἄμεσοι μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Κόσμου, τοῦτο δύναται νὰ τελῇται κατὰ δύο τύπους ἢ τρόπους. Ἡ δηλαδή τὸ Ἐγὼ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἥτοι τοῦ Φυσικοῦ καὶ τοῦ Κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐν γένει τοῦ Ἐξωτερικοῦ Κόσμου, ἢ ἀντιθέτως τὸ Ἐγὼ ἐπιδραῖ ὑποδιδραῖται εἰς δύο ἰδιαιτέρας περιπτώσεις, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὸ Ἐγὼ ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἐγὼ ἐπὶ τὸ περιβάλλον ἀφ' ἑτέρου. Ἐὰν ἤδη ἐξετάσωμεν ἐκάστην τῶν περιπτώσεων τούτων ἰδιαιτέρως παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

(9) Βλ. Ἰωάννου, Α' Ἐπιστολή, Δ', 8-9 «Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ».

(10) Βλ. Παύλου, Πρὸς Ἐφεσίους, Α', 5 «ἐν ἀγάπῃ προορίσας ἡμᾶς (ὁ Θεὸς) εἰς υἱοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ». Β' Πρὸς Τιμόθεον, Α', 9-10 «κατὰ δύναμιν Θεοῦ, τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κληροῖα ἀγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν προθέσειν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰώνων, φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πρβλ. Α' Πρὸς Κορινθίους, Η', 6.

(11) Παύλου, Α' Πρὸς Κορινθίους, Β' 10 «τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ».

Ὅσακις τὸ περιβάλλον ἢ Μὴ Ἐγὼ ἐπιδραῖ ἐπὶ τὸ Ἐγὼ, ἡ ἐνέργεια αὕτη τελεῖται κυρίως διὰ μέσου τῶν αἰσθητηρίων. Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἐξωτερικοῦ Κόσμου (ἢ Μὴ Ἐγὼ), καθαρῶς φυσικὰ φαινόμενα ἐν ἀρχῇ, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὁργάνων μετατρέπονται εἰς φυσιολογικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ διὰ τῶν αἰσθητηρίων νεύρων μεταβιβάζονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐνθα κατὰ τινὰ τρόπον μετατρέπονται εἰς αἰσθήματα, τὴν πρώτην καὶ ἀπλουστάτην μορφήν τῶν γνωστικῶν φαινομένων. Ἐκ τῆς συνθετικῆς ἐπεξεργασίας τῶν αἰσθημάτων προέρχονται αἱ ἀντιλήψεις ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ παραστάσεις ἀφ' ἑτέρου, ἐκ τούτων δὲ διαρκῶς συνθετώτερα γνωστικὰ μορφαί, οἷον αἱ ἀτομικαὶ ἔννοιαι, αἱ γενικαὶ ἔννοιαι, αἱ κρίσεις, οἱ συλλογισμοί, τὰ νοήματα, αἱ ἰδέαι, ὁ γνωστικὸς ἐν γένει ἢ νοητικὸς κόσμος τῆς ψυχῆς.

Τὸ γνωστικὸν ἐπομένως μέρος τῆς ψυχῆς, ὅπερ δύναται νὰ ὀνομάζεται καὶ νοητικόν, λογιστικὸν ἢ παραστατικόν, εἶναι ἡ ἀντίδρασις τῆς ψυχῆς, ἡ προκαλουμένη κατόπιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπ' αὐτήν. Δύναται δὲ νὰ χαρακτηρίζεται ὡς κεντρομόλος κατάστασις τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν ἡ ἐπίδρασις ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἐξωτερικοῦ κόσμου προερχομένη πορεύεται πρὸς τὸ Ἐγὼ, ἥτοι ἐκ τῆς περιφερείας κατευθύνεται πρὸς τὸ Κέντρον, ἐνθα, κατόπιν τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, σχηματίζονται αἱ εἰκόνες καὶ οἱ τύποι, οἱ παριστώμενοι τὸ Μὴ Ἐγὼ.

Ἀκριβῶς ἀντίθετος εἶναι ἡ ἑτέρα κατάστασις, ἐκείνη δηλαδή καθ' ἣν ἡ ἐπίδρασις ἐκκινουσα ἐκ τοῦ Ἐγὼ κατευθύνεται πρὸς τὸ περιβάλλον, πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, σκοποῦσα νὰ τροποποιήσῃ καὶ ἐν γένει ἐπηρεάσῃ καὶ ἐπιδραῖ ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἐπίδρασις ὁρμώμενη ἐκ τοῦ Ἐγκεφάλου μεταβιβάζεται διὰ τῶν κινητηρίων νεύρων εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας καὶ τὰ λοιπὰ μέλη καὶ ὅλον τὸ σῶμα, ὅπερ κινεῖται καὶ τὸ ἄτομον δοῖ, ἐνεργεῖ καὶ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὄντων, τῶν εὐρισκομένων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, ἥτοι ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἥτοι τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ἡ περίπτωσις αὕτη, ἀκριβῶς ἀντίθετος πρὸς τὴν προηγουμένην, εἶναι κεντρόφυξ, εἶναι δὲ αὕτη ἡ Βούλησις.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ἁκρῶν καὶ ὅλως ἀντιθέτων κατευθύνσεων τῆς ψυχῆς, τῆς κεντρομόλου καὶ τῆς κεντρόφυγος, ὑπάρχει τρίτη θέσις οὐδετέρα μεταξὺ αὐτῶν, ἡ μᾶλλον πρωταρχικὴ καὶ ἀρχέγονος ἴσως κατάστασις τοῦ Ἐγὼ, καθ' ἣν τοῦτο εἰς οὐδεμίαν σχέσιν ἄμεσον εὐρίσκεται πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, τὸν Κόσμον, ἀπομονοῦται δὲ ἐν αὐτῷ καὶ θεωρεῖ μόνον ἑαυτὸ καὶ τὰ ἐν ἑαυτῷ, εὐρίσκεται δηλαδή ἐν καθαρῶς θυμικῇ ἢ συναισθηματικῇ διαθέσει καὶ ὅλως παθητικῇ, ἀδρανὲς καὶ ἀνεπαρῶν, καὶ δὲν ἐπηρεάζει οὔτε ἐπηρεάζεται ὑπ' ἄλλου, οὔτε μεταβάλλει οὔτε μεταβάλλεται, οὔτε ἐπιδραῖ, οὔτε ὑφίσταται ἐπίδρασιν ἑωθεν ἀπ' εὐθείας προερχομένην.

Ἡ διάθεσις αὕτη τοῦ ὑποκειμένου, ἥτοι τοῦ Ἐγὼ, καθ' ἣν τοῦτο εἰς οὐδεμίαν σχέσιν ἢ ἐπαφὴν πρὸς τὸν περιβάλλοντα ἀντικειμενικὸν Κόσμον, ἥτοι τὸ Μὴ Ἐγὼ, οὔτε ὡς ἄμεσος ποιητὴς, οὔτε ὡς δέκτης τῶν ἐξ ἐκείνου ἐπιδράσεων ἀπ' εὐθείας ἔρχεται, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς κόμβος συνδέει ἐν ἑαυτῷ τὰς δύο μόλις προηγουμένως ἀναπτυχθεῖσας ἀντιθέτους ἐκείνας κατευθύνσεις, εἶναι ἡ μᾶλλον ὑποκειμενικὴ κατάστασις αὐτοῦ, εἶναι ἀπολύτως ἀμιγὲς συναίσθημα καθ' ἑαυτό, τὸ κεντρικώτατον σημεῖον τοῦ Ἐγὼ, τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ἀτομικοῦ ψυχικοῦ βίου, καὶ δύναται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς δύο ἄλλας νὰ χαρακτηρίζεται ὡς διάθεσις ἀπλῶς «κεντρική».

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τρεῖς εἶναι αἱ δυναταὶ καταστάσεις τοῦ πνεύματος ἀναλόγως τῶν σχέσεων τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ (α') ἡ κεντρικὴ, καθ' ἣν οὐδεμία σχέσις ἄμεσος μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ὑπάρχει, β') ἡ κεντρομόλος, καθ' ἣν ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ προερχομένη ἐπηρεάζει καὶ ἐπιδραῖ ἐπὶ τὸ Ἐγὼ καὶ ἐπιτελεῖται ἡ Γνώσις καὶ γ') ἡ κεντρόφυξ, καθ' ἣν τὸ Ἐγὼ ἀντιθέτως ἐπιδραῖ ἐπὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ ἐπιτελεῖται ἡ Πράξις.

Ἡ πρώτη τῶν καταστάσεων τούτων, ἣν ἐκαλέσαμεν ἤδη πρωταρχικὴν καὶ πρωτόγονον, εἶναι, ὡς εἶπομεν, ἀμιγὲς Συναίσθημα, ἡ δευτέρα κεντρομόλος εἶναι Νόησις καὶ ἡ τρίτη κεντρόφυξ εἶναι Βούλησις.

Ἐκ τούτων τὸ Συναίσθημα εἰς οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἀπ' εὐ-

θείας δύναται νὰ ἔλθῃ. Δύναται ὅμως νὰ ἔρχεται εἰς ἑμμεσον ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸ διὰ τῆς παρεμβάσεως ἐκάστοτε τῶν δύο ἄλλων σφαιρῶν. Ἦτοι τὸ Ἐγὼ, οὔτινος ἡ κεντρικὴ ὑφὴ εἶναι κυρίως θυμικὴ καὶ συναισθηματικὴ, νοεὶ καὶ γινώσκει τὸν Κόσμον ἥτοι τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἐφ' ὅσον ἐκφράζεται καὶ ἐμφανίζεται ὡς Νόησις, ἐπιδρᾷ δ' ἐπὶ τὸν Κόσμον, ἐφ' ὅσον μετατρέπεται εἰς Βούλησιν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποβαίνει προφανὲς ὅτι ἡ τριαδικὴ ἀντίληψις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καθιστᾷ σαφεστέραν, πληρεστέραν καὶ βαθύτεραν τὴν κατανόησιν αὐτῆς.

δ') Εἰς στήριξιν τῆς τριαδικῆς ἀντίληψεως τοῦ πνεύματος δύναται νὰ συμβάλῃ καὶ ἡ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὸ τριμερὲς τοῦ χρόνου.

Πᾶν ἔμψυχον ὃν δηλαδὴ ζῇ ἐν χρόνῳ. Ὁ χρόνος δὲ οὗτος ἀποτελεῖται, ὡς καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἀνθρωπίνη, ἐκ δύο ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας κατευθύνσεων, ἥτοι τοῦ Παρελθόντος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Μέλλοντος ἀφ' ἑτέρου, μία δὲ μέση καὶ οὐδέτερα μεταξὺ αὐτῶν κατάστασις ἐκάστοτε ὑπάρχει, τὸ Παρόν.

Τὸ Παρόν τοῦτο εἶναι λίαν συγγενὲς καὶ παρεμφερὲς πρὸς τὸ Ἐγὼ, πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ μᾶλλον πρὸς τὸ Κέντρον τοῦ ὁποῖου πάντοτε συμπίπτει. Διότι κέντρον τοῦ Ἐγὼ εἶναι πάντοτε τὸ Παρόν. Διὸ καὶ τὰ ἀπολύτως ἐγωϊστικά ἄτομα ἢ ὄντα, οἷον τὰ ζῷα, τὰ βρέφη καὶ τὰ τοιαῦτα, μόνον περὶ τῆς παρούσης αὐτῶν καταστάσεως ἐκάστοτε ἐνδιαφέρονται, δὲν προνοοῦσι δηλαδὴ ποσῶς περὶ τοῦ Μέλλοντος, λησιμονοοῦσι δὲ καὶ ἀδιαφοροῦσι διὰ τὸ Παρόν⁽¹²⁾. Τὸ Παρόν λοιπὸν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑποκειμενικώτατον στοιχεῖον τῆς ψυχῆς, πρὸς τὸ Κέντρον τοῦ Ἐγὼ, ἥτοι τὸ Συναισθήμα.

Τούναντίον τὸ Παρελθόν, τὸ ὁποῖον συγκροτεῖται ἢ συγκροτεῖται κυρίως διὰ τῆς μνήμης, διότι ἐξ αὐτῆς προέρχονται ἀμέσως αἱ μνημονικαί, ἐμμέσως δὲ αἱ φανταστικαὶ παραστάσεις καὶ ἀκολούθως αἱ ἔννοιαι καὶ τὰ λοιπὰ νοητικὰ ἢ γνωστικὰ φαινόμενα, ἀντιστοιχεῖ καθόλου πρὸς τὴν Νόησιν, ἥτις γενικῶς στηρίζεται καὶ ἀφορμᾷται ἐκ τῆς πείρας τοῦ Παρελθόντος πάντοτε⁽¹³⁾.

Ἡ δὲ Βούλησις τέλος ὀρίζει δι' ἑαυτὴν καὶ ἐπιδιώκει σκοπούς, οἱ δὲ σκοποὶ πραγματοποιοῦνται πάντοτε μόνον ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπιδιώκουσα λοιπὸν ἡ Βού-

(12) Βλ. Γεωργίου Θ. Σακελλαρίου, Γενικὴ Ψυχολογία, 1947, σελ. 525, στ. 3-18.

(13) Ἐνταῦθα θὰ ἴδωμεν νὰ προβληθῇ ἡ ἐνστάσις, ὅτι τινὲς τῶν γνωστικῶν λειτουργιῶν δὲν στοιχοῦσι, οὐδ' ἀνάγονται εἰς τὸ παρελθόν, ὡς π. χ. ἡ αἴσθησις. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ «Ῥητορικῇ Τέχνῃ» αὐτοῦ τὴν μὲν μνήμην ἀνάγει εἰς τὸ παρελθόν, τὴν δ' αἴσθησιν συνδέει πρὸς τὸ παρόν, διὰ δὲ τὸ μέλλον καταλείπει τὴν ἐλπίδα· αἰσθάνονται μὲν γὰρ τὰ παρόντα, μέμνηται δὲ τὰ γενόμενα, ἐλπίζουσι δὲ τὰ μέλλοντα» (Ῥητορ. 1370 α 32-35· πρβλ. καὶ 1390 α 8-9).

Ὅμως δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ ἐν τῷ ἔγκεφάλῳ ἡμῶν ἐγγεννόμενον αἰσθήμα πληροφοροῦν ἡμᾶς περὶ ἐξωτερικοῦ γεγονότος εἶναι πολλάκις προφανῶς σημαντικῶς μεταγενέστερον τοῦ γεγονότος ἐκείνου. Οὕτως ἡ ἀστρονομία διδάσκει, ὅτι τοῦ φωτός τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ἀπαιτοῦντος ἐνίοτε ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐτῶν, ἵνα φθάσῃ μέχρις ἡμῶν, — (ἐκ τοῦ πλησιέστερου μετὰ τὸν ἥλιον ἀπλανοῦς, τοῦ καλουμένου Ἐγγυτάτου τοῦ Κενταύρου, τὸ φῶς, ἵνα φθάσῃ μέχρις ἡμῶν, ἀπαιτεῖ 4 1/4 ἔτη· βλ. Σταύρου Μ. Πλακίδου, «Ὁ Γαλαξίας καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ σύμπαν», 1939, σελ. 12· ὁμοίως H. N. Russel - R. S. Dugan - J. G. Stewart: Astronomy, τόμ. II, 1938, σελ. 642-643· ὁμοίως Δημητρίου Αἰγινήτου, Μαθήματα Ἀστρονομίας², 1926, σελ. 217, 243 κ. ἄ.) — τὰ προκαλούμενα εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὀπτικά αἰσθήματα πληροφοροῦσιν ἡμᾶς περὶ γεγονότων ἢ πραγμάτων ἀναγομένων εἰς λίαν παρὰ τὴν ἐποχάς.

Ὁ μὴ συγχρονισμὸς ἐξ ἄλλου τῆς ἀστραπῆς πρὸς τὴν βροντὴν καθιστᾷ ἡμῖν λίαν ἐμφανές, ὅτι καὶ τὰ ἀκουστικὰ αἰσθήματα ἐν γένει οὐδέποτε εἶναι ἀπολύτως σύγχρονα πρὸς τὰ γεγονότα ἐξ ὧν πηγάζουσιν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ καὶ τῇ μᾶλλον συνήθει περιπτώσει ὁ ἐξωθεν προερχόμενος ἔρεθισμὸς κατὰ τε τὸ πρῶτον τῆς πορείας αὐτοῦ τμήμα, ἀπὸ τῆς πηγῆς του μέχρι τοῦ αἰσθητηρίου ὀργάνου, καὶ κατὰ τὸ δεύτερον, ἀπὸ τοῦ αἰσθητηρίου ὀργάνου μέχρι τῆς ἀρμοδίας μοίρας τοῦ ἐγκεφάλου, ἀπαιτεῖ τὴν παρέλευσιν χρονικοῦ τινος, ὅσονδήποτε μικροῦ, διαστήματος· τὸ αἰσθήμα ἄρα καὶ τὸ προκαλοῦν αὐτὸ ἐξωτερικὸν γεγονὸς οὐδέποτε εἶναι ἀπολύτως σύγχρονα. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι καὶ ἡ αἴσθησις ἐν γένει δὲν ἀνάγεται εἰς τὸ ἀπολύτως παρόν.

λησις τὴν πραγματοποίησιν σκοπῶν εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸ Μέλλον καὶ ἀντιστοιχεῖ κυρίως πρὸς αὐτό. Καθότι, ὡς ἡ πείρα καὶ ἡ γνῶσις καθόλου οὐδέποτε προέρχονται ἐκ τοῦ Μέλλοντος, οὕτω καὶ ἡ Βούλησις οὐδέποτε δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ Παρελθόν, οὐδέποτε δύναται νὰ μεταβάλῃ ἢ ἀνακαλέσῃ τὸ ἀπᾶς τετελεσμένον καὶ πεπερασμένον γεγονός⁽¹⁴⁾.

Οὕτω διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ τριμεροῦς τοῦ Χρόνου πρὸς τὴν τριχοτομίαν τῆς Ψυχῆς καθίσταται καταφανὲς ἡ ἀκριβὴς ἀντιστοιχία ἐνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν ἐκατέρας Τριάδος, πρὸς ἐν τῶν μελῶν τῆς ἐτέρας καὶ ἀποβαίνει εὐχερεστέρα καὶ σαφεστέρα ἡ κατανόησις τῆς ὑφῆς καὶ τῆς οὐσίας ἀμφοτέρων.

ε') Ἡ ἀνωτέρω σύγκρισις πρὸς τὸ τριμερὲς τοῦ Χρόνου καὶ ἄλλως δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς τριχοτομίας τοῦ πνεύματος καθιστᾷ εὐχερῇ τὴν βαθύτεραν κατανόησιν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑφῆς τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Πρὸ παντὸς ἡ σύγκρισις αὕτη θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸ ἐξῆς γεγονός, ὅτι αἱ δύο βασικαὶ μορφαί, ὑφ' ἃς ἐκδηλοῦται ἡ συνάφεια τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸν Ἐξω Κόσμον ἢ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ ἡ Νόησις καὶ ἡ Βούλησις, δὲν ἀπορρέουσιν ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ἐκ τοῦ Συναισθήματος, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἰσοδύναμοι καὶ ἰσότιμοι τοῦλάχιστον πρὸς αὐτὸ καὶ ἀναγκαῖα πάντοτε καὶ ἀρχέγονα συστατικὰ τοῦ πνεύματος, ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ ταύτην ἐξ ἴσου πλέον πρὸς αὐτὸ πρωταρχικὰ καὶ θεμελιώδη.

Διότι ἐν τῷ Χρόνῳ, ὡς εἵπομεν, ἔχομεν δύο ἀντιθέτους κατευθύνσεις, τὸ Παρελθόν καὶ τὸ Μέλλον, καὶ μίαν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν, τὸ Παρόν. Ἐνῷ δὲ τὸ Παρελθόν καὶ τὸ Μέλλον νοοῦνται ἐκάστοτε ὡς ἔχοντα ἔκτασιν καὶ συνέχειαν, τὸ Παρόν τούναντίον εἶναι ἁπλῶς ἡ στιγμιαία συνάντησις καὶ τομὴ τῶν δύο ἀντιθέσεων. Εἴμπορεῖ λοιπὸν νὰ νοηθῇ καὶ ὡς σύνθεσις αὐτῶν.

Μεταφερομένης ἤδη τῆς ἀναλογίας ταύτης ἐκ τοῦ Χρόνου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πνεύματος, θὰ ἴδωμεν ὅτι, ὅπως καὶ ἐκεῖ τὸ Παρελθόν καὶ τὸ Μέλλον δὲν ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ Παρόντος, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ Νόησις καὶ ἡ Βούλησις δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ὅτι δὲν ἀπορρέουσιν ἐν χρόνῳ ἐκ τοῦ Συναισθήματος ὡς ἐπιφανόμενα αὐτοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως, ὅτι τὸ Συναισθήμα εἶναι ἡ σύνθεσις καὶ σύνθεσις αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ὡς καὶ προηγουμένως, τὸ συναισθήμα καταφαίνεται ὡς κόμβος συνδέων τὰς δύο ἄλλας ἀντιθέτους ὁψεις τοῦ Πνεύματος, συμφωνεῖ δὲ αὕτη πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς συνθέσεως τῶν ἀντιθέσεων καὶ δὴ πρὸς τὸν σχετικὸν νόμον τοῦ Ἐγέλου.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς οὐσίας τῆς Νοήσεως καὶ τῆς Βουλῆσεως, ὡς μὴ ἀπορρυσσῶν ἐν χρόνῳ ἐκ τοῦ Συναισθήματος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἴσου πρωταρχικῶν καὶ ἀπορρυσσῶν μορφῶν τοῦ πνεύματος, εἶναι προφανῶς συγγενεστέρα καὶ συμφωνοτέρα πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, καθ' ἣν ὁ Λόγος ἢ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν εἶναι δημιουργήματα τοῦ Πατρὸς ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ προϋπήρχον πρὸ πάντων τῶν αἰώνων⁽¹⁵⁾. Καὶ πάλιν λοιπὸν καταφαίνεται ἐνταῦθα ἡ ἀπειρος βαθύνοια, ἡ χαρακτηρίζουσα τὰ δόγματα ταῦτα.

Ἦδη δὲ μεταφέροντες ἀντιστρόφως τὰς ἀναλογίας ταύτας ἐκ τοῦ πνεύματος

(14) Τὴν μελλοντικὴν ὑφὴν τῆς βουλῆσεως ἐμφαίνουσιν ἴσως καὶ γλωσσικαὶ τινες ἐνδείξεις. Παρατηρεῖται δηλαδὴ, ὅτι ἐν πλείστασι γλώσσαις ὁ μέλλον τοῦ ὀήματος σχηματίζεται τῇ βοηθείᾳ βουλευτικοῦ τινος ὀήματος, ὡς ἐν τῇ Ἀγγλικῇ τοῦ will, ἐν τῇ Γερμανικῇ τοῦ werden καὶ ἐν τῇ Νέα Ἑλληνικῇ τοῦ θέλω· π. χ. θέλω νὰ γράψω, θέλω (νὰ) γράψω, θ(έ) νὰ γράψω, θ(έ) ν(α) γράψω, θ(ά) γράψω. Βλ. Γεωργίου Ν. Κατζίδακι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά. Τόμ. Α', 1905, σελ. 197. Πρβλ. αὐτ. σελ. 266, 462, 585, 590-592, 602-603 καὶ τόμ. Β', 1907, σελ. 490.

(15) Βλ. Χρήστου Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1907, σελ. 74-75.

ἐν γένει πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὴν ἀπειρον Ἀγαθότητα ἢ Ἀγάπην Αὐτοῦ ὡς συνισταμένην τῆς σοφίας (= γνώσεως) καὶ τῆς δυνάμεως (= βουλῆσεως), ὡς σύνθεσιν τῆς πανσοφίας καὶ τῆς παντοδυναμίας Του.

στ') Προσέτι αὐτὴ ἡ σύγκρισις τῶν ψυχικῶν φαινομένων πρὸς τὰ φυσικὰ δύναται ἐπιχειρηματικῶς νὰ ἐνισχύσῃ ἡμᾶς εἰς βαθύτεραν κατανόησιν τῆς ὕψους τοῦ πνεύματος. Παρατηρεῖται δηλονότι, ὅτι ὁρισμέναι κατηγορίαι φυσικῶν φαινομένων ἢ ἀπόψεις τῆς φύσεως, μολονότι πλειστάκις ἢ πάντοτε συνεκδηλοῦνται, ἐν τούτοις παραμένουσιν ὡς ἔννοια σαφῶς διακεκριμένα ἀλλήλων.

Τοιοιτοτρόπως ἐπὶ παραδείγματι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει ὕλη ἄνευ κινήσεως, ἥτοι μὴ κινουμένη, ὡς ἐπίσης ἀντιθέτως οὐδαμοῦ ἐκδηλοῦται κίνησις ἄνευ ὕλης, κινοῦν ἄνευ κινουμένου. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως τούτου, ἥτοι ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ κίνησις συνυπάρχουσιν καὶ συνεκδηλοῦνται πάντοτε ἐν παντὶ φυσικῷ ἀντικειμένῳ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δὲν ἔπεται ὅτι αὗται, ἡ ὕλη καὶ ἡ κίνησις, εἶναι πρὸς ἀλλήλας ἀπολύτως αἱ αὐταί.

Ὅπως λοιπὸν ἐν παντὶ φυσικῷ φαινομένῳ συνυπάρχουσιν ἡ ὕλη καὶ ἡ κίνησις καὶ συνεκδηλοῦνται σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμεναι, ὁμοίως εἶναι κατανοητὸν ἥδη, ὅτι καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ πνεύματος δύναται νὰ συνεργῶσι καὶ συνεκδηλωθῶσι καὶ αἱ τρεῖς μορφαὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐν ἐκάστῳ ψυχικῷ φαινομένῳ, χωρὶς τοῦτο νὰ συνεπάγεται τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν ἐννοιολογικὴν καὶ ὀντολογικὴν σύμπτωσιν καὶ ταυτότητα.

Τὴν εὐστοχωτέραν ὅμως σύγκρισιν τῶν ψυχικῶν πρὸς τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐπεχείρησε, νομίζομεν, ὁ δαινὸς Ἕλλην θεολόγος καὶ φιλόσοφος Χρηστος Ἀνδρουτσός. Οὗτος συγκρίνει τὴν μὲν συνειδήσιν καὶ ἐν γένει τὴν γνῶσιν πρὸς τὸ φῶς, τὸ συναίσθημα πρὸς τὴν θερμότητα καὶ τὴν βούλησιν πρὸς τὴν κίνησιν, λέγει δ' ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Τὸ γινώσκειν, τὸ συναισθάνεσθαι καὶ τὸ βούλεσθαι σχετίζονται πρὸς ἀλλήλα, ὅπως περὶ τοῦ φῶς, ἡ θερμότης καὶ ἡ κίνησις» (16).

Πράγματι δὲ αἱ τρεῖς αὗται κατηγορίαι τῶν φυσικῶν φαινομένων πλειστάκις συνεκδηλοῦνται καὶ μολονότι, ὡς φαίνεται, κατὰ βάθος ἀνάγονται εἰς ἐνεργείας τινὰς τῶν στοιχείων τῆς ὕλης πιθανώτατα τὰς αὐτάς, ἐν τούτοις ὡς ἐμφανίσεις καὶ ὡς ἔννοια σαφέστατα ἀπ' ἀλλήλων διακρίνονται.

Ὁ ἀειμνηστὸς Ἀνδρουτσός προσθέτει: «Ὅπως τὴν θερμότητα προκαλεῖ τὸ φῶς, οὕτω καὶ τὸ συναίσθημα ἢ γνῶσις, ὅπως δὲ φῶς καὶ θερμότης προκαλοῦσιν κίνησιν, οὕτω καὶ ἡ μετὰ τοῦ συναισθήματος συνδεδεμένη γνῶσις προκαλεῖ τὸ ἐπιθυμεῖν καὶ τείνειν εἰς τι» (17).

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω, νομίζομεν, ὅτι καταφαίνεται, πόσον εὐχερεστέρα ἀποβαίνει ἡ κατανόησις τῆς ὕψους, τῆς λειτουργίας καὶ τῆς οὐσίας τοῦ πνεύματος, ἐὰν διατηρηθῇ ἡ ἐκδοχὴ περὶ αὐτοῦ ὡς τρισυποστάτου. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη συνάδει καὶ πρὸς τὸ τριμερὲς τοῦ Χρόνου καὶ πρὸς τὴν ἐξώστροφον καὶ ἐξώστροφον σχέσιν τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ πρὸς τὸν νόμον τῆς συνθέσεως τῶν ἀντιθέσεων ἐπὶ πλέον δὲ ἔχει τὸ προσόν, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὰς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ὑποστηριζομένη καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα ἄποψις εἶναι μέση τις λύσις μεταξὺ δύο ἀκροτήτων, ἥτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ὁ ψυχικὸς βίος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν δυνάμεων, ὅπως ἀσχετῶν καὶ ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς γνώμης, ὅτι ἰδιαίτεροι ἐμφανίσεις ἢ μορφαὶ τοῦ πνεύματος διακεκριμένοι καὶ πραγματικῶς διάφοροι ἀλλήλων κατ' οὐσίαν δὲν ὑπάρχουσιν.

(16). Βλ. Χρηστού Ἀνδρουτσού, Γενικὴ Ψυχολογία, 1934, σελ. 81.

(17). Αὐτόθι, σελ. 81. Τῆς νοήσεως σύγκρισις πρὸς τὸ φῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Ρητορικῇ 1411b 12-13 «καὶ ὅτι τὸν νοῦν ὁ θεὸς φῶς ἀνῆψεν ἐν τῇ ψυχῇ».

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΙΛΑΚΗ
Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πειραματικῷ Σχολεῖῳ
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΓΕΝΕΥΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΣΗΣ ΧΙ^Η ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Τῇ 28ῃ Ἰουνίου ἐ. ἔ. συνήλθεν ἐν Γενεύῃ ἐν τῷ Μεγάρῳ τῶν Συνεδρίων ἡ Χίη Διεθνὴς Διάσκεψις Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἣν συνεκάλεσαν ἀπὸ κοινοῦ ἡ Ὁργάνωσις τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Μορφώσεως (U. N. E. S. C. O.) καὶ τὸ Διεθνὲς Γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην ἀντεπροσωπεύθησαν 46 Κράτη, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς διὰ δύο ἀντιπροσώπων, ὁρισθέντων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ὁρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας τοῦ κ. Ἰωάννου Παπαγεράκη καὶ ἐμοῦ.

Ἀπασχόλησαν δὲ αὐτὴν τὰ ἐπόμενα θέματα.

Α'. Ἡ ἀνακοίνωσις τῶν ἐκθέσεων τῶν Ὑπουργείων Παιδείας τῶν ἀντιπροσωπευθέντων Κρατῶν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τούτων κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1947—1948. Ἡ ἀκρόασις τῶν ἐκθέσεων ὑπῆρξε λίαν διδακτικὴ καὶ διαφωτιστικὴ ἐπὶ τῆς διεθνούς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκάστης ἐξ αὐτῶν ἐπηκολούθει συζήτησις, καθ' ἣν οἱ βουλόμενοι τῶν Συνέσις, καθ' ἣν ὁρῶντες ἐρωτήσεις πρὸς τὸν ὁμιλητὴν, ὅστις ἀπαντῶν παρεῖχε τὰς δεούσας ἐπεξηγήσεις. Ἡ ἐλληνικὴ ἐκθεσις, ἣν εἶχε συντάξει τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, ἀνεκοινοῦντο εἰς τὴν Διάσκεψιν, ἀρχομένης τῆς πρώτης Συνεδριάσεως τῆς 1ης Ἰουλίου ἐ. ἔ. ὑπ' ἐμοῦ, ὁρισθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐδόθησαν ἐν συνεχείᾳ αἱ κατάλληλοι ἀπαντήσεις εἰς τὰς διατυπωθείσας ἐρωτήσεις ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων Γαλλίας, Β. Ἀμερικῆς καὶ ἄλλων συνέδρων.

Β'. Ἡ ἀπόδοσις τιμῆς εἰς τὴν μνήμην τοῦ Γάλλου Παιδαγωγοῦ Marc-Antoine JULLIEN (1775—1848), προδρόμου τῆς Συγκριτικῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς διεθνούς ἐκπαιδευτικῆς συνεργασίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁμιλήσαν, ἐξάραντες τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὁ ἐκλεγείς Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως κ. Marcel ABRAHAM, Γενικός Ἐπιθεωρητὴς τῆς Γαλλικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Διευθυντὴς τῶν Πανεπιστημιακῶν σχέσεων τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὁ Ὑποδιευθυν-

τῆς τοῦ Διεθνούς Γραφείου Ἐκπαιδεύσεως κ. P. ROSSELLO.

Γ'. Ἡ μελέτη τῶν ἐπομένων τριῶν παιδαγωγικῶν ζητημάτων καὶ ἡ λήψις ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν μέτρων, ἅτινα κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Διασκέψεως θὰ ἔδει νὰ λάβωσιν αἱ Κυβερνήσεις τῶν διαφόρων Κρατῶν: α) Ἡ διδασκαλία τῆς Γραφῆς. β) Ἡ καλλιέργεια διεθνούς συνειδήσεως τῆς Νεολαίας καὶ ἡ διδασκαλία περὶ τῶν διεθνῶν Ὁργανώσεων καὶ γ) Ἡ ὁργάνωσις Ὑπηρεσιῶν Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας.

Εἰσηγῆται εἶχον ὁρισθῇ διὰ τὸ πρῶτον τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ὁ ἐκ τῶν Ἑλβετῶν παρὰ τῇ Διασκέψει ἀντιπρόσωπος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης κ. Robert DOTTRENS, ὁ σὺν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Jean PIAGET διευθύνει τὸ ἐν Γενεύῃ Πανεπιστημιακὸν Ἰνστιτοῦτον Παιδαγωγικῶν Ἐπιστημῶν Jean Jacques ROUSSEAU. Διὰ τὸ δεύτερον ὁ ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων Βραζιλίας δόκτωρ Paulo CARNEIRO, μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου τῆς U. N. E. S. C. O. καὶ διὰ τὸ τρίτον ὁ Νεοζηλανδὸς ἀντιπρόσωπος K. G. W. PARKYN, μέλος τοῦ Συμβουλίου Παιδαγωγικῶν μελετῶν τῆς Νέας Ζηλανδίας. Αἱ εἰσηγητικαὶ τούτων ἐκθέσεις καὶ προτάσεις συνεζητήθησαν διὰ μακρῶν ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῆς Διασκέψεως, εἰς τὴν κρίσιν τῆς ὁποίας ἐτίθεντο καὶ αἱ τροποποιήσεις, αἵτινες προτείνοντο ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀντιπροσώπων. Τέλος δὲ αἱ εἰρημέναι προτάσεις ἐτέθησαν εἰς ψηφοφορίαν ἀρθρον πρὸς ἀρθρον.

Τὸ τελικὸν ἐγκριθὲν κείμενον προτάσεων ἐδημοσιεύθη περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 106 τόμῳ δημοσιευμάτων τοῦ Διεθνούς Γραφείου Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς U. N. E. S. C. O., ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς Χίης Διασκέψεως. Ἀπεστάλη δὲ ὁ τόμος οὗτος εἰς τε τὰς Κυβερνήσεις τῶν ἀντιπροσωπευθέντων Κρατῶν καὶ εἰς τοὺς παρὰ τῇ Διασκέψει ἀντιπροσώπους.

Ἀποστέλλων εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τὸν ἐν λόγω τόμον ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διεθνούς Γραφείου Ἐκπαιδεύσεως,

Ὁργανώσεις ὀφείλουσι νὰ παρέχωσι δι' ὅλων τῶν καταλλήλων μέσων ἐνθάρρυνσιν καὶ ἐπικουρίαν διὰ τὴν μόρφωσιν διεθνoῦς συνειδήσεως τῆς Νεολαίας καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν Διεθνῶν Ὁργανώσεων, τῶν ἀποσκοποῦσων τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

Γ' Πρότασις ὑπ' ἀριθ. 25
ἐπὶ τῆς ὁργανώσεως Ὑπηρεσιῶν
Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας.

Ἡ Διάσκεψις ἀναγνωρίζουσα, ὅτι ἡ παράτασις τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεωτικῆς σχολικῆς φοιτήσεως, ἡ κίνησις ὑπὲρ τῆς γενικεύσεως τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἡ πολυπλοκωτέρα σημερινὴ ζωὴ καὶ ἡ συνεχὴς αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀποδίδουσιν εἰς τὸ σχολεῖον διαρκῶς μεγαλύτερον μέρος εὐθύνης ἐν τῇ ἀγωγῇ τοῦ παιδός, ὅτι ἡ ἀγωγὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ, ἐὰν μὴ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ψυχικὰς τοῦ παιδὸς ιδιότητες, ὅτι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν ἕνεκα τῶν πολλὰπλῶν αὐτοῦ καθηκόντων δὲν δύναται πάντοτε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίῃ ἐπαρκῶς καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν, ὑποβάλλει εἰς τὰ Ὑπουργεῖα Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῶν διαφόρων χωρῶν τὰς ἀκολουθοῦσας προτάσεις:

- 1) Ὅπως αἱ ἐφαρμογαὶ τῆς Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας τελῶνται τῇ συνεργασίᾳ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις ἐιδικῶν.
- 2) Ὅπως καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὸν προσανατολισμὸν τῶν σπουδῶν ἐκάστου μαθητοῦ συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα ψυχολογικῶν ἐξετάσεων, ἐρμηνευόμενα κατὰ τὰς ὁδηγίας ἐιδικοῦ.
- 3) Ὅπως ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ ὁργανωθῶσιν Ὑπηρεσίαι Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας, ἵνα ἀνταποκριθῶσιν ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας ἀνάγκας: Ἀνεύρεσιν τῶν καθυστερούντων καὶ τῶν ὑπερεχόντων, ἀναπροσαρμογὴν τῶν δυσπροσαρμόστων παιδῶν, σχολικὸν προσανατολισμὸν καὶ ἐπιλογὴν, ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν, προσαρμογὴν τῶν σχολικῶν προγραμμάτων καὶ ἔλεγχον τῆς ἀποδόσεως τῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν μεθόδων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν σχολικῶν ἀρχῶν.
- 4) Ὅπως αἱ σχολικαὶ ἀρχαὶ ἔχωσι τὴν δυνατότητα νὰ ὑποβάλλωσιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐιδικοῦ ψυχολόγου τοὺς παῖδας ἐκεῖνους, ὧν ἡ ἀνεπαρκὴς σχολικὴ ἀπόδοσις, ἡ ἐλαττωματικὴ συμπεριφορὰ ἢ πᾶσα ἄλλη ἐκδήλωσις, ἥτις κρίνεται ἀνώμαλος, μαρτυρεῖ ἑλλειψὶν κοινωνικῆς προσαρμογῆς, ὥσαύτως δὲ τοὺς παῖδας, οἵτινες συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα ἐξετάσεως σχολικοῦ προσα-

νατολισμοῦ φαίνονται ἐμφανίζοντες ἰδιαίτερόν τι πρόβλημα.

5) Ὅπως μὴ περιορίζηται τις εἰς τὴν κατάταξιν τῶν μαθητῶν συμφώνως πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διὰ tests ἐξετάσεως αὐτῶν, ἀλλὰ προσπαθῇ νὰ καθορίσῃ τὰς ψυχολογικὰς ιδιότητας ἐκάστου παιδός, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ οἰκονομικόν, κοινωνικόν καὶ μορφωτικόν περιβάλλον αὐτοῦ καὶ νὰ προσαρμόζῃ τὰς σπουδὰς τούτου πρὸς τὰς ιδιότητάς ταύτας.

6) Ὅπως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ψυχολόγου ὑποβαλλομένων μαθητῶν μὴ εἶναι τοσοῦτος, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπη εἰς αὐτὸν νὰ ἀσκήτῃ τὰ καθήκοντά του μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς.

7) Ὅπως ὁ σχολικὸς ψυχολόγος μὴ περιορίζηται εἰς τὴν ἐξέτασιν ἀτομικῶν περιπτώσεων, ἀλλ' ἔχῃ τὴν δυνατότητα νὰ συνεργάζηται μετὰ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς ἀποδόσεως τῶν χρησιμοποιουμένων παιδαγωγικῶν μεθόδων καὶ ἐν προσαρμογῇ τῶν μεθόδων τούτων πρὸς τὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν τῶν μαθητῶν.

8) Ὅπως ὁ περὶ ψυχολόγων κανονισμὸς ἐπιτρέπη εἰς τούτους ν' ἀσκῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν μετὰ τῆς μεγίστης ἀποτελεσματικότητος.

9) Ὅπως αἱ ἀποδοχαὶ τῶν σχολικῶν ψυχολόγων εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸν βαθμὸν ἐιδικεύσεως καὶ πρὸς τὰς εὐθύνas αὐτῶν.

10) Ὅπως ἡ προπαρασκευὴ τῶν σχολικῶν ψυχολόγων μὴ συνίσταται εἰς μόνον τὴν ὑπ' αὐτῶν πρόσκτησιν θεωρητικῶν γνώσεων καὶ ἐκμάθησιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλου ἀριθμοῦ μεθόδων ἐρεῦνης, ἀλλὰ περιλαμβάνῃ πάντοτε προσωπικὰς ἐρεῦνας καὶ ἐιδικὴν ἐκπαίδευσιν ἐν ὑπηρεσίαις παροχῆς λατρικῶν ψυχολογικῶν καὶ παιδαγωγικῶν γνωματεύσεων καὶ ἐν Ὑπηρεσίαις σχολικοῦ προσανατολισμοῦ.

11) Ὅπως ἡ προπαρασκευὴ αὕτη μὴ εἶναι ἀποκλειστικῶς ψυχολογικὴ, ἀλλ' ὥσαύτως περιλαμβάνῃ καὶ πάσας τὰς ἀπαραιτήτους παιδαγωγικὰς γνώσεις καὶ παρακολούθησιν καὶ μελέτην τοῦ ἔργου τῶν εκπαιδευτικῶν ὑπηρεσιῶν, ἵνα οὕτως ἐπιτρέπη τὴν συνεργασίαν μετὰ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τῶν λατρῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν.

12) Ὅπως ἡ μόρφωσις τῶν ἐιδικῶν ψυχολόγων περιλαμβάνῃ πρακτικὴν ἐμπειρίαν καὶ κυρῶται διὰ τοῦ διπλώματος Εἰδικοῦ Ἰνστιτούτου, ἢ διὰ πανεπιστημιακοῦ πτυχίου.

13) Ὅπως ἐιδικὴ ἐκπαίδευσις ὁργανῶται διὰ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, τὸ ἐπιθυμοῦν νὰ βοηθῇ ἐιδικώτερον τοὺς σχολικοὺς ψυχολόγους ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ πορίσματα τῆς

Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ
Διευθυντοῦ Ἀ' πολιτείου προτύπου
Μαρασλείου Παιδαγ. Ἀκαδημίας

Η ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον)

Κεφάλαιον Β'.

Ἡ θέσις καὶ ἡ ἀξία τῶν σιωπηρῶν ἐνασχολήσεων ἐν τῷ μονοτάξιῳ δημοτικῷ σχολεῖν.

Ὡς γνωστὸν ὁ διὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστης τάξεως τοῦ μονοτάξιου προωρισμένος χρόνος δὲν ἀντιπροσωπεύει εἰμὴ τὸ τρίτον τοῦ κανονικοῦ, ὁπότε, ἂν αὕτη περιορίζετο εἰς αὐτὸν καὶ μόνον, ἡ ἀποτυχία του ἀναμφιβόλως θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος. Διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν ἡ σχολικὴ ἐργασία εἰς τὸ μονοτάξιον, ἕνεκα τῆς ἰδιότητος φύσεως αὐτοῦ, προσλαμβάνει τοιαύτην μορφήν, ὥστε οἱ μαθηταὶ τῶν τμημάτων τὰ ὅποια δὲν ἐργάζονται μετὰ τοῦ διδασκάλου νὰ ἀπασχολοῦνται καταλλήλως καὶ ἐπωφελῶς. Ἐκ τῆς ὁρθῆς δὲ καὶ σκοπίμου χρησιμοποίησεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐργασίας τοῦ μονοτάξιου. Αἱ ἐνασχολήσεις αὐταὶ τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ γίνωνται σιωπηρῶς, διὰ νὰ μὴ παρεμποδίσουν καὶ παρενοχλοῦν τὸ ἐργαζόμενον μετὰ τοῦ διδασκάλου τμήμα καὶ ὀνομάζονται διὰ τοῦτο σιωπηραὶ ἐνασχολήσεις ἢ σιωπηραὶ ἐργασίαι.

Αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι, παλαιότερον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ σήμερον εἶναι ἀ τ ο μ ι κ α ἱ ἐργα-

σίαι τελοῦμεναι ἐν τῷ σχολεῖν. Αἱ ἐργασίαι αὗται ἀνατιθέμεναι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἀναφέρονται εἰς ἀντιγραφάς, κλίσεις καὶ ἀπομνημονεύσεις ὀνομάτων ἢ ρημάτων καὶ ἄλλας γραμματικὰς ἀσκήσεις εἴτε λύσεις προβλημάτων γεωμετρίας καὶ ἀριθμητικῆς. Ἀκόμη ἀναφέρονται εἰς ἱχνογραφήσεις ἢ ἄλλας χειροτεχνικὰς ἀσχολίας. Συνηθέστερον ὅμως οἱ μαθηταὶ ἀσχολοῦνται κατὰ βούλησιν θορυβοῦντες καὶ γινόμενοι πρόξενοι τοιοῦτοτρόπως θορύβου καὶ ἀνησυχίας, ἐπὶ ἀνυπολόγιστω ζημίᾳ τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας.

Ἐξ ἄλλου ὅμως αἱ ἀντιγραφαὶ καὶ ἀπομνημονεύσεις, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἐργασίαι κατὰ κανόνα μηχανικῆς φύσεως, αἱ ὁποῖαι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἶναι ὀφέλικοι, ἀλλὰ δὲν ἐξυπηρετοῦν τοὺς πολλαπλοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἀγωγῆς.

Ὅπως καὶ ἐργασία καὶ αἱ σιωπηραὶ ἐνασχολήσεις διὰ νὰ εἶναι ἐξυπηρετικαὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ διεγείρουν τὰ ἀντίστοιχα διαφέροντα, πρέπει νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσαι. Θὰ εἶναι δὲ ἐνδιαφέρουσαι, ἂν ἀνταποκρίνωνται εἰς τὴν κινητικὴν συναισθηματικὴν κατάστασιν, ἢ ὅποια χαρακτηρίζει τὴν παρούσαν ἡλικίαν. Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ τρόφιμοι πρέπει νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν

σπουδαιότητος ταύτης Διασκέψεως.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ παρὰ ταῖς Διασκέψεις τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Γενεῦσης ἀντιπροσώπευσις τῶν διαφόρων Κρατῶν τότε μόνον ἀποβαίνει καρποφόρος, ὅταν αὐτὰ ἐφαρμόζωσι τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. Μόνον τότε πραγματοποιεῖται καὶ ὁ σκοπὸς τῶν Διασκέψεων τούτων, ὅστις συνίσταται εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἀνὰ τὸν κόσμον τελουμένης ἐκπαιδεύσεως. Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου αἱ εἰρημέναι Διασκέψεις δὲν περιορίζονται εἰς μόνον τὴν κατ' ἑτος διατύπωσιν προτάσεων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχουσι καθ' ἑκάστον ἔτος τὰ προσπαθείας, ἃς καταβάλλει ἕκαστον Κράτος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν προταθέντων μέτρων.

Διὰ ταῦτα ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι αἱ Διασκέψεις αὗται ἀποτελοῦσιν οἶνον τοῦτο μὲν τηλαυγὲς φάρμακον, οἷτινες

διὰ τῶν προτάσεων, τὰς ὁποίας κατ' ἔτος ψηφίζουν, φωτίζουν τὴν ὁδὸν τῆς ἐκπαιδευτικῆς προόδου τῆς Οἰκουμένης, τοῦτο δὲ Διεθνὲς Δικαστήριον, κρίνον καθ' ἑκάστον ἔτος τὰς ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Ἐκπαιδεύσεως προσπαθείας τῶν Κρατῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνώπιον αὐτοῦ ἀνακοινουμένων ἐκθέσεων περὶ τῆς ἐτησίως τούτων ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως. Ἐπομένως ὀφείλουσι τὰ Κράτη, τὰ μετέχοντα τῶν συνεδρίων τούτων, νὰ ἐφαρμόζωσι τὰς προτάσεις αὐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα λαμβάνουσι μέρος εἰς αὐτὰ καὶ ἀντιπρόσωποι των, ψηφίζοντες τὰς προτάσεις, ἢ καὶ ἀντιπροτείνοντες.

Καὶ ἡ χώρα δ' ἡμῶν εὐκταῖον εἶναι νὰ ἐφαρμόζῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν Διασκέψεων τῆς Γενεῦσης καὶ διατηρῇ στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς U.N.E.S.C.O. καὶ τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐκπαιδεύσεως, ἐξ ὧν πολλὰ τὰ ἀγαθὰ ἔχει νὰ ἀναμένῃ.

τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως αὐταὶ δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς διὰ τὰς σημερινὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἐπιβάλλεται διαρκῶς νὰ συμπληρῶνται ταῦτα. Θὰ συμπληρῶνται δὲ τὰς γνώσεις του διὰ τῆς ἀναγνώσεως καταλλήλων βιβλίων, ὅχι τυχαίων, ἀλλ' ἐκλεκτῶν. Διὰ τῆς μελέτης τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν καὶ καταλλήλων βιβλίων θὰ προοδεύῃ διαρκῶς καὶ θὰ ἐφοδιάζεται μὲ νέας δυνάμεις διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐχομεν πλείστα ὅσα παραδείγματα νέων οἱ ὅποιοι οὐτὲ τὸ δημοτικὸν δὲν ἐτελείωσαν, ἀλλὰ κατόρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῆς μελέτης καταλλήλων βιβλίων καὶ περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, μόνον τῶν νὰ γίνοντο ἱκανοὶ νὰ ἀναγινώσκουν ὀρθῶς καὶ εὐχερῶς, νὰ πλουτίσουν τὰς γνώσεις τῶν καὶ νὰ γράφουν ἱκανοποιητικῶς.

Μήπως ὅμως οἱ μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν γυμνασίων παρουσιάζουν καλυτέραν ὄψιν; Οἱ περισσότεροι τούτων δὲν ἔχουν ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὸ βιβλίον. Οἱ περισσότεροι τῶν γονέων παραπονοῦνται διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν τέκνων τὴν πρὸς αὐτό, ἰδιαίτερος κατὰ τὴν περίοδον τῶν διακοπῶν, καίτοι ἀπὸ τίνος χρόνου παρατηρεῖται ἡ ποιοστὴ στροφὴ τῆς μαθητικῆς νεολαίας πρὸς τὸ βιβλίον, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐκδοσὴν ἀρκετῶν ἐκπαιδευτικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν.

Ὀλίγοι ὅμως ἐκ τῶν μαθητῶν ἀσχολοῦνται μὲ βιβλία καλὰ καὶ ὠφέλιμα, καταλλήλα πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν, ἐκτὸς τῶν σχολικῶν. Οἱ περισσότεροι πρὸς θεραπείαν τῆς πρὸς τὸ εἶδέναι ἐφέσεως αὐτῶν ἀναγινώσκουν ἐφημερίδας, περιοδικὰ διάφορα καὶ ποικίλα βιβλία τυχαίου περιεχομένου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν κρίσιμον ἡλικίαν, τὴν ὁποίαν διαγούν.

Τὸ Κράτος ἀναγνωρίζον τὸν ὡς ἄνω κίνδυνον ἐψήφισε σχετικὸν ἀπαγορευτικὸν Νόμον⁽¹⁾, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποτρέψῃ τὴν διασπορὰν τῆς ψυχῆς τῶν νεαρῶν Ἑλληνοπαιδῶν. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ αὐτοῦ Νόμου. Πρέπει νὰ μελετηθῇ καὶ συστηματικῶς πραγματοποιηθῇ συγγραφαὶ καὶ ἐκδόσεις καταλλήλων βιβλίων δι' ὅλας τὰς ἡλικίας τῶν Ἑλληνοπαιδῶν, πρὸς πλουτισμὸν δι' αὐτῶν τῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν⁽²⁾.

Μέχρι τοῦδε ἐν τῇ μελέτῃ μας διεπιστώσαμεν: α') Καθυστερήσιν τῆς ἀναγνωστικῆς δεξιότητος, β') Ἐλλείψιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ καλὸν βιβλίον ἢ φιλαναγνωσίας καὶ γ') ἀπασχόλησιν μὲ βιβλία τυχαίου, ὑπόπτου καὶ ἐπιβλαβοῦς περιεχομένου.

Τὴν αἰτίαν τῆς ἀνωτέρω καταστάσεως εὐρίσκουμεν ἐξετάζοντες τὸ μέσα καὶ τὰς μεθόδους τοῦ σημερινοῦ σχολείου πρὸς ἐκμά-

θησιν καὶ ἀσκήσιν τῆς ἀναγνώσεως γενικῶς. Τὰ μέσα παντὸς τύπου σχολείου, πρὸ πάντων τοῦ δημοτικοῦ, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον, εἶναι πενιχρά, ἡ δὲ μέθοδος ἀκατάλληλος διὰ νὰ γεννήσῃ τὴν φιλαναγνωσίαν.

Ὡς γνωστὸν, πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἀναγνώσεως χρησιμοποιοῦνται τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ μόνον τοῦτο εἰς τὴν Ἀγν., εἰς δὲ τὰς ἄλλας τάξεις, μέχρι πρὸ τίνος τοῦλάχιστον, μόνον τὸ Ἀναγνωστικόν. Ἐσχάτως εἰς σχολεῖα τινὰ τῆς πρωτεύουσας καὶ ἄλλων πόλεων γίνεται χορῆσις βοηθητικῶν καὶ ἄλλων παιδικῶν βιβλίων. Πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὰ βιβλία τοῦ Ὁργανισμοῦ, ὅπως καὶ πολλὰ τῶν ἐν χορῆσι βοηθητικῶν, εἶναι καλὰ βιβλία, μὲ ὕλην ἐκλεκτὴν καὶ ἐμφάνισιν ἀρτίαν.

Πρὸς ἀνάπτυξιν ὅμως τῆς φιλαναγνωσίας δὲν ἀρκοῦν τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ τὰ ἀναγνωστικά. Ὅσον καλὰ καὶ ἂν εἶναι αὐτὰ, μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου προκαλοῦν τὸν κόρον καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν πρὸς τὸ εἶδέναι ἐφελίαν τῶν τροφίμων μας. Διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι τὰ διατιθέμενα μέσα εἶναι πενιχρά, ἀνεπαρκῆ πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ ἀσκήσιν τῆς ἀναγνωστικῆς αὐτῶν δεξιότητος, πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, πρὸς διεγερσιν τοῦ ἐρωτος πρὸς αὐτά. Εἶναι ἀνίκανα αὐτὰ μόνον νὰ συγκινήσουν, νὰ συνδέσουν ἔπειτα τὰ εὐάρεστα αὐτὰ συναισθημάτων πρὸς τὴν ἀναγνωστικὴν δεξιότητα καὶ νὰ προκαλέσουν ἀνάλογον βουλητικὴν ἐνέργειαν, ὥστε νὰ θελήσουν καὶ οἱ τρόφιμοι βραδύτερον μόνον τῶν νὰ ἀναγινώσκουσιν.

Σήμερον, ὅτι κάνουν, τὸ κάνουν ὅχι ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἀπὸ φόβον, μὴ τυχὸν τιμωρηθῶν, μὴν ἀπορριπθῶν, ἢ ἀπὸ σκοπιμότητα πρὸς ἀπόκτησιν βαθμῶν.

Δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ ἐνταῦθα ἡ μειωότης τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ ἀναγνώσουν, ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ βιβλίον, ἀπὸ φιλαναγνωσίαν, φιλαναγνωσίαν ἢ ὁποῖα ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς ἢ ἐπειδὴ ἠτύχησαν νὰ ἔχουν φωτισμένους γονεῖς καὶ διδασκάλους, ἢ ἐπειδὴ ἤρκεσαν νὰ πενιχρὰ αὐτὰ μέσα νὰ ἐπιδράσουν ἀποτελεσματικῶς ἐπ' αὐτῶν.

Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον διδασκαλίας, τὴν μέθοδον πρὸς ἐκμάθησιν καὶ ἀσκήσιν τῆς ἀναγνώσεως, ὡς ἐφαρμόζεται αὕτη εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα, λέγομεν ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη, ὡς κρίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς. Ὁ τεμαχισμὸς τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ αἱ πολλαὶ ἀναγνώσεις τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου ὑπὸ πολλῶν μαθητῶν μετὰ τῶν παρεμβαλλομένων πολλῶν ἐπίσης καὶ ποικίλων ἐμβαθύνσεων διασποῦν τὴν ἐνότητα τῶν ἀναγνωσμάτων, γεννῶσι τὸν κόρον, τὴν ἀνίαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς αὐτὰ καὶ πρὸς πᾶν ἄλλο ἀνάγνωσμα καὶ βιβλίον, πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν γενικῶς, οὕτω δὲ ἀναχαιτίζεται καὶ ἡ πρὸς τὸ εἶδέναι ἐφελίαν.

ΠΑΝΑΓ. ΔΗΜ. ΚΡΗΤΑ
Καθηγ. Γυμνασίου Μεσολογγίου

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ

Ἡ ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ, ΤΟΥ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ(*)

ΠΟΡΕΙΑ ΜΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Γενικὴ ἐντύπωσις: Ἡ παράδοσις ἐπλάσθη ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) καὶ συνεπληρώθη μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν αὐτῆς (1453).

Μετὰ τὸ θλιβερὸν γεγονός τῆς κατακτήσεως τῆς Βασιλευούσης καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος τρῶμος, ἀπογοητεύσεις καὶ ἀπελπισία εἶχε καταλάβει τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἑλλάς εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἓνα ἀπέραντον νεκροταφεῖον. Ἀλλὰ συγχρόνως σχεδὸν μέσα ἀπὸ τὴν τέφραν τῶν ἐρείπιων ἤρχισε νὰ φωτίζῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλλήνου ἀμυδρὰ σπῖθα ἐλπίδος, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε καὶ εὐχολὸν νὰ ἀποθάνῃ ὁριστικῶς.

Τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐσθίειν ὁ σκλάβος Ἑλλήν εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἀνδρείαν του καὶ εἰς τὴν ιδέαν τοῦ δικαίου. Ἡ πλάκα τῆς Ἁγίας Τραπέζης μέσα εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐλπίς, ὁ ὁποῖα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς σκλαβιάς ἦτο ἀμυδρὰ (βυθισμένη), κρυμμένη εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑλλήνου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ πλάκα βαδίζει πρὸς τὴν στεριά—ἡ ἐλπίς τοῦ Ἑλλήνου μεγαλώνει. Ὅταν ἡ πλάκα πλησιάζει πρὸς τὴν στεριά, ἡ ἐλπίς γιγαντώνεται, καὶ τέλος τὴν στεριά, ἡ ἐλπίς πιάσῃ τὴν στεριά, ἡ ἐλπίς γίνεται πραγματικότητα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐγείρεται (1821) ἀνδρειωμένος, ὅπως πάντοτε, καὶ ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν του.

Κεντρικὴ ἰδέα: Ὅστε ὁ Ἑλληνισμὸς λαὸς ἐπίστευσε καὶ πιστεύει εἰς τὴν ἀθανασία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

ΜΕΣΑ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

Ι. ΓΕΝΙΚΑ

- 1) **Μῦθος:** Ἀνάγκη ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἀνάλυσις (γλωσσικὴ, πραγματικὴ, λογικὴ) καὶ ἀπόδοσις περιεχομένου καθ' ἐνότητα. Μερικὰ νοήματα: α) Ἑλληνισμὸς ἀνδρικός, β) Ἀποδείξεις αὐτοῦ, γ) Ἐξιστόρησις τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἀλώσεως ταύτης, δ) Ἀποτέλεσμα τοῦ τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ Ἑλλήνου, καὶ ε) Ὁ θαύματος (πίστις) τοῦ συγγραφέως συγ-ἐπιλογος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς συγ-κεφαλαιῶσι τὰ προηγουμένα.
- 2) **Συνολικὴ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου:** (κεκαθαυμένη).
- 3) **Ἡθικὴ ἐμβάθυνσις:** Οἱ Ἕλληνες

(*) Ἐξ ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας γενομένης εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1917—1918. (Βλ. Ν. Α. Κοντοπούλου—Μ. Χ. Οικονόμου....., Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Δις Διευθυντοῦ π.τ.Ο.Ε.Σ.Β. 1940. σελ. 35—38)

διακρίνονται διὰ τὴν ἀκατάβλητον ἀνδρείαν τῶν, ἡ ὁποῖα καθιστᾷ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν αἰωνίαν. Τὴν ιδέαν τῆς αἰωνιότητος μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργός.

Ὁ παντοδύναμος καὶ πάνσοφος Θεὸς διάκειται δυσμενῶς πρὸς τοὺς ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς λαούς· διὰ τοῦτο γύρω εἰς τοὺς ἔξω τῆς Ἑλλάδος τόπους εἶναι παντοῦ σκοτεινία, ἡ θάλασσα ἀγρία κ.λ.π., ἐνθ' εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα εἰς τὸ μέρος ἐνθα εὐρίσκεται ἡ Ἁγία Τράπεζα, εἶναι καιρὸς διαμάντι κ.λ.π., διότι ὁ Θεὸς εὖνοι τοὺς ἀνδρείους καὶ δικαίους λαούς καὶ μάλιστα ὁσάκις ἀδικοῦνται.

Λαοὶ ἀγροῖκοι καὶ ἄξεστοι, ἄπληστοι καὶ ἀχόρταγοι, Φράγκοι, Βενετιῶνοι καὶ Γερμανοὶ, καὶ ἀργότερον Τούρκοι εἶναι οἱ ἀδικοπραγῆσαντες κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐσεβάσθησαν οὔτε τὰ θεῖα, οὔτε τὰ ὠραία ἔργα τέχνης, οὔτε τὴν ξένην ιδιοκτησίαν, οὔτε βασιλεῖς, οὔτε στέμματα, οὔτε καὶ αὐτοὺς τοὺς νεκρούς. Εἶναι ἄνθρωποι τῆς ὕλης. Οἱ Βενετιῶνοι ὡς ἔμποροι σκέπτονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας.

Μοιρολογᾷ ἡ Σιών μας καὶ οἱ θεῖοι καὶ ὀδυρμοὶ τῆς εἶναι πρόξενον τοσαύτης λύπης καὶ ὀδύνης, ὥστε οὗτοι ἀντανακλοῦν καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν ἀναγνωστῶν, καίτοι πολλοὶ αἰῶνες μὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐποχὴν.

Περισσότερον πονοῦμεν καὶ λυπούμεθα, ὅταν ἀναλογισθῶμεθα ὅτι ἡ Ἑλλάς πάντοτε, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, διεξήγε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διεξάγῃ ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ οὐδέποτε δὲ νὰ ἀδικήσῃ ἄλλους λαούς. Οἱ ἀγῶνες τῆς ἦσαν ἢ διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς (ἀγῶνες κατὰ Περγάμην) ἢ διὰ νὰ διαδώσῃ τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἀπολιτίστους λαούς (ἐκπολιτιστικοὶ ἀγῶνες Μ. Ἀλεξάνδρου) ἢ διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς (ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες 1821). Ἀντιθέτως πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ αἰσθάνεται τις ἀπέχθειαν πρὸς λαούς ἀδίκους καὶ ἀρπαγᾶς, οἱ εἶναι οἱ ἐν προκειμένῳ κατακτηταί;

Διὰ τοῦτο ὁ πανάγαθος Θεός, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ καὶ ἔχει ὑπὸ τὴν εὐνοίαν του τοὺς δικαίους καὶ εὐσεβεῖς, ἀλλὰ καὶ γενναίους συνάμα, δημιουργεῖ τὸ θαῦμα καὶ παρέχει οὕτω πίστιν ἀκράδαντον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὴν ιδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς φυλῆς τῶν καὶ τῆς ἐπ' ἀναγνώσεως τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ὁλοκληρώσεως τῶν Ἑθνικῶν πόθων.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας δὲν εἶχεν ἄ-

(1) Ἀναγνωστικὸς Νόμος 1092[1938] ἀρθ. 41.

(2) Γ. Ν. Παλαιολόγος: Ἐκπαιδευτικοὶ κοινωνικὰ προβλήματα, σ. 139—140, κ.λ.π. Πρὸς πνευματικὴν ἀνακοφισιν, προφύλαξιν ἀπὸ ἡθικῶν κινδύνων καὶ παρασκευὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου τῆς μαθητικῆς ἐφηβικῆς γενεᾶς, ἐνδείκνυται ἡ ἔδρασις μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ὁ ἐφοδιασμὸς τούτων δι' εὐαρεστον ἀξίαν ἀναγνώσεων βιβλίων.

ξίαν καλλιτεχνικήν, οὔτε σπουδαιότητα θρησκευτικήν μόνον, ἀλλ' εἶχεν ἀποκτήσει καὶ μεγίστην ἱστορικὴν τοιαύτην εἰς τὸν ὅλον βίον τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐκεῖ συνεκροτοῦντο αἱ Οἰκουμένικαί Σύνοδοι, ἐκεῖ οἱ Αυτοκράτορες, ἐπανερχόμενοι νικηταί εἰς τὴν πρωτεύουσάν, μετέβαινον ἐν θριάμβῳ διὰ τὰ ψάλλον τὸν νικητήριον ὕμνον πρὸς τὸν Ὑψιστον.

Ὅθεν μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας παρέμεινεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων τὸ ἰδεώδες σύμβολον τοῦ Ἑθνικοῦ μεγαλείου τοῦ Ἑλληνος καὶ ὑπέθαλπε τὰς ἐλπίδας εὐτυχὸς μέλλοντος καὶ ἐξακολουθεῖ τὰ ὑποθάλη τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν Ἑθνικῶν πόθων.

Ὡστε ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐγίνεν ἰδέα, κατήντησεν αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ.

Οἱ κατακτηταὶ ὅλα τὰ ὕλικά ἀγαθὰ τῆς Βασιλευούσης: χρῆματα, πολῦτιμα σκεύη, ἔργα τέχνης κ.λπ. τὰ ἤρπασαν καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὴν πατρίδα τῶν τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὅμως, τὴν Ἑλληνικὴν δηλ. ψυχὴν, τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδέαν, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ὑποδουλώσουν.

Ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μένει ἀδούλωτος καὶ ἐλπίζει. Ψυχὴ ἀνωτέρα, διακρινομένη διὰ τὴν ἀνδρείαν τῆς καὶ τὴν δικαιοσύνην τῆς, δὲν ὑποδουλῶνται, καὶ μάλιστα εἰς λαὸν διακρινομένην διὰ τὴν κατωτερότητά του.

Δικαίως λοιπὸν ὁ Ἕλλην πιστεύει εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς φυλῆς του. Καὶ δὲν τὸ πιστεύει αὐτὸ μόνον ὁ ὑποναύκληρος, ἀλλὰ ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμός, διότι τὸν Ἑλληνισμόν ὁλόκληρον ἐκπροσωπεῖ ὁ ὑποναύκληρος.

Π Ε Ι Δ Ι Κ Α

1) Ἐξωτερικὴ διαίρεσις:

Α) Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι «...Εἴμαστε ἄντρες, μωρὲς εἴμαστε Ἑλληνες», καθ' ὃ ὁμιλεῖ ὁ ὑποναύκληρος.

Β) Τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τέλους, εἰς τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ συγγραφεὺς.

2) Ἐσωτερικὴ διαίρεσις:

Εἶναι ἡ καθ' ἐνότητάς, ἡ γενομένη κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ λογοτεχνήματος ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἦτοι:

α) Ἀπ' ἀρχῆς ἕως «...Εἴμαστε ἄντρες σοὺ λέω».

Ἐνταῦθα μετ' ὥραιας παρομοιώσεις καὶ μετ' ὁμοιοφωνίας, ὁ ὁποῖος γίνεται ἡ κυρία αἰτία τῆς ἀθανασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνικοῦ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς τύχης του, ἡ ὁποία ταυτίζεται μετ' ἐκείνην βούλησιν.

β) Ἀπὸ «Νά, κοίταξε στήν Ἀνατολή...» ἕως «...Εἶναι ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ προσκυνητῆρι τοῦ Γένους μας», ὅπου μετ' ἐπιτυχὴ ἀντίθεσιν ἀποδεικνύει τὸν ἀνδρισμὸν τοῦ Ἑλληνος, συνοδευόμενον μετ' ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ θάλασσα εἶναι ἀγριεμένη, οἱ στεριεὲς σκουνοφλισμένες... διότι ἐκεῖ κατοικεῖ κόσμος παράνομος, ἐνθ' ὃ αἰθριος καιρὸς τῆς

Ἑλλάδος, ἡ γαλήνη καὶ τὸ τρισάγιον νερὸ συμβολίζουν τὴν διαύγειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ψυχικὴν ἀγνότητα τοῦ Ἑλλήνου.

Μετὰ τὰς ἐρωτήσεις, μετ' ἐπαπαύσεως (κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ) καὶ μετὰ τὰς ἐπαναλήψεις καθιστὰ ζωηροτέραν τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἐξαίρει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε διὰ τοὺς Ἑλλήνας ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Μετὰ τὰς βραχυπνύουσας ἐρωτήσεις καὶ μετὰ εἰς αὐτάς ἀντιθέσεις παριστάνεται ἡ μεγάλη θαυματουργὸς δύναμις τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ἡ ταχύτης, μετ' ὅποιαν τελούνται τὰ θαύματα διὰ τοὺς πιστοὺς.

γ) «Τὴν ἄπαρτη Πόλὴ μας ξένου πάτσε...» μέχρι «...ὅπως μάννας μάτι στήν κούρνα τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ τῆς».

Ἐνταῦθα γίνεται δραματικὴ ἐξιστόρησις τῶν κυριωτέρων στιγμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνικοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204).

Μετ' ἐξίσιν «σφιχταγκάλισμα» ἐννοεῖται ἡ δι' ὑπόουλον τρόπον κατὰληψις τῆς Κων/πόλεως (παρομοίωσις).

Λίαν ἐπιτυχὴς ἡ παρομοίωσις τῶν κατακτητῶν μετὰ τὸ ἄψυ πούλαρι, διότι, ὅπως τὸ κτήνος χωρὶς νὰ ἔχη συναίσθησιν τῶν πράξεών του τσαλαπατεῖ τὰ ὦρατα καὶ ἀβρά λούλουδα, οὕτω καὶ οἱ κατακτηταί, ἀμόρφτοι καὶ ἀκαλλιέργητοι διανοητικῶς καὶ ψυχικῶς, δροῦν ἀσυνειδήτως καὶ κτηνωδῶς ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ ὕλικόν συμφέρον.

Οἱ δραματικοὶ ἐνεστώτες προσδίδουν δραματικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν ἐξιστόρησιν, τὰ δὲ ἀσύνδετα σχήματα παρέχουν ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς ταχύτητος, τῆς ληληλασίας, τῆς ἀπαγῆς καὶ τῆς καταστροφῆς.

Ὁλόκληρον τὸ τμήμα τοῦτο τὸ χαρακτηρίζει ἡ κίνησις. Ἡ ὥραία καὶ ἐπιτυχὴς παρομοίωσις τῆς Κων/πόλεως μετ' ἐπὶ τὴν ἱερὰν Σιών παρέχει ἐξαιρετικὴν ἀντίθεσιν μετ' ἐπὶ τὴν ἐπιτυχὴ ἐπίσης παρομοίωσιν τῆς Βενετίας μετ' ἐπὶ τὴν ἀσυνείδητον καὶ ἀμυαλὴν ταιγγάναν.

«Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται... Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται...» Ἡ ἐπαναλήψις αὕτη δεικνύει τὴν ἀδιάκοπον διὰ πλοίων μεταφορὰν τοῦ πλοῦτος τῆς Κων/πόλεως εἰς τὴν Δύσιν.

Εἰς τὸ θαῦμα ἐξαίρεται ἡ μεγάλη σημασία καὶ ἱερότης τῆς πλακὸς τῆς Ἁγ. Τραπέζης μετὰ τὰς παρομοιώσεις «λαμπρὸ ζαφείρι», «χρυσὸς ἄμμος», «κλίνη πάναρη», καθίσταται ζωηροτέρα ἡ ἐπαγρύπνησις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς πλακὸς.

δ) Ἀπὸ «Καὶ ἀπὸ τότε εἶναι καιρὸς διαμάντι...» μέχρι «...Εἴμαστε ἄντρες ἐμεῖς μωρὲς εἴμαστε Ἑλληνες !...»

Μετὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἐπαναλήψεις, ὥραιας παρομοιώσεις καὶ τὰ ἀσύνδετα σχήματα δηλοῦνται ἡ ἀκράδαντος πίστις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου.

ε) Τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τέλους. Ἐνταῦθα συμπυκνώνων ὁ συγγραφεὺς τὰ προηγου

μενα παρομοιάζει εὐστόχως τὸν ὑποναύκληρον μετὰ προφήτην τοῦ Ἰσραήλ, διότι ὅπως οἱ προφητεῖαι εἶναι ἀλάνθαστοι, οὕτω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Ἑλλήνου εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ Ἑθνικοῦ του θὰ πραγματοποιηθῇ ὡς προφητεία. Πολὺ ἐπιτυχὴς καὶ ἡ παρομοίωσις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ὁ συγγραφεὺς ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ χώρα, ἡ ὁποία ἐφώτισε, φωτίζει καὶ θὰ φωτίξῃ τὴν Ἀνθρωπότητα καὶ πιστεύει, ὅταν ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς, εἶναι προωρισμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν προγόνων.

3) Ἐνότης, ποικιλία:

Ὁ μῦθος ἔχει ἐνότητα, διότι ὅλα τὰ μερικὰ νοήματα στρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ κεντρικὸν νόημα.

Σκοπὸν ἔχων ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐκθέσῃ τὴν πίστιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνικοῦ, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν σπουδαιότεραν ἀρετὴν τοῦ Ἑλλήνου, τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποία κατ' ἐξοχὴν τὸν διακρίνει καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας κυρίως στηρίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ. Προσπαθῶν ὅμως νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀνδρισμὸν, εὐρίσκει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορικὴν περιπέτειαν τῆς Κων/πόλεως κατὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων, καθὼς καὶ τὸ ἱστορικὸν θαῦμα.

Μετὰ φυσικότητα ἀκολουθεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ θαύματος καὶ ἐν τέλει ἡ συγκεκριμένη αἰώσις ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

4) Ἀνταπόκρισις περιεχομένου καὶ μορφῆς.

Ὁ μόνολογος τοῦ ὑποναυκλήρου, ἂν καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα ἔχει ὕψος διακοσμητικὸν μετὰ τὴν χρῆσιν πολλῶν ἐπιθέτων (τὰ σπεῖρει τῷ θυλάκῳ καὶ οὐχὶ τῇ χειρὶ) καὶ πλουτίζεται μετὰ διάφορα σχήματα, ἐν τούτοις ἡ ὅλη μορφή ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ ἄπλοον καὶ ἀφελὲς ὕψος ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ, ὡς ὁ ὑποναύκληρος, καὶ εἰς τὴν ὅλην λαϊκὴν παράδοσιν.

Ὁ λόγος ἔχει ρυθμικότητα, τῆς ὁποίας βάσις εἶναι ἡ θέσις τῶν λέξεων εἰς τὴν πρότασιν. (Ἐγένετο δοκιμὴ).

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ

ΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓ. ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

17-19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1948

Τὸ συνέδριον τοῦτο ὁργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Β' Περιφέρειας Ρεθύμνης κ. Παναγ. Κασσιμάτη συνεζήτησε τὰ θέματα: α) Αἱ Ἐκθέσεις. β) Ἐνιαία ἡ Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία. γ) Αἱ Ἑορταί. δ) Ἡ Ὁδική. ε) Ἀγωγή—Διδασκαλία. Παραθέτομεν τὰ ἐξαχθέντα πορίσματα κατὰ τὴν ἰδίαν σειρὰν.

Α'. Ἐπὶ τῶν Ἐκθέσεων.

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐκθέσεων εἶναι νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν χαρὰν καὶ τὸ θάρρος τῶν παιδιῶν, νὰ ἐξωτερικεύουν τὸν

5) Ἡ γλῶσσα τοῦ δημοτικῆς, γενικὰ πλουσία εἰς λεξιλόγιον μετὰ μικρὰς περιόδους καὶ παρατακτικὴν σύνταξιν, ἀριστεύουσαν εἰς λαϊκὴν παράδοσιν.

6) Ὀλίγα περὶ παραδόσεως. Πρῶτος ἀσχοληθεῖς μετ' αὐτὴν ὁ Ν. Γ. Πολίτης.

7) Σύγκρισις:

α) Μετὰ ἄλλα διδαχθέντα: 1) Μετὰ τὸν «Σπαθόμαννον» τοῦ Ἰδίου Καρκαβίτσα, ὅπου ἐξαίρεται ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία καὶ αὐτοθυσία. 2) Μετὰ τὸ ποίημα: «Ἡ Νίκη» τοῦ Κ. Παλαμά, ὅπου ὁ ποιητὴς πιστεύει εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς Ἑλληνικῆς νίκης:

«Εἶδα τὴ Νίκη τὴ μεγάλην.

τὴ Νίκη τὴν παντοτινὴν!

Τὴν εἶδα ὁμῶς μου νὰ προβάλλῃ

μετὰ φορεσίᾳ ὁλοφωτεινῇ.

3) Μετὰ τὸ ποίημα: «Ὁ Διγενὴς στὸν Ἀδῆ» ἐπίσης τοῦ Κ. Παλαμά, ὅπου διαφαίνεται ὁ λοφάνερα ἡ πεποιθήσις τοῦ ποιητοῦ—ὁ ὁποῖος ἐν αὐτῷ γίνεται διερμηνεὺς τῆς ψυχῆς τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας—εἰς τὴν ἀθανασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑθνικοῦ, ἰδίως μετὰ τοὺς τελευταίους στίχους:

Δὲν χάνομαι στὰ Τάρταρα

μονάχα ξαποσταίνω.

Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι

καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

β) Μετὰ τὸ ἄσμα, τὸ ὁποῖον καθημερινῶς εὐρίσκεται εἰς τὸ στόμα τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

Ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει
δὲν τὴν σκιάζει φοβέρα καμμιὰ
μόνον λίγον καιρὸ ξαποσταίνει
καὶ ξανά πρὸς τὴ Δόξα τραβᾷ.

γ) Μετὰ τὸν Δημοτικὸν Ὁρθον «τῆς Ἁγίας—Σοφίας» (ὁ ὁποῖος ἀνεγνώσθη) καὶ ἰδίως μετὰ τὸν τελευταῖον στίχον του, διὰ τοῦ ὁποῖου διατυπῶνται ἡ πίστις εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ὑποδοῦλου γένους:

«...Πάλε με χρόνους, με καιρούς, πάλαι
δικά σας εἶναι».

δ) Καλὴ ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τοῦ λογοτεχνήματος ὑπ' ἐνὸς καλοῦ μαθητοῦ.

Οἱ μαθηταὶ ἔρχονται εἰς τὸ Σχολεῖον μετὰ ἀτελεῖς καὶ πτωχὰς παραστάσεις, μετὰ θαμπὸν

συναισθηματικὸ κόσμον καὶ γλωσσικὰς ἀτελείας. Ἡ ψυχολογία θὰ ὀδηγήσῃ τὸν Διδάσκοντα τότε καὶ πῶς θὰ ἐπέμβῃ. Αἱ ἐκθέσεις θὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὸ Σχολεῖον. Οἱ μικροὶ τῆς πρώτης τάξεως θ' ἀνακοινώσουν εἰς τὴν τάξιν τὴν προφορικῶς ὅ,τι εἶδον, ὅ,τι ἤκουσαν καὶ ἡσθάνθησαν, ὅ,τι τοὺς συνεκίνησεν. Ἡ ἐργασία αὕτη (ὁρμὴ πρὸς ἀνακοίνωσιν) εἶναι εὐχάριστος εἰς τὰ παιδιὰ, ἰδίως ὅταν τὰ πρὸς ἀνακοίνωσιν εἶναι ἀγνωστα εἰς τὴν τάξιν. Ὁ Διδάσκαλος θὰ καλῇ κατ' ἀρχὰς τοὺς σχετικῶς ἱκανοτέρους μαθητὰς, ἢ θὰ διηγήται ὁ ἴδιος κάτι, ὑποβοθῶν, ὁλόκληρον τὴν τάξιν νὰ ἐκθέτῃ σαφῶς τὰς σκέψεις τῆς καὶ τὰ συναισθηματὰ τῆς. Τὸν χρόνον ἐνάρξεως τῶν γραπτῶν ἐργασιῶν θὰ κανονίξῃ ὁ Διδάσκαλος, θεωρῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἀπλοῦν ἰχνογράφημα τῶν ἐπταετῶν μαθητῶν τοῦ ὡς γραπτὴν ἐξωτερικεύσιν τῶν διανοημάτων τῶν. *Γλῶσσα* τῶν ἐκθέσεων θὰ εἶναι ἡ ἀπλὴ δημοτικὴ, ἀπληλαγμένη κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ τοὺς κακοήχους τοπικοὺς ἰδιωματισμοὺς. Ὡς προσέξῃ ὁ Διδάσκαλος τὸ γεγονός τοῦτο: Οἱ μικροὶ μαθηταὶ εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν συζητήσεις, εἰς τὰ παιγνίδια τῶν κλπ. ἀσχολίας τῶν, μεταχειρίζονται μίαν ὥραϊαν γλῶσσαν, πλήρη ζωῆς, σαφῆ, μικροπερίοδον καὶ εὐχάριστον. Ὡς σεβασθῶμεν, ὡς διαφυλάξωμεν, ὡς ἐξελιξώμεν τὴν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον αὐτὴν γλῶσσαν τῶν παιδιῶν καὶ τέλος ὡς πλουτίσωμεν ταύτην, διὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων, προοδευτικῶς.

Σχετικῶς μὲ τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκθέσεων ἡ Συγκέντρωσις ἐξήτασεν ὅλα τὰ εἶδη τῶν διορθώσεων (ὑπὸ τοῦ Διδασκάλου, τὴν ἀλληλοδιορθωτικὴν, τὴν διόρθωσιν τῶν κοινῶν χονδροειδῶν σφαλμάτων, τὸ κοκκίνισμα τῶν τετραδίων, τὰ πρόχειρα καὶ τὰ καθαρὰ, τὸ γενικὸν τετράδιον τῶν ἐκθέσεων, εἰς τὸ ὁποῖον καθεστὴς μαθητῆς γράφει τὴν καλὴν του ἐκθεσιν, ὡς τὸ τετράδιον τῆς τάξεως κλπ.) τὸ σχετικὸν τῆς συμπέρασμα ὅμως ἦτο ὅτι ἡ διόρθωσις ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὰς σχετικὰς ἐρεῦνας ἄλυστον πρόβλημα, διὸ καὶ ἐπαφίεται εἰς τὴν εὐστροφίαν καὶ τὴν δημιουργικὴν πνοὴν ἐκάστου Διδάσκοντος. Ὡς πρὸς τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς μεθοδικῆς τῶν ἐκθέσεων ἡ Συγκέντρωσις δὲν ἐδέχθη νὰ ὑποδείξῃ μίαν ἐνιαίαν καὶ μόνιμον διδακτικὴν μορφήν, ἥτις θά ὁμοιάζε μᾶλλον μὲ λατρικὴν συνταγὴν, ὑποχρεωτικῶς νὰ ἐκτελεστήν. Περιορίσθη νὰ συζητήσῃ ὅλας τὰς γνωστὰς μεθόδους καὶ ν' ἀφεθῇ πάλιν ἡ πρωτοβουλία εἰς τὸν Διδάσκοντα, ὁ ὁποῖος δέον πάντοτε νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι αἱ ἐκθέσεις στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐμφύτου διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν σκέψεων καὶ τῶν συναισθημάτων του, καὶ τῆς ὁρμῆς πρὸς ἀνακοίνωσιν μετὰ τῶν ὁμοίων του, διὰ τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου. *Θέματα* ἐκθέσεων ὑπάρχουν πολλά, ὥστε δὲν δύναται τῆς νὰ τ' ἀριθμήσῃ. Ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Π. Βαβουλέ, ἢ τῆς ζωῆς τοῦ Σχολείου, καθημερινῶς παρέχει καὶ νέα τοιαῦτα.

Δὲν εἶναι παιδαγωγικῶς ὀρθὴ ἡ τοποθέτησις τοῦ μαθήματος τῶν ἐκθέσεων κατὰ Σάββατον εἰς τὰ προγράμματα. Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας τῶν ἐκθέσεων πολλὰ βιβλία ἐθεωρήθησαν ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ μελέτης, πάντων δ' ἀνωτερον καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Σχολείου Ἐργασίας τὰ βιβλία Μὺνχ 1) Μετάφρασις Ζήσης «Βέβαια φταίει τὸ Σχολεῖον» καὶ 2) Μετάφρασις Τσαγκιά. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὡς ἄνω διαγραφόμενης διδκτικῆς πορείας ἐν τῇ Στ' τάξει τοῦ Α' ὁξείου τῆς Πόλεως, τῆς διδασκομένης ὑπὸ τοῦ Δ/λου Ε. Δαφτέρμου, ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸ Συνέδριον ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, ἰδιαιτέρως τὰ σχετικὰ μὲ τὸν χρόνον τῆς γραφῆς τῶν καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν καὶ καλὸν εἶναι νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα.

Β' Ἐπὶ τῆς Ἑνιαίας ἢ Συγκεντρωτικῆς Διδασκαλίας.

1) Ἡ Ἑνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδάσκουσα προϋποθέτει: α) Διδάσκοντα Ψυχολόγον καὶ Παιδαγωγόν, ἔχοντα ὅλιστα ἐπιστημονικόν, β) κατάλληλον διδασκῆριον καὶ πλούσιαν ἐποπτικὰ μέσα, γ) πλούσιαν σχολικὴν, μαθητικὴν καὶ ἀτομικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Διδασκάλου.

2) Ἡ Ἑνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία καλλιεργεῖ ἐλευθέρῳ πνευματικῇ ἀσχολίᾳ, ἀποφεύγει τὸν χωρισμὸν τῆς ὕλης τῆς μορφωτικῆς εἰς ἰδία μαθήματα, δὲν διαταράσσει τὴν παιδικὴν ψυχὴν, δὲν δεσμεύει αὐτήν, διευκολύνει τὸν Διδάσκοντα, ἰδίως τοῦ 1)ξίου εἰς τὸν καταρτισμὸν συγχρόνον προγράμματος, ἐξοικονομεῖ χρόνον καὶ ὀδηγεῖ τοὺς νέους διδ/λους εἰς τὴν ἐρευναν καὶ ψυχολογικὴν διδασκαλὴν μεθόδον.

3) Παρουσιάζει ὅμως καὶ τὰ ἐξῆς μειονεκτήματα: Ὁ Διδάσκων καὶ πάλιν ἀναλαμβάνει νὰ ἐξεύρῃ τὰς ἐνότητας ἢ κέντρα διαφέροντος τῆς Ε.Σ.Δ. Ἡ ὕλη εἶναι ὁμοῖομορφος καὶ ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένη δι' ὅλα τὰ παιδιὰ. Δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὴν πλήρης σεβασμὸς τῆς ἰδίας ἀτομικότητος ἐκάστου μαθητοῦ.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως δύναται τις νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ τοῦ νέου αὐτὸ σύστημα καὶ νὰ προσπαθῇ διὰ τὴν βελτίωσίν του, συμπληρώσιν καὶ ὑπερπήδησιν τῶν ἐμφανιζομένων δυσχερειῶν, ἀφοῦ προηγουμένως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ὑποσχεθέντος ὅτι κατὰ τὸ ἐρχόμενον σχολικὸν ἔτος θὰ γίνῃ ἐφαρμογὴ τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας ἐν τῇ Πόλει, εἰς τὰς τὰς ἐκτετατοὺς, ἐὰν ἐπιτρέψουν τὰ πράγματα.

Γ' Ἐπὶ τῶν Ἑορτῶν.

Αἱ Ἑορταὶ κατὰ τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας, ὡς μέσα ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ δημιουργίας χαρᾶς του, δέον νὰ ἐκλαμβάνονται καὶ ἐκ τῶν ἱεροτελεστικῶν τοῦ Παλαιοῦ Σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ Νέον Σχολεῖον πρέπει νὰ εἰσάγῃ ἑορτάς, διὰ τὸ παιδί καὶ ἀπὸ τοῦ παιδὶ διενεργουμένης, χωριστὰς παιδικὰς ἑορτάς, εὐφροσύνης χαρὰς καὶ ἰσῆς ἀξίας τῶν σοβαρῶν ἱεροτελεστικῶν τοῦ Παλαιοῦ Σχολείου.

Μικρὰς ἑορτάς εἰς ἐκάστην τάξιν, αἰτινες νὰ ἐξημερῶνουν καὶ νὰ ἐξευγενίζον τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν παιδιῶν, ἀπὸ ἐγγραφῆν νέου μαθητοῦ, ἀναχώρησιν ἄλλου, ἐπίδειξιν χειροτεχνικῶν εἰδῶν, ἀνάρρωσιν ἐξ ἀσθενείας ἐνὸς ἢ μιᾶς μαθητρίας, ἀναπαύσεως ἀναγνωσθέντος κεφαλαίου, εἰδικὰς ἑορτάς παραμυθιῶν, καὶ λοιπὰς ἑορτάς μιᾶς τάξεως, δύο τάξεων, ὁλοκλήρου τοῦ σχολείου. Κατ' αὐτὰς οἱ μαθηταὶ νὰ εὐρίσκουν μόνοι τῶν τὰ κατάλληλα ποιήματα ἢ διηγήματα ἢ παραμύθια νὰ στολίζουν τὴν τάξιν τῶν, νὰ στέλλουν προσκλήσεις καὶ νὰ κρίνουν οἱ ἴδιοι, ἐξωτερικεύοντες τὰς ἐντυπώσεις τῶν.

Μετὰ τὸ πέρας καὶ τοῦ θέματος τούτου, προτάσει τοῦ Διδ/λου Μέρωνος Θεοχ. Σαριδάκη, τὸ Συνέδριον συνέταξε ψήφισμα ἀποδοκίμασις τοῦ Παιδομαζώματος ὑπὸ τῶν ἀναρχοκομμουνιστῶν, πρὸς τὸ σ. Ὑπουργεῖον Παιδείας, Γενικὴν Διοικήσιν Κρήτης, Γενικὴν Ἐπιθεωρητὴν Στοιχ. Κρήτης, Νομαρχικὴν Ἐπιθεωρητὴν καὶ τὸ «Διδασκαλικὸν Βῆμα» πρὸς δημοσίευσιν, ἔχον ὡς ἐξῆς:

«Οἱ ὑπερεκατὸν πενήντα Διδάσκαλοι Νομοῦ Ρεθύμνης, μετέχοντες τοῦ Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου τῆς 18-4-1948 ἐν Ρεθύμνῳ, ἐκφράζουν τὸν ἀποτροπιασμὸν τῶν διὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἐκπατρίσιν Ἑλλήνων δυνάμεων παρὰ σλανοκομμουνιστῶν συμμοριτῶν.

Μετέχον ολοψύχως τῆς Πανελληνίου Ἐθνικῆς διαμαρτυρίας πρὸς πεπολιτισμένον κόσμον καὶ ζητοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ βαρβάρου καὶ ὀλεσθίου διὰ τὴν φυλὴν μας συστήματος».

Δ' Ἐπὶ τῆς Ὡδικῆς.

1) Τὸ μάθημα τῆς ὥδικῆς εἶναι σπουδαιότατον καὶ ἀπαραίτητον εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, διότι οὐχὶ μόνον καλλιεργεῖ

ψυχικῶς τὸ παιδί, ἀλλὰ καὶ χαρίζει εἰς αὐτὸ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν.

2) Προϋποθέτει Διδάσκοντα ἀρχοῦντως κατηρτισμένον, ἔχοντα ἰδέαν φωνητικῆς μουσικῆς καὶ μάλιστα γνωρίζοντα μουσικὸν ὄργανον. 3) Χρησιμοποιεῖται τὸ γραμμόφωνον καὶ τὸ ραδιόφωνον. 4) Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας θὰ δίδεται τὸ πρὸς μάθησιν ποίημα ἐπὶ τοῦ πίνακος, νὰ εἶναι ἀνάλογον τῆς τάξεως τῶν μαθητῶν, θὰ γίνονται μικρὰ ἐπεξεργασία πρὸς κατανόησιν τοῦ νοήματός του, ὑποδειγματικὴ μουσικὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ Διδασκάλου φωνητικῶς καὶ ἐνοργάνως (ὑπάρχοντος καὶ τοῦ δευτέρου) καὶ εἰτα προτροπὴ τῶν μαθητῶν πρὸς ἐκμάθησιν του. Προσοχὴ καὶ παρακολούθησις τῶν παρουσιαζομένων παραφωνιῶν καὶ συγκέντρωσις τῆς προσοχῆς ἐπὶ τῆς συλλαβῆς, ἐφ' ἧς παρουσιάζονται αὐταί. 5) Ἐκλογὴ τῆς ὕλης θὰ εἶναι ἐκ τῶν λαϊκῶν ποιημάτων μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν διάσωσιν αὐτῶν, ἐκ τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, διαφόρων Χριστιανικῶν καὶ Ἑθνικῶν ἑορτῶν καὶ γενικῶς ἐκ καταλλήλων διὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴν ποιημάτων.

Ε' Ἐπὶ τοῦ θέματος

«Ἀγωγή — Διδασκαλία».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Παναγ. Κασσιμάτης ἀνέπτυξε τὸ θέμα *Ἀγωγή - Διδασκαλία*, διακρίνας καὶ διαστella τὰς ἐννοίας Ἀγωγῆς Διδασκαλίας καὶ τόνισας ὅτι ἄλλο εἶναι Διδασκαλία καὶ ἄλλο Ἀγωγή, ἄλλο Διδάσκαλος καὶ ἄλλο Παιδαγωγός. Ἀγωγή, εἶπε, σημαίνει καθοδήγησιν, σημαίνει μόρφωσιν χαρακτήρων, ἠθικοπλαστικὴν ἐπίβλεψιν καὶ διόρθωσιν, σημαίνει προπαρασκευὴν τῶν παιδιῶν διὰ τὴν ζωὴν. Ἐξήρην ἐν συνεχείᾳ τὴν σπουδαιότητα τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Διδασκάλου. Ἡ Διδασκαλία, συνέχισεν ὁ κ. Κασσιμάτης, ἐπιδραεῖ εἰς ὀλιγωτέραν ἑκτασιν καὶ μικρότερον βάθος, διαμορφώνει εἰς μικρὸν βαθμὸν καρδιαν, νοῦν καὶ σῶμα, ἐνδιαφέρεται μᾶλλον διὰ τὴν ἑρῶν μετάδοσιν ὕλης ἐκ τῶν διαφόρων μαθημάτων, δὲν στρέφεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ Παιδί - ἄνθρωπον, εἰς τὸν προορισμὸν καὶ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον αὐτοῦ θὰ παῖξῃ, εἰς τὸ μεγάλο παιγνίδι τῆς ζωῆς, ἢ διδασκαλία δὲν ἐξεκρίσει, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐνδιαφέρεται πολὺ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῶν ἰδιαίτερων βιωμάτων τοῦ παιδιοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει τις καθημερινῶς ὕβρεις καὶ διαπληκτισμοὺς μεταξὺ τῶν

μαθητῶν, ἐν τῇ αὐλῇ, αἰθοῦση, διαδρόμοις καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς, οἱ μαθηταὶ ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον ἀκαθαρτοὶ καὶ ὄζοντες, δὲν χαιροῦνται, δὲν ἐγείρονται πρὸ τῶν ἀνωτέρων τῶν, σέβονται ὅσους φοβοῦνται, δὲν κυποῦν τὴν θύραν ὅταν εἰσέρχονται εἰς τὴν τάξιν, ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν καλαισθησίαν τῆς τάξεως, τῆς ἑδρας, τῶν Χαρτῶν, τῶν ἰδίων τῶν ἀντικειμένων, γελοῦν καὶ εἰρωνεύονται διὰ τὰ σφάλματα τῶν συμμαθητῶν τῶν, ἀρέσκονται νὰ προδίδουν ἀλλήλους, διακόπτουν τὸν ἄλλον ὁμιλοῦντα, δὲν βοηθοῦν πίπτοντα μαθητὴν Πρώτης ἢ Δευτέρας τάξεως, δὲν ἴστανται εὐλαβῶς καὶ προσηκόντως ὅταν προσερχῶνται, θορυβοῦν (ροφοῦν) πίνοντες τὸ γάλα τῶν, δὲν πλύνουν τὰς χεῖρας τῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητόν, παρακολουθοῦν, δυστυχῶς, μετὰ τῶν γονέων τῶν ἀσέμνους κινηματογραφικὰς ταινίας καὶ αὐτὰς τὰς ἀκαταλλήλους δι' αὐτοὺς, διαβά-ζουν ὑπαροπεριοδικὰ, ὅτινα διεγείρουν τὴν φαντασίαν τῶν καὶ προκαλτῶν φρίκην ἢ πρόμον (Μάσκα, Μιμόζα, Χονδρὴ τοῦ Θησαυροῦ, Καραγκιόζης κ.τ.δ.) δὲν ἐπιστρέφουν ὅταν ἀνευρίσκουν ξένα ἀντικείμενα, καταδιώκουν πτηνὰ, λιθοβολοῦν τὰ ζῶα, ἐνῶ ἴσως γνωρίζουν νὰ λύουν ἓν δύσκολον ἀριθμητικὸν πρόβλημα ἢ νὰ περιγράψουν μίαν μάχην.

Ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς παρεκάλεσε νὰ καταπολεμηθῶσι τὰ ἐλαττώματα αὐτά, εὐχρηθῶσι ὅπως οἱ Διδάσκαλοι γίνωσι συγχρόνως καὶ καλοὶ Παιδαγωγοί.

Στ' Γενικαὶ Ὁδηγίαι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Παναγ. Κασσιμάτη.

1) Ἐκάστη τάξις, ἕκαστον σχολεῖον, νὰ καταστῇ Βασίλειον ἀγάπης, ἐμπιστοσύνης, γνωριμίας καὶ χαρᾶς.

2) Νὰ δημιουργηθῇ πάντοτε εὐμενὴς ἀ-

τμόσφαιρα, προδιάθεσις τῶν μαθητῶν, ψυχικὴ διάθεσις.

3) Ὁ Διδάσκαλος κατὰ τρόπον ἀπλοῦν, φυσικόν καὶ ἀβίαστον νὰ υποβοηθῇ τοὺς μαθητὰς του, δεικνύων τὴν τέχνην πάσης ἐργασίας καὶ μαθήσεως καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς γραφῆς καὶ ἀντιγραφῆς.

4) Περισσότερον ψυχολογημένη ἐργασία.

Ζ'. Εἰδικαὶ Ὁδηγίαι.

1) Νὰ καταπολεμηθῇ ἡ μονότονος κατὰ σειρὰν Ἀνάγνωσις ἢ ξηρὰ ἢ κατὰ λέξιν ἀπομνημόνευσις τοῦ περιεχομένου. Τὸ διάβασμα αὐτὸ ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἀναγνώσεως.

2) Ἐν τῇ Ἀριθμητικῇ Α'. Β'. νὰ ἀκολουθῇ ἡ διάταξις ὅλης τοῦ Ε.Α.Π. ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῶν Σχολείων αἱ ὑπὸ τοῦ τέως Ἐπιθεωρητοῦ Ρεθύμνης κ. Φωτίου κοινοποιηθεῖσαι ὁρθαὶ καὶ καλὰ ὁδηγίαι. Νὰ ἐθισθῶσιν οἱ μαθηταὶ α) νὰ λύουν ἀσκήσεις, προβλήματα, μόνον καὶ οὐχὶ διὰ τῆς συεργασίας τῶν μετὰ Διδάσκαλον καὶ β) εἰς τὸν ἀπὸ μνήμης λογισμόν, οἱ δὲ Διδάσκαλοι νὰ περιορίζουν τὴν ὕλην τῆς Ἀριθμητικῆς τῶν διαφόρων τάξεως εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Ε.Α.Π.

3) Ἀνέφερε πῶς ἐδίδασκε τὰ φρονηματικά καὶ συνέστησε καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τούτων, φυσικὴν, ἀπλὴν, ὥραϊαν καὶ συγκινητικὴν διήγησιν, τονίσας ὅτι ἡ γιὰ κατὰ τὸν ὅρον, εἰς τὰ παιδιὰ ἡλικίας καὶ 4 ἀκόμη ἐτῶν, νὰ μανθάνη παραμύθια καὶ ἱστορίας ὥραϊας, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι δὲν κατορθώνουν νὰ προσφέρουν ἀναλόγους διηγήσεις εἰς παιδιὰ μεγαλύτερας ἡλικίας. Κατέκρινε τὰ βοηθητικὰ ἐγχειρίδια, τὰ ὅποια λαθραίως κυκλοφοροῦν μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ εὐρίσκονται εἰς τινὰς τραπέζας τῶν διδασκτικῶν ἐδρῶν.

Ἡ ὙΛΗ ΚΑΙ Ἡ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Γενικὴ διδασκτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα, συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ παιδαγωγῶν ὑπὸ τὴν παιδαγωγικὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Χαρ. Σκαλισιάνου.

Τὸ μνημειώδες τοῦτο ἔργον διὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐκπαίδευσιν παρέχει εἰς πάντας τοὺς Ἑλληνας δημοδιδασκάλους μίαν εὐρείαν μετεκπαίδευσιν, διότι προσφέρει εἰς αὐτοὺς, πρὸς διαρκὴ χοῆσιν, πᾶν οὐτινος ἔχουσιν οὗτοι ἀνάγκην, ἥτοι ὅλην τὴν διδασκτικὴν ὕλην τοῦ προγράμματος μετὰ ὅλας τὰς σχετικὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ ὅλας τὰς ἀπαραιτήτους διὰ τὸ μεθοδικῶς διδάσκειν διδασκτικὰς ὁδηγίας, συμφῶνως πρὸς τὰς νεωτάτας παιδαγωγικὰς καὶ διδασκτικὰς κατευθύνσεις.

Πλὴν τῆς διδασκτικῆς ὕλης καὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς Γενικῆς Διδασκτικῆς ἡ ὙΛΗ καὶ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ περιέχει καὶ τὴν εἰδικὴν διδασκτικὴν ἑκάστου μαθήματος, ὡς καὶ παιδαγωγικὰς μελέτας καὶ διατριβὰς, σχετικὰς μετὰ τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας, ἀπαντήσεις εἰς διδασκτικὰς ἀπορίας, συμπληρωματικὰ τῆς διδασκαλίας ἀναγνώσματα, ἐποπτικὰς εἰκόνας καὶ χάρτας, ὥστε ὁ διδύσκαλος εἰς πᾶσαν στιγμὴν δύναται καταφεύγων εἰς αὐτὴν νὰ λύῃ τὰς ἀπορίας του καὶ νὰ υποβοηθηθῇ σημαντικῶς εἰς τὸ ἔργον του.

Ἡ ὙΛΗ ΚΑΙ Ἡ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

τῶν μαθημάτων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

περιλαμβάνει εἰς 8.000 περίπου σελίδας μεγάλου σχήματος μετὰ 4.000 εἰκόνας καὶ χάρτας τὴν ὕλην καὶ διδασκτικὴν τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικού σχολείου.

Πωλεῖται χρυσόδετος εἰς 7 μεγάλους τόμους ἢ 18 μικροτέρους.

ΤΙΜΟΛΟΓΙΟΝ

Σειρὰ πλήρης	Τάξεις Γ', Δ', Ε', ΣΤ'	Δρχ. 650.000
	Δεμέναι εἰς 18 τόμους	» 600.000
	Χρυσόδετοι εἰς 7 τόμους	
ΤΟΜΟΙ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΙ		
(τῆς Γ' τάξεως δὲν πωλοῦνται χωριστὰ)		
Μαθήματα Δ' τάξεως	Δρχ. 150.000	
Δεμένα εἰς 4 τόμους	» 150.000	
Χρυσόδετα εἰς 2 τόμους		
Μαθήματα Ε' τάξ. τόμος Α'	» 120.000	
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 100.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον		
Μαθήματα Ε' τάξ. τόμος Β'	» 120.000	
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 100.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον		
Μαθήματα ΣΤ' τάξ. τόμος Α'	» 120.000	
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 100.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον		
Μαθήματα ΣΤ' τάξ. τόμος Β'	» 160.000	
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 150.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον		

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε. — ΑΘΗΝΑΙ
ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9 — ΤΗΛ. 24-271

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Είναι το βασικό βιβλίο κάθε Παιδικής Βιβλιοθήκης. 500 σελίδες—400 Εικόνες—300 Έγκυκλοπαιδικά θέματα, Μυθιστορήματα, Ιστορίες, Παραμύθια, Πνευματικά Ασκήσεις, Παιγνίδια.

Η «Παιδική Έγκυκλοπαίδεια» είναι έγκεικρημένη υπό του Υπουργείου Παιδείας ως ελεύθερον ανάγνωσμα των μαθητών «διότι περιέχει πλουσίαν και υγιή μορφωτικήν και ψυχαγωγικήν ύλην».

Ένας ωραίος χρυσόδετος τόμος Δρ. 30.000

ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Διάσκευη Κύρου Α. Κύρου

Το καλύτερο παιδικό βιβλίο του έξεδόθη ποτέ εις την Ελλάδα. Μία σπανίας ποικιλίας συλλογή διαλεγμένη με επιμέλειαν από τα ωραιότερα Έλληνικά, Άγγλικά, Γαλλικά, Ρωσικά, Γερμανικά, Τσεχικά και Άραβικά παραμύθια. Το βιβλίο αυτό γραμμένο στην απλήν καθαμιλουμένην χωρίς χυδαίους, είναι ό,τι έζητουσαν επί τόσα χρόνια οι Έλληνες γονείς για τα παιδιά τους. Ένα πολιτισμένο πραγματικώς βιβλίο για κάθε Έλληνικό σπίτι.

Πολυτελής χρυσόδετος τόμος από 300 και πλέον σελίδας με έγχρωμο επίφυλλο και έξώφυλλο. Εικόνες 92 εκ των οποίων 8 πολύχρωμοι εκτός κειμένου. Δρ. 40.000

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΪΣΤ

Το Άθάνατο έργο του Dickens

Ένα από τα πιο φημισμένα έργα των τελευταίων 100 ετών.

Ωραίος τόμος με πολύχρωμον έξώφυλλον και επίφυλλον Δεμένο δρ. 20.000

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΙΝΟΚΙΟ

υπό C. Collodi

Οι «Περιπέτειες του Πινόκιο» είναι χωρίς άλλο ένα από τα διασκεδαστικώτερα και διδακτικώτερα βιβλία της παιδικής λογοτεχνίας.

Γραμμένο με ζωντάνια έλκκει άμέσως το ενδιαφέρον του παιδιού, που συνεπαίρνεται από τη διήγηση και προχωρεί από το ένα κεφάλαιο στο άλλο άνυπόμονονά ιδη τί θ' άπογινή ο μικρός ήρωας, που μπερδεύεται από περιπέτεια σε περιπέτεια και φθάνει συχνά σε άδιέξοδο.

Δεμένο δρχ. 20.000

Η ΚΑΛΥΒΑ ΤΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑ ΘΩΜΑ

υπό A Beecher-Stowe

«Η Καλύβα του Μπαρμπα Θωμά», είναι άπ' τα έργα εκείνα που χιλιάδες παιδιά έχουν έντρυφήσει στις σελίδες του.

Γραμμένο από τον περασμένο αιώνα, διατηρεί όλο του το ενδιαφέρον και για το σύγχρονο άνανώστη, έπειδή το φλογίζει άληθινή αγάπη για τους ανθρώπους και πρό παντός τους δυστυχισμένους.

Δεμένο Δρχ. 20.000

ΧΑΜΕΝΟΙ ΣΕ ΩΚΕΑΝΟΥΣ ΚΑΙ ΖΟΥΓΚΛΕΣ

υπό Charles Kingston

Είναι ένα βιβλίο γραμμένο με εξαίρετική άφηγηματική χάρη. Μέσα στις σελίδες του ξετυλίγονται με δραματική πλοκή οι κίνδυνοι και οι περιπέτειες που διέτρεχαν, όταν άκόμη έταξίδευαν με τα πανιά, οι ναυτιλλόμενοι, άφ' ενός μόν για να προστατεύσουν τα έμπορικά πλοία από τους πειρατάς και άφ' έτέρου για να ξεερευνήσουν τους άγνώστους ώκεανούς και ήπειρους.

Δεμένο Δρχ. 15.000

Ο ΤΑΡΖΑΝ

Μία σειρά βιβλίων από τα περίφημα έργα του διασημου Άμερικανου συγγραφέως Edgar Rice Burroughs, γύρω από τη ζωή του ήρωά του Ταρζάν και τις περιπέτειες του ΤΑΡΖΑΝ.

Το παιδί του γεννήθηκε μέσα στη ζούγκλα και άνετράφηκε από τους πιθηκανθρώπους.

Ταρζάν—το παιδί της Ζούγκλας δερ. 18.000

Η επιστροφή του Ταρζάν » 12.000

Περιπέτειες του Ταρζάν στη Ζούγκλα » 14.000

Βιβλία συναρπαστικά, συγκινητικά, ενδιαφέροντα για μικρούς και μεγάλους, λογοτεχνικά μεταφρασμένα.

ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ

Ο Άόρατος άνδρωπος Δρχ. 10.000

Ο Μιχαήλ Στρογκώφ » 10.000

R. STEVENSON

Η Νήσος με το Θησαυρό » 10.000

S. SKAFFE

Το Μαγικό Χάπι » 15.000

ΣΤΑΘΗ ΚΑΡΑΒΙΑ

Ο Τσιμισκής δαμάζει τους » 15.000

Βουλγάρους

Π. ΠΙΚΡΟΥ

Τα ωραιότερα ανέκδοτα του » 10.000

Νασρεντίν Χότζα

DANIEL DEFOE

Ο Ροβινσών Κρούσος » 10.000

ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΚΡΙΜ

Παραμύθια » 10.000

ΧΑΝΣ ΑΝΔΕΡΣΕΝ

Παραμύθια » 10.000

ΑΓ. GR. HERBERSTON

Παραμύθια Χώρας των Νάνων » 10.000

ΤΖΩΝ ΡΑΣΚΙΝ

Βασιλιάς Χρυσού Ποταμού » 7.000

ΛΙΝΑΣ ΒΛΑΧΟΥ

Στων παραμυθίων τη Χώρα » 8.000

A. MILNE

Ο Πούφ και η συντροφιά του » 8.000

Παραμύθια της Άνατολής » 10.000

Μία φορά κι έναν καιρό » 10.000

Η Στακτοπούτα, ο Κοντορ-

βθούλης και άλλα παραμύθια